

ΓΛΩΣΣΑ Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γράμματα Λέξεις Ιστορίες

ΒΙΒΛΙΟ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Μεθοδολογικές οδηγίες

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ελένη Καραντζόλα , <i>Επίκουρη Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου</i> Καλλιόπη Κύρδη , <i>Εκπαιδευτικός</i> Τατιάνα Σπανέλλη , <i>Εκπαιδευτικός</i> Θεοδώρα Τσιαγκάνη , <i>Εκπαιδευτικός</i>
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Βασίλειος Αναγνωστόπουλος , <i>Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας</i> Ιωάννης Λεβεντόπουλος , <i>Σχολικός Σύμβουλος</i> Λυδία Αμπόνη-Τσούρα , <i>Εκπαιδευτικός</i>
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Λήδα Βαρβαρούση , <i>Σκιτσογράφος-Εικονογράφος</i>
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Βασίλειος Βουβονίκος , <i>Φιλολόγος</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Πέτρος Μπερερής , <i>Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i> Χρήστος Παπαρίζος , <i>Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Γεώργιος Οικονόμου , <i>Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ Α.Ε.

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ελένη Καραντζόλα Καλλιόπη Κύρδη
Τατιάνα Σπανέλλη Θεοδώρα Τσιαγκάνη

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΓΛΩΣΣΑ Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γράμματα Λέξεις Ιστορίες

ΒΙΒΛΙΟ ΔΑΣΚΑΛΟΥ
Μεθοδολογικές οδηγίες

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

■ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Εκμάθηση αλφαβητικού συστήματος. Ανάγνωση και γραφή	7
Τι ακριβώς είναι η ανάγνωση;	8
Ο/η εκπαιδευτικός ως πρότυπο αναγνώστη	9
Τι ακριβώς είναι η γραφή;	9
Σύνταξη «πραγματικών» κειμένων	10
Το νόημα της διόρθωσης	10
Σχέσεις προφορικού – γραπτού λόγου	11
Ο ρόλος της εικονογράφησης	11
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	12
■ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ	13
Βιβλίο Μαθητή	13
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	13
2. ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ	14
Κεντρική εικόνα	15
Κυρίως κείμενο	15
Συνοδευτικά κείμενα	16
Επαναληπτικά κεφάλαια	16
3. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΤΥΠΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	16
Τετράδιο Εργασιών	18
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	18
2. ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ	18
Ορθογραφία	19
Αντιγραφή	19
3. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΤΥΠΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	19
Ασκήσεις κατανόησης	20
Ασκήσεις αλφαβητικής σειράς, λεξιλογίου, προφοράς συμπλεγμάτων και σύνθεσης λέξεων	20
Παραγωγή λόγου	20
Προσέγγιση γλωσσικών φαινομένων	20
Ορθογραφία	20
■ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	21
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΟΥ ΦΘΟΓΓΟΥ-ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	21
1. Δραστηριότητες φωνολογικής επίγνωσης	21
2. Δραστηριότητες εξοικείωσης με το γράμμα	22
3. Το βιβλίο του γράμματος	22
4. Λέξεις-κλειδιά	22
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ	23
1. Κείμενα καθημερινής χρήσης	23
2. Κατάλογοι (λίστες)	23
3. Λογοτεχνικά βιβλία και βιβλία γνώσεων	23
4. Συγγραφή ιστοριών	24
5. Αξιοποίηση του Εικονογραφημένου Λεξικού Α', Β', Γ' Δημοτικού	24
ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	25

■ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	26
<i>Τι αξιολογείται:</i>	26
Μορφές αξιολόγησης	26
 ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	 28
 ■ ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ	 32
Γνωριμία με τους ήρωες	32
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	33
1η ενότητα: Πού είναι ο Άρης;	33
(ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ)	33
2. ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ	36
2η ενότητα: Η παρέα	36
(ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ Α α)	36
Βιβλίο μαθητή	36
Τετράδιο εργασιών	38
Συμπληρωματικές δραστηριότητες	38
3η ενότητα: Μια παράσταση στην πλατεία	43
4η ενότητα: Το σύννεφο έφερε βροχή	47
5η ενότητα: Σκανταλιές	51
6η ενότητα: Το χαμένο κλειδί	54
3. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΤΥΠΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	56
(ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ «Ένα γράμμα για την Ιωάννα»)	56
Πρώτο διδακτικό δώρο	56
Δεύτερο διδακτικό δώρο	57
7η ενότητα: Καράβια	57
8η ενότητα: Άνοιξη	60
9η ενότητα: Ο κόσμος των βιβλίων	63
10η ενότητα: Το κοχύλι	66
 ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	 69

■ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα κυριότερα έργα του σχολείου είναι η διδασκαλία του γραπτού λόγου. Σε αντίθεση με τον προφορικό λόγο, που αναπτύσσεται αυθόρμητα μέσα από την αλληλεπίδραση του παιδιού με τον οικογενειακό του περίγυρο, είναι διαδεδομένη η πεποίθηση ότι η ανάγνωση και η γραφή κατακτώνται αποκλειστικά μέσα από τη διδασκαλία. Ο πολιτισμός του γραπτού λόγου απαιτεί συχνά πολύ περισσότερες πληροφορίες από αυτές που παρέχονται στο πλαίσιο της οικογένειας και είναι αποστολή του σχολείου να τις παρέχει. Ωστόσο, τα παιδιά έρχονται στην Α΄ Δημοτικού με εμπειρίες, γνώσεις και άποψη γύρω από το γραπτό λόγο. Στην ηλικία των τεσσάρων πέντε χρόνων τα περισσότερα παιδιά όχι μόνο έχουν μάθει να χρησιμοποιούν και να καταλαβαίνουν τη γλώσσα (έχουν ήδη αρκετά ευρύ προφορικό λεξιλόγιο, γνωρίζουν πράγματα σχετικά με τη σειρά των λέξεων και τη συμφωνία των όρων της πρότασης και αντιλαμβάνονται ότι η γλώσσα εξυπηρετεί την επικοινωνία), αλλά, επίσης, έχουν αποκτήσει βάσεις για την εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής. Έχουν παρατηρήσει τους μεγάλους να πληρώνουν λογαριασμούς, να διαβάζουν περιοδικά, να διαβάζουν και να γράφουν μηνύματα ή να χρησιμοποιούν τον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Πιθανόν έχουν εμπειρίες από ανάγνωση παραμυθιών, μικρών ιστοριών και έμμετρων στίχων με ομοιοκαταληξία.

Αν και υπάρχουν διαφορές στο βαθμό άμεσης έκθεσης σε έντυπο υλικό και ειδικότερα σε βιβλία, η πλειονότητα των παιδιών φαίνεται να αντιλαμβάνεται τους σκοπούς για τους οποίους χρησιμοποιείται η ανάγνωση και η γραφή. Κι αυτό γιατί ο γραπτός λόγος αποτελεί μέρος της πραγματικότητας του παιδιού. Βρίσκεται παντού: στην τηλεόραση, στις πινακίδες, στις φωτεινές επιγραφές, στις σακούλες από τα ψώνια, στις συσκευασίες των τροφίμων κ.ο.κ., σε ό,τι με δυο λόγια αποτελεί το *εγγράμματο περιβάλλον* στις ανθρώπινες κοινωνίες. Γνωρίζουν ήδη ότι ορισμένες λέξεις που βρίσκονται γραμμένες στο άμεσο περιβάλλον τους, όπως λογότυποι, ονομασίες τροφίμων, μαγαζιών, δρόμων, παιχνιδιών κ.ο.κ., φέρουν νόημα, και στην πλειονότητά τους τις αναγνωρίζουν. Τα παιδιά έχουν ήδη δικές τους σχηματισμένες αντιλήψεις σχετικά με την ανάγνωση και τη γραφή. Κάνουν δικές τους υποθέσεις για το τι είναι γράμματα και λέξεις και για τη σχέση τους με τα αντικείμενα που αναπαριστούν. Επίσης είναι σε θέση να διακρίνουν διαφορετικά είδη κειμένων: ξέρουν να ξεχωρίζουν για παράδειγμα μια ειδήση από ένα παραμύθι ή από μια διαφήμιση. Αν τους ζητηθεί να συντάξουν μια ειδήση που άκουσαν στην τηλεόραση, δεν υπάρχει περίπτωση να ξεκινήσουν το κείμενό τους με την παραμυθιακή φράση «Μια φορά κι έναν καιρό...». Αν τους ζητηθεί να γράψουν ένα διαφημιστικό κείμενο κάτω από μια εικόνα προϊόντος, θα χρησιμοποιήσουν από μόνα τους τύπους προστακτικής, το κείμενό τους θα είναι σύντομο και θα περιέχει κάποιο επιχειρήμα.

Με άλλα λόγια, τα παιδιά, προτού ακόμη γίνουν αναγνώστες με τη συμβατική έννοια, έχουν εφοδιαστεί με γνώσεις αναγνωστικές γνώσεις και εμπειρίες (π ρ ω τ ο α ν α γ ν ω σ τ ι κ ή ι κ α ν ό τ η τ α). Τότε, τι ακριβώς αναλαμβάνει να μάθει το σχολείο στο παιδί ως προς το γραπτό και προφορικό λόγο;

Εκμάθηση αλφαβητικού συστήματος. Ανάγνωση και γραφή

Ένας από τους σημαντικότερους στόχους του σχολείου, στο επίπεδο της Α΄ Δημοτικού, είναι η πρόσβαση του παιδιού στη συστηματική και ενσυνείδητη χρήση του αλφαβητικού συστήματος της γλώσσας μας. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά σύνθετο και απαιτητικό έργο, που θα απασχολήσει την τάξη σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς, καταλαμβάνοντας σημαντικό χώρο σε οποιαδήποτε γλωσσική δρα-

στηριότητα¹. Το παιδί καλείται να εμπεδώσει τη διάκριση των γραμμάτων από άλλα σημεία (όπως τα σχέδια, οι αριθμοί κ.ά.), τις διαφορές ανάμεσα στα γράμματα και να αντιστοιχίσει καθένα από αυτά με κάποιο φθόγγο. Θα μάθει επίσης άλλες συμβάσεις σχετικές με το γράψιμο, όπως την κατεύθυνση (από τα αριστερά προς τα δεξιά) ή τη γραμμικότητα (να γράφει δηλαδή σε ευθεία γραμμή με σωστές αποστάσεις ανάμεσα στις λέξεις).

Συχνά η γραφή και η ανάγνωση ταυτίζονται με τους μηχανισμούς της **κωδικοποίησης** και **αποκωδικοποίησης** αντίστοιχα. Σε γλώσσες με αλφαβητική γραφή, όπως η ελληνική, η αντιστοίχιση των φθόγγων προς τα γράμματα είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική σχέση των παιδιών με το γραπτό λόγο. Συγχρόνως όμως η γραφή και η ανάγνωση είναι διαδικασίες με νόημα και πράξεις αλληλένδετες. *Γιατί γραφή σημαίνει παραγωγή κειμένων· ανάγνωση, αντίστοιχα, σημαίνει κατανόηση κειμένων.*

Το σχολείο οφείλει να οικοδομήσει την αντίληψη στο παιδί ότι: α) γράφει με σκοπό να μεταδώσει ένα μήνυμα, και όχι απλώς για να το μεταγράψει β) διαβάζει με σκοπό να κατανοήσει το περιεχόμενο ενός κειμένου, και όχι απλώς για να ταυτίσει φθόγγους και γράμματα. Πρέπει να γίνει σαφές πως η μετάθεση κατασκευής νοήματος για αργότερα, όταν δηλαδή θα έχει ολοκληρωθεί η εκμάθηση του αλφαβητικού συστήματος, δυσκολεύει το παιδί αντί να το βοηθάει, με κίνδυνο να «χαθεί» ένας αυριανός αναγνώστης και συντάκτης διαφορετικών τύπων κειμένων.

Τι ακριβώς είναι η ανάγνωση;

Όπως έχουν καταδείξει πολλές έρευνες², ανάγνωση σημαίνει να δίνουμε νόημα σε κάτι που είναι γραμμένο· ανάγνωση είναι η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον αναγνώστη και το κείμενο. Οργανώνοντας στην τάξη ένα μάθημα ανάγνωσης με νόημα, είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη μας ότι:

- Οι έμπειροι αναγνώστες, πριν αρχίσουν να διαβάζουν το κείμενο από την αρχή, το προσεγγίζουν διερευνητικά, δηλαδή κοιτούν την έκτασή του, τα τυπογραφικά στοιχεία, την εικονογράφηση (εάν υπάρχει)· διαδικασία που τους επιτρέπει να σχηματίσουν μια πρώτη εικόνα γι' αυτό που πρόκειται να διαβάσουν, να κάνουν προβλέψεις σχετικά με το περιεχόμενο. Αυτό ακριβώς πρέπει να διδάξουμε τα παιδιά να κάνουν. Επίσης πληροφορίες σχετικά με τον τύπο του κειμένου (αν πρόκειται λ.χ. για μια είδηση ή για ένα γράμμα) μπορούν να ενεργοποιήσουν στα παιδιά προηγούμενες σχετικές γνώσεις τους. Πληροφορίες για το περιεχόμενο θα αντλήσουν και από την εικονογράφηση αλλά και από την παρουσία τυπογραφικών δεικτών, όπως κείμενα σε πλαίσιο, πλάγια στοιχεία, πίνακες κ.ο.κ. Όλες αυτές οι διεργασίες προετοιμάζουν την ανάγνωση και κυρίως τη διατύπωση ερωτήσεων, στοιχείο-κλειδί για μια ανάγνωση αποδοτική.
- Τα παιδιά οικοδομούν σταδιακά το νόημα του κειμένου: Το νόημα μας αποκαλύπτεται σιγά σιγά, καθώς διαβάζουμε. Διαβάζουμε και σκεφτόμαστε (είτε σιωπηρά είτε μεγαλόφωνα), διατυπώνουμε ερωτήσεις, αυξάνουμε ή μειώνουμε την ταχύτητα ανάγνωσης, πηγαίνουμε πίσω για να φωτίσουμε σκοτεινά σημεία. Μέσα από την αποκωδικοποίηση, οι αρχικές υποθέσεις επιβεβαιώνονται ή όχι.

-
1. Καλό είναι ο/η εκπαιδευτικός της τάξης, στο μέτρο του δυνατού, να πληροφορηθεί τι γνωρίζουν ήδη τα παιδιά από το Νηπιαγωγείο ή και το οικογενειακό περιβάλλον, ώστε να οικοδομήσει πάνω στην υπάρχουσα γνώση.
  2. Εκτεταμένες έρευνες ψυχολογολόγων, όπως ο Goodman (1975), ο οποίος κατέδειξε το εύρος των γνωστικών διαδικασιών και δεξιοτήτων που ενέχονται στην ανάγνωση, και κοινωνιολογολόγων, ιδιαίτερα του Halliday (1975, 1978), ο οποίος υπογράμμισε ότι η ανάγνωση έχει πάντα κάποιο σκοπό και εξαρτάται από τα κοινωνικά συμφραζόμενα, εμπλούτισαν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την αναγνωστική πράξη.

Έχει σημασία να συνειδητοποιήσουμε ότι αυτό που μας κάνει να γυρίζουμε πίσω και να διαβάζουμε αργά και προσεκτικά, ώστε να αποκρυπτογραφήσουμε σωστά, είναι το περιεχόμενο, η συνοχή της φράσης ή των ιδεών. Τα λάθη αποκρυπτογράφησης και κατανόησης πρέπει να επισημαίνονται στα παιδιά ανάλογα με τη σπουδαιότητά τους.

Από την άλλη πλευρά, για να έχει νόημα η αναγνωστική πράξη, ο/η εκπαιδευτικός δεν είναι σκόπιμο να ζητά την επανάληψη του κειμένου από όλα τα παιδιά. Τους δίνει σταδιακά τη δυνατότητα να διαβάσουν μεγαλόφωνα ποικιλία κειμένων που συνδέονται με την καθημερινή τους δραστηριότητα (το βιβλίο που δημιούργησαν, την ημερομηνία στον πίνακα, μια ανακοίνωση, μια πρόσκληση κ.ο.κ.). Στη διαδικασία αυτή ο/η εκπαιδευτικός οφείλει να εξασφαλίζει τον απαραίτητο χρόνο στο παιδί για *σιωπηρή ανάγνωση*, δεδομένου ότι η ανάγνωση συνίσταται στη διεπίδραση αναγνώστη και κειμένου. Σε ό,τι αφορά τη *μεγαλόφωνη ανάγνωση*, όσο τα παιδιά εξοικειώνονται με την αναγνωστική πράξη (ειδικότερα από την 5η ενότητα του βιβλίου και μετά), δίνεται έμφαση σε δευτερεύουσες πτυχές της, όπως η απαγγελία, η ταχύτητα, τα λάθη αποκρυπτογράφησης.

Ο/η εκπαιδευτικός ως πρότυπο αναγνώστη

Ο/η εκπαιδευτικός καλείται να είναι για τα παιδιά πρότυπο αναγνώστη και να τους υποδείξει τις ποικίλες πλευρές της ανάγνωσης. Ως έμπειρος αναγνώστης, διαβάζει ζωντανά, με τρόπο φυσικό. Αν τονίζει και χωρίζει το άρθρο από το ουσιαστικό που συνοδεύει ή συλλαβίζει τις λέξεις κατά τη μεγαλόφωνη ανάγνωση, τελικά δυσκολεύει τα παιδιά να κατανοήσουν το νόημα του κειμένου. Τα παραγωγικά στοιχεία, όπως ο ρυθμός, το χρώμα και η ένταση της φωνής, η έκφραση του προσώπου, η κίνηση του σώματος, προσδίδουν νόημα στην ανάγνωση και την καθιστούν πιο ελκυστική. Επίσης αφήνει να φανούν οι σκέψεις και τα συναισθήματα που του γεννά η ανάγνωση και στη συνέχεια τα συζητάει με τα παιδιά.

- Μια πάρα πολύ ωφέλιμη παιδαγωγικά δραστηριότητα είναι η *ανάγνωση κειμένων ελλιπών, με κενά*, γιατί διδάσκει στρατηγικές πρόβλεψης. Στα κείμενα δηλαδή μπορούν να παραλείπονται φράσεις ή και μεγαλύτερα κομμάτια της αφήγησης, όπως το τέλος, προκειμένου το παιδί να προβλέψει και να διατυπώσει υποθέσεις – μια εργασία που είναι θεμελιώδης για την ανάγνωση. Τα κενά πρέπει να βρίσκονται σε σημεία τέτοια, ώστε οι συμπληρώσεις τους να μπορούν να συναχθούν από τα προηγούμενα ή τα επόμενα.

Σε περιπτώσεις μαθητών με *δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση των λέξεων*, το συνολικό νόημα της ανάγνωσης του κειμένου το δίνει ο/η εκπαιδευτικός. Ο ίδιος διηγείται ή διαβάζει το κείμενο και σταματάει πότε πότε, ώστε να μπορέσει το παιδί να διαβάσει μια ευκολονόητη λέξη. Πρέπει να γίνεται σεβαστός ο προσωπικός ρυθμός κάθε παιδιού. Τα παιδιά που δυσκολεύονται ενθαρρύνονται να διαβάζουν τις λέξεις-φράσεις που μπορούν.

Τι ακριβώς είναι η γραφή;

Σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία της γραφής, χρειάζεται να διασφαλιστεί η εκμάθηση του αλφαβητικού συστήματος, με την προϋπόθεση ότι οι σχετικές δραστηριότητες θα έχουν νόημα για τα παιδιά, θα αξιοποιούν τις εμπειρίες τους και θα αναπτύσσουν τη δημιουργικότητά τους.

Συχνά θεωρείται δεδομένο ότι το παιδί πρέπει πρώτα να μάθει να διαβάζει και μετά να γράφει. Δηλαδή πρέπει πρώτα να κατακτήσει τον αλφαβητικό μηχανισμό της γλώσσας του και μόνο τότε να ασχοληθεί με το γράψιμο. Όμως συχνά τα παιδιά ανακαλύπτουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αλφαβητικού συστήματος καθώς γράφουν. Δηλαδή, υπάρχει αλληλεπίδραση γραφής και ανάγνωσης.

Η γραφή, επειδή αποτελεί δημιουργία, επιτρέπει στο παιδί, έστω και αν γνωρίζει ελάχιστα τον κώδικα, να εκφράζεται ελεύθερα, επινοώντας ακόμα και δικά του γραπτά σύμβολα. Η ανάλυση των λέξεων κατά τη γραφή βοηθά το παιδί να συνειδητοποιήσει αρχικά τη σειρά των διαδοχικών φωνημάτων και στη συνέχεια τη σωστή γραφή τους. Επίσης το παιδί κατανοεί την αντιστοιχία ήχων/φθόγων και γραμμάτων, και η κατανόηση αυτής της σχέσης τού δίνει, στη συνέχεια, τη δυνατότητα να αντιστοιχίζει με ακρίβεια κατά την ανάγνωση γράμματα με ήχους.

Έτσι ζητείται εξαρχής από τα παιδιά να παράγουν κείμενα με πλήρες νόημα, τα οποία να έχουν επικοινωνιακό και λειτουργικό χαρακτήρα³. Αρχικά λέξεις και μικρές λεζάντες συνοδεύουν ζωγραφιές των παιδιών γύρω από ένα θέμα, στη συνέχεια φράσεις και σύντομες ιστορίες με πλοκή. Ο/η εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου το κείμενο που υπαγορεύουν τα παιδιά, παίζοντας το ρόλο του «γραμματέα». Κατά τη διαδικασία αυτή ενθαρρύνει τα παιδιά να συμμετέχουν γράφοντας τα γράμματα και τις λέξεις που γνωρίζουν. Καθώς τα παιδιά προχωρούν στην ενσυνειδητή επεξεργασία όλο και περισσότερων γραμμάτων, η γραφή γίνεται ατομική.

Σύνταξη «πραγματικών» κειμένων

Ένα συνηθισμένο φαινόμενο στο σχολείο είναι τα παιδιά να γράφουν αποκλειστικά για τον εαυτό τους ή για τον/την εκπαιδευτικό. Όμως αυτό έχει ως συνέπεια όλα όσα γράφουν να έχουν τη μορφή πρόχειρων σημειώσεων και να μη γίνεται προσπάθεια παραγωγής, έπειτα από συλλογική και ατομική επανεπεξεργασία, ενός τελικού «πραγματικού» κειμένου. Για να έχει αποτέλεσμα η διαδικασία γραφής, είναι αναγκαία προϋπόθεση η γραφή να έχει νόημα και στόχο. Το κείμενο δηλαδή να έχει συνοχή και πλοκή, καθώς και παραλήπτη (τους γονείς, τα παιδιά άλλης τάξης κ.ά.).

Σημαντικό επίσης είναι να προσδιοριστούν τα χαρακτηριστικά του κειμένου, π.χ. μιας πρόσκλησης ή μιας εφημερίδας, τόσο τεχνικά (μέγεθος, μορφή και ποιότητα χαρτιού) όσο και μορφικά (προτίμηση ορισμένων τύπων αντί άλλων, τυπογραφικά στοιχεία κ.ά.).

Το νόημα της διόρθωσης

Με την ολοκλήρωση της φάσης αυτής δεν έχει ωστόσο ολοκληρωθεί η διαδικασία της γραφής. Μένει ακόμα να επανεξετάσουν οι μαθητές αυτό που έγραψαν, ώστε να κάνουν τις απαραίτητες διορθώσεις και να το καθαρογράψουν ή να το αναπαραγάγουν. Η διαδικασία αυτή ενδεχομένως να φανεί κάπως δύσκολη ή όχι και ιδιαίτερα ευχάριστη στα παιδιά, δεδομένου ότι ήδη έχουν καταβάλει σημαντικό κόπο και πιθανόν να έχουν στο μυαλό τους ότι, αφού ο/η εκπαιδευτικός θα καταλάβει τι έγραψαν, δε χρειάζεται άλλη επεξεργασία. Επίσης συνήθως δυσκολεύονται να ξαναδιαβάσουν ό,τι έγραψαν ή να εντοπίσουν πιθανά προβλήματα και να αναζητήσουν ικανοποιητικές λύσεις. *Η ύπαρξη ωστόσο συγκεκριμένου παραλήπτη δημιουργεί κίνητρο και μια θετική διάθεση στο παιδί απέναντι στη διαδικασία της διόρθωσης.*

Η διόρθωση είναι μια αμφίδρομη δραστηριότητα, ουσιαστική για τη μάθηση γενικότερα και την οικοδόμηση κειμένων ειδικότερα, η οποία πρέπει να διδάχτεί στα παιδιά. Αρχίζει με την καλή προετοιμασία της γραφής, όπου πρέπει να δίνεται το μεγαλύτερο βάρος, συνεχίζεται με την επιτόπου διόρθωση κατά την ώρα της συγγραφής και ολοκληρώνεται με την προσπάθεια να βελτιωθεί το γραμμένο από το μαθητή κείμενο. Εάν δε θέλουμε να καταλήξει η διαδικασία αυτή σε στείρα διόρθωση

3. Η διαδικασία αυτή τους είναι ήδη γνωστή από το Νηπιαγωγείο (βλ. σχετικά το Αναλυτικό Πρόγραμμα και το ΔΕΠΣ).

της ορθογραφίας ή αξιολόγηση του γραφικού χαρακτήρα των παιδιών, θα πρέπει να έχουμε φροντίσει να τεθούν ξεκάθαροι στόχοι ήδη πριν ξεκινήσει το γράψιμο.

Ειδικά **στη διόρθωση της ορθογραφίας** –η οποία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διδασκαλίας, προκειμένου το παιδί να εμπεδώσει τη γραφοφωνημική αντιστοιχία–, πρέπει ο/η εκπαιδευτικός να βοηθάει το παιδί: αντί λ.χ. να του επισημαίνει το λανθασμένο γράμμα, να του δείχνει τη λέξη και να το παρακινεί να σκεφτεί πού μπορεί να έχει κάνει το λάθος. Θα πρέπει επίσης να έχει ο μαθητής στη διάθεσή του στην τάξη βοηθήματα που να μπορεί να συμβουλευτεί, όπως π.χ. πίνακες με ορθογραφικά δύσκολες λέξεις (είναι, και, έχει κ.ά), το *Εικονογραφημένο Λεξικό Α΄, Β΄, Γ΄ Δημοτικού*.

Σχέσεις προφορικού – γραπτού λόγου

Πολύ σημαντικός είναι ο προφορικός λόγος και η σχέση του με το γραπτό. Αναφέρθηκε παραπάνω ότι τα περισσότερα παιδιά όταν έρχονται στο σχολείο έχουν μια «αυθόρμητη» γνώση. Όμως αυτή η αυθόρμητη γνώση των παιδιών δεν αρκεί. Δεν έχουν όλοι οι μαθητές ακριβώς τις ίδιες εμπειρίες. Υπάρχουν παιδιά που δεν έχουν εμπειρία της επικοινωνιακής αξίας του γραπτού λόγου: στο οικογενειακό τους περιβάλλον δε διαβάζουν παραμύθια (τους τα αφηγούνται μόνο), οι ενήλικες δε διαβάζουν εφημερίδες ή περιοδικά, δε γράφουν. Στις περιπτώσεις αυτές, ο προφορικός λόγος στην τάξη έχει ιδιαίτερη σημασία, προκειμένου να εισαχθούν και αυτά τα παιδιά συστηματικά στις διαδικασίες ανάγνωσης και γραφής που προσιδιάζουν στις σύγχρονες κοινωνίες.

Δεν αποκλείεται μάλιστα ο/η εκπαιδευτικός να συναντήσει στην τάξη ακόμα και παιδιά που δεν ξέρουν ούτε το βασικό μέρος της επικοινωνίας «ακούω και μιλάω». Στις περιπτώσεις αυτές οι δραστηριότητες παραγωγής και κατανόησης προφορικού λόγου είναι κεφαλαιώδους σημασίας.

Κατά συνέπεια, **δραστηριότητες συσχέτισμού προφορικού – γραπτού λόγου** έχουν σημαντική θέση μέσα στην τάξη. Στην ανάλυση και την ανακάλυψη της μεταξύ τους σχέσης βοηθά, ανάμεσα σε άλλα, η ανάγνωση απομνημονευμένων κειμένων (στίχοι γνωστών τραγουδιών, ποιημάτων, αινιγμάτων, λαχνισμάτων κ.ο.κ.), μέσω των οποίων έτσι κι αλλιώς το παιδί οικειοποιείται αυθεντικά δείγματα λογοτεχνικής γραφής. Το παιδί, διαβάζοντας κείμενα που έχει απομνημονεύσει, διευκολύνεται στην κατάτμηση των λέξεων καθώς και στον εντοπισμό γραμμάτων των οποίων δεν έχει γίνει ακόμη επεξεργασία στην τάξη.

Είναι σκόπιμο ο/η εκπαιδευτικός να προκαλεί στην τάξη πραγματικές καταστάσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, μέσα από τις οποίες οι μαθητές θα μαθαίνουν τη γλώσσα χρησιμοποιώντας την. Αυτός ο τρόπος εργασίας βοηθά ιδιαίτερα και τους αλλόγλωσσους μαθητές να κατανοήσουν και να χειριστούν την ελληνική γλώσσα.

Ο ρόλος της εικονογράφησης

Μια ιδιαίτερα σημαντική δραστηριότητα για την κινητοποίηση των μαθητών σε προφορική συζήτηση και την προετοιμασία για την ανάγνωση είναι η επεξεργασία της εικονογράφησης. Η εικονογράφηση είναι μια εξαιρετική ευκαιρία για να συζητηθεί συλλογικά στην τάξη σε τι μπορεί να αναφέρεται το κείμενο: ποιο είναι το θέμα, ποιοι συμμετέχουν, τι πρόκειται να συμβεί. Αποτελεί αφορμή για προφορική επεξεργασία, γιατί η εικόνα πολλές φορές δίνει περαιτέρω πληροφορίες για την εξέλιξη της ιστορίας ή τονίζει επιπλέον στοιχεία της δράσης. Έτσι, αξιοποιείται το ήδη υπάρχον δυναμικό των μαθητών και παράλληλα γεφυρώνεται σταδιακά η απόσταση ανάμεσα σε προφορικό και γραπτό

λόγο. Καλλιεργώντας τον προφορικό λόγο, προετοιμάζονται επίσης τα παιδιά για το πέρασμα στην ανάγνωση. Στη συνέχεια, η ανάγνωση θα επιβεβαιώσει ή όχι, μέσα από το ίδιο το κείμενο, το νόημα που προβλέφτηκε.

Όμως θα ήταν λάθος να θεωρηθεί ότι η παρουσία εικόνων προλειαίνει μόνο το έδαφος για την ανάγνωση. *Η ανάλυση της εικόνας είναι αυτή καθαυτή σημαντική.* Μελέτες των τελευταίων χρόνων, όπως αυτές των Kress & Van Leeuwen (1996, 2001), έδειξαν ότι η γλώσσα (προφορική και γραπτή) δεν είναι ο μόνος διαθέσιμος τρόπος για την κατασκευή νοημάτων. Στην καθημερινή ζωή των ενηλίκων, για την οποία το σχολείο προετοιμάζει τα παιδιά, γλώσσα και εικόνα συμπλέκονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι αφήνει να εννοηθεί ο σταδιακός περιορισμός του εικονικού στοιχείου (προς όφελος της γραφής) στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού θεσμού. Η εικόνα είναι βασική για την ανάγνωση ή την κατανόηση του περιεχομένου σε διαφημίσεις, στην τηλεόραση, στα περιοδικά, σε επιστημονικά κείμενα, πιο πρόσφατα στο Διαδίκτυο. Η σχέση των δύο σημειωτικών συστημάτων (γλώσσας και εικόνας) είναι πολύπλοκη, ο τρόπος που κατασκευάζουν το ίδιο νόημα διαφορετικός. Ούτε καν οι πληροφορίες που δίνουν είναι ακριβώς ίδιες – αλλού είναι πιο διαφωτιστική η γλώσσα κι αλλού η εικόνα. *Με αυτή την έννοια, η ανάγνωση των εικόνων είναι και αυτή ανάγνωση.*

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Με αυτά τα δεδομένα, η υιοθέτηση ενός **συνδυαστικού μοντέλου** για τη διδασκαλία της ανάγνωσης και της γραφής, το οποίο συνθέτει στοιχεία της αναλυτικοσυνθετικής μεθόδου με στοιχεία της αναδυόμενης γραφής αλλά και της ολικής προσέγγισης της γλώσσας, φαίνεται η ενδεδειγμένη.

Η **αναλυτικοσυνθετική μέθοδος** δίνει έμφαση στην αντιστοίχιση φθόγγων και γραμμάτων, μέσα από τη συστηματική άσκηση στην κατάτμηση και επανασύνθεση πρότυπων λέξεων. Στο μοντέλο αυτό, η ανάγνωση γίνεται αντιληπτή ως μια διαδικασία που αρχίζει με την αναγνώριση γραμμάτων (και των φθόγγων στους οποίους αντιστοιχούν), συνεχίζει με τις συλλαβές, εμπλέκοντας αργότερα υψηλότερα επίπεδα γλωσσικής οργάνωσης με νόημα, όπως οι λέξεις ή οι φράσεις.

Από την άλλη πλευρά, οι προσεγγίσεις που στο αναλυτικό πρόγραμμα για τη γλώσσα αναφέρονται ως **αναδυόμενη γραφή** και **ολική προσέγγιση της γλώσσας** [οι αντίστοιχοι αγγλικοί όροι είναι *emerging literacy* και *whole language approach* και θα μπορούσαν καλύτερα να αποδοθούν ως *αναδυόμενος γραμματισμός* (δηλαδή γραφή και ανάγνωση) και η *γλώσσα-ως-όλο*, αντίστοιχα] συμπίπτουν στη θέση ότι η ανάγνωση και η γραφή είναι πράξεις με νόημα, και κατά συνέπεια η διδασκαλία τους πρέπει να αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση πραγματικών επικοινωνιακών αναγκών. Η *θεωρία του αναδυόμενου γραμματισμού* τονίζει τη σπουδαιότητα των προγενέστερων γνώσεων και εμπειριών που οι αναγνώστες φέρουν κατά την ανάγνωση. Χωρίς να διατείνεται ότι η εκμάθηση του γραμματισμού πραγματοποιείται από μόνη της, αφού στην πραγματικότητα απαιτεί ένα πλούσιο σε αναγνωστικά ερεθίσματα περιβάλλον, την περιγράφει ωστόσο ως μακρόχρονη πορεία, η οποία δεν αρχίζει αλλά και δεν τελειώνει στην Α΄ Δημοτικού. Για τη *θεωρία της γλώσσας-ως-όλου* η γλώσσα είναι αδιαίρετη ενότητα. Ακρόαση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή εμφανίζονται και εξελίσσονται παράλληλα – μόνο για μεθοδολογικούς λόγους αναφερόμαστε χωριστά σε καθένα. Η γραπτή γλώσσα επιπλέον προσεγγίζεται λειτουργικά, πράγμα που έχει ως συνέπεια η πορεία διδασκαλίας να ξεκινά από το ολοκληρωμένο κείμενο, το μόνο που ουσιαστικά έχει νόημα για τα παιδιά, προς τις μικρότερες μονάδες που το απαρτίζουν.

Επομένως, ένα συνδυαστικό μοντέλο, όπως αυτό που εφαρμόζεται εδώ, είναι σε θέση να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα της καθεμίας από τις παραπάνω προσεγγίσεις. Σύμφωνα με αυτό, οι αναγνώστες χρησιμοποιούν την εξοικείωσή τους με το θέμα-αντικείμενο, την προηγούμενη εμπειρία τους από γραπτό υλικό, τη γνώση τους γύρω από την ανάγνωση και την προσδοκία νόηματος, προκειμένου να κάνουν προβλέψεις σχετικά με το περιεχόμενο και τις λέξεις. Συγχρόνως, οι αναγνώστες χρησιμοποιούν τη γνώση τους σχετικά με γράμματα, φθόγγους, λέξεις, μεγέθη λέξεων, τις μεταξύ τους αποστάσεις και τη σύνταξη, καθώς και βοηθητικά στοιχεία που προκύπτουν από τη σελίδα (π.χ. οργάνωση στο χώρο, παρουσία εικόνων, πλαισίων, χρωμάτων). Αυτές οι δύο παράμετροι, οι γνώσεις του αναγνώστη και οι λεπτομέρειες του κειμένου, δουλεύουν από κοινού.

- Εάν το παιδί διδάσκεται δεξιότητες χωρίς να αναδεικνύονται μέσα από την καθημερινή σχολική πρακτική οι λόγοι που καθιστούν σημαντική τη διαδικασία της ανάγνωσης και της γραφής καθώς και ο ρόλος του ως αναγνώστη, η διαδικασία μπορεί να καταλήξει στην απόκτηση μη λειτουργικής γνώσης (ακριβώς γιατί το παιδί δεν ασκείται στο να την εφαρμόζει).
- Επίσης, η έμφαση στη διαδικασία χωρίς να δίνεται πρόσβαση στις δεξιότητες μπορεί να αποδειχτεί εξίσου ανεπαρκής, αφού περιορίζει τις προσπάθειες του παιδιού να αναγνωρίσει συγκεκριμένα αυτό που είναι γραμμένο.

■ ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Βιβλίο Μαθητή

Το Βιβλίο Μαθητή (B.M.) αποτελείται από δύο τεύχη, τα οποία περιέχουν δέκα θεματικές ενότητες χωρισμένες σε κεφάλαια. Κάθε κεφάλαιο, τόσο σε επίπεδο κειμένου όσο και σε επίπεδο εικόνας, αποτυπώνει μια κατάσταση επικοινωνίας, μια κατάσταση δηλαδή στην οποία συντελούνται επικοινωνιακά γεγονότα. Το B.M. περιλαμβάνει από την αρχή κείμενα με πλήρες νόημα, σε λόγο καθημερινό και ζωντανό, ώστε να είναι οικεία στους μαθητές. Αποτελείται από μικρές ιστορίες-περιπέτειες που εξελίσσονται

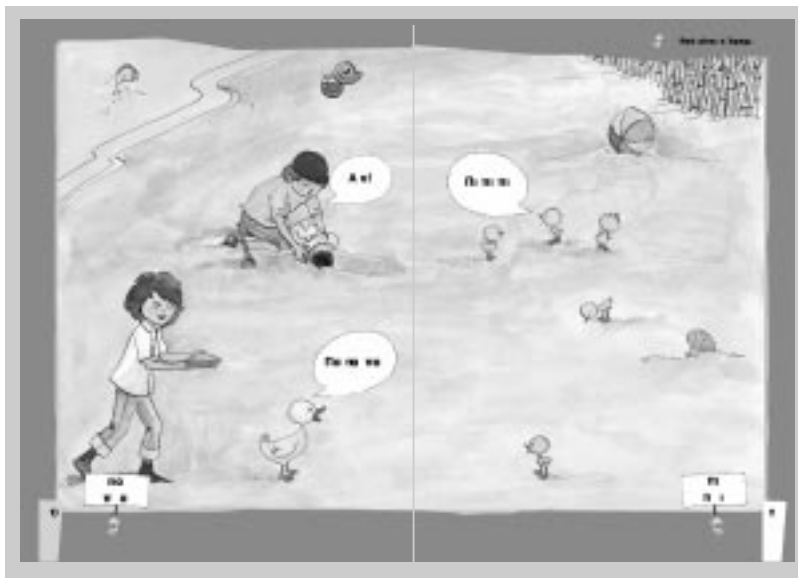
σε κάθε ενότητα, με ήρωες μια ομάδα παιδιών της ηλικίας των μαθητών και λίγο μεγαλύτερων. Η επιλογή τους, καθώς και η επιλογή των χώρων στους οποίους εκτυλίσσεται η πλοκή, διευκολύνει την ταύτιση των μαθητών με τους ήρωες. Ανάμεσά τους υπάρχει κι ένα παιδί οικογένειας μεταναστών από την Ασία. Μέσα από την παρουσίαση ενός παραμυθιού και ενός μύθου της Ινδίας επιζητείται η ανάδειξη στοιχείων κοινών στους ανθρώπινους πολιτισμούς. Μαζί με τα παιδιά μπλέκονται σε μικρές περιπέτειες με χιούμορ και μια γάτα, ένας παπαγάλος, ένας σκύλος, ένα χελιδόκι κι ένα σαλιγκάρι.

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ [ΣΕΛ. 10-20]

Μετά το δισέλιδο γνωριμίας με τους ήρωες, όπου η τάξη ασχολείται με δραστηριότητες σχετικές με τα μικρά ονόματα των παιδιών, στην εισαγωγική ενότητα «Πού είναι ο Άρης;» τα παιδιά έρχονται σε επαφή αρχικά με απλά γλωσσικά στοιχεία-συλλαβές από τα οποία παράγεται αυτοτελές νόημα. Τα γλωσσικά

αυτά στοιχεία, ξεκινώντας από τα απλούστερα, συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους· η σύνθεσή τους παράγει πολυπλοκότερα στοιχεία (λέξεις-προτάσεις), πάντα με νόημα, που καλείται να διαβάσει το παιδί, ενώ παράλληλα εξελίσσεται η πλοκή της ιστορίας. Οι λέξεις δουλεύονται τόσο ολικά όσο και αναλυτικοσυνθετικά, και βασίζονται σε τέσσερα φωνήεντα *α, ε, ι, ο* και πέντε σύμφωνα *π, τ, λ, ν, μ*, τα οποία αργότερα θα αποτελέσουν αντικείμενο ενσυνείδητης επεξεργασίας. Η επιλογή τους στηρίχτηκε αφενός στη συχνότητα εμφάνισής τους και στην αναγνωρισιμότητά τους από τα παιδιά, αφετέρου στις δυνατότητες που προσφέρουν για τη σύνθεση λέξεων, ειδικά στα πρώτα κεφάλαια.

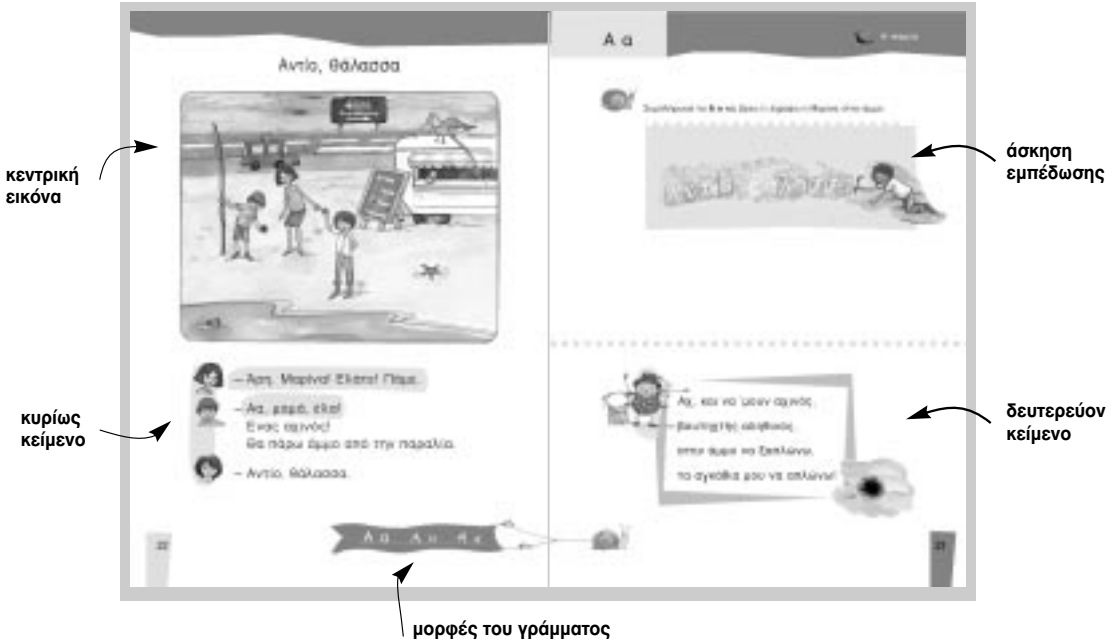
2

ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ [1ο ΤΧ. ΣΕΛ. 22-77, 2ο ΤΧ. ΣΕΛ. 8-30]

Στις επόμενες ενότητες αρχίζει η ρητή διδασκαλία των γραμμάτων και των δίγραφων (δηλ. δίψηφων) και πραγματοποιείται η σταδιακή γνωριμία με τους υπόλοιπους ήρωες.

Σε κάθε δισέλιδο γίνεται ενσυνείδητη επεξεργασία ενός γράμματος (ενίοτε και δύο) ή ενός δίγραφου μέσα από κείμενα που κινητοποιούν το ενδιαφέρον των παιδιών και προωθούν συνάμα την εξέλιξη της ιστορίας, συχνά αφήνοντας το τέλος ανοιχτό⁴. Το κάθε δισέλιδο οργανώνεται ως εξής: Η αριστερή σελίδα αποτελείται από την **κεντρική εικόνα**, στο πάνω μέρος, και το **κυρίως κείμενο**. Η δεξιά σελίδα περιέχει τα **συνοδευτικά κείμενα**: μία **άσκηση εμπέδωσης** του υπό επεξεργασία γράμματος και ένα **δευτερεύον κείμενο** (στιχάκια, λαχνίσματα ή και εικόνες αφόρμησης για συζήτηση). Στο κάτω μέρος του δισέλιδου παρατίθενται μορφές με τις οποίες συναντάται το γράμμα σε έντυπα και χειρόγραφα κείμενα.

4. Η λύση των «μικρών μυστηρίων» που υπάρχουν στην πλοκή της ιστορίας περιέχεται κάθε φορά σε επόμενο επεισόδιο (είτε ρητά είτε σε άσκηση ή στην εικονογράφηση), έτσι ώστε να διατηρείται το ενδιαφέρον των μαθητών. Τα παιδιά έχουν κίνητρο να διαβάσουν τη συνέχεια για να επιβεβαιώσουν τις υποθέσεις τους και να πληροφορηθούν την εξέλιξη.

Κεντρική εικόνα

Σημαντικό ρόλο στη διδασκαλία του γράμματος παίζει η εικονογράφηση, που υποστηρίζει, αλλά και συμπληρώνει το κείμενο. Η κεντρική εικόνα θέτει το αφηγηματικό πλαίσιο της ιστορίας. Τα παιδιά παρατηρώντας τη θα ανακαλύψουν επιπλέον ήρωες και καταστάσεις που εμφανίζονται στα κείμενα των επόμενων κεφαλαίων. Η διατύπωση υποθέσεων γύρω από τα ζώα, τα πρόσωπα και τις καταστάσεις όχι μόνο προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών για την ανάγνωση, αλλά και προάγει τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Στην κεντρική εικόνα απεικονίζονται επίσης οι λέξεις που ενισχύουν τη διδασκαλία του γράμματος/δίγραφο. Επιπλέον, εικονίζονται επιγραφές, αφίσες, ταμπέλες και άλλες μορφές γραπτών κειμένων από το καθημερινό περιβάλλον των παιδιών.

Κυρίως κείμενο

Σε κάθε δισέλιδο, η διδασκαλία οργανώνεται γύρω από **μικρό αριθμό λέξεων**, κυρίως συγκεκριμένων ουσιαστικών, οι οποίες παράλληλα διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας. Οι λέξεις αυτές, ειδικά όταν περιέχουν άγνωστα γράμματα ή συνδυασμούς γραμμάτων ή δίνονται ολικά, επαναλαμβάνονται, έτσι ώστε να τις οικειοποιηθούν οι μαθητές. Ταυτόχρονα επανέρχονται σε επόμενα επεισόδια, καθώς και στο Τετράδιο Εργασιών (Τ.Ε.). Ακόμα, τα κείμενα περιλαμβάνουν λέξεις που περιέχουν ποικίλους συνδυασμούς του υπό επεξεργασία γράμματος με άλλα γράμματα, ώστε να αναδεικνύονται διαφορές στην προφορά του.

Σε κάθε κεφάλαιο τίθενται **συγκεκριμένοι στόχοι ανάγνωσης και γραφής** για το μαθητή, σχετικοί με το υπό επεξεργασία γράμμα. Το παιδί αναγνωρίζει λέξεις και συλλαβές που έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας στην πρώτη ενότητα, αναγνωρίζει δηλαδή τις ενδείξεις για το περιεχόμενο του κειμένου. Ταυτόχρονα μαθαίνει να εντοπίζει το καινούριο γράμμα/δίγραφο σε διαφορετικές θέσεις μέσα στη λέξη, να το διαβάσει και να το γράφει σωστά μέσα σε οργανωμένο χώρο.

Οι λέξεις και οι φράσεις που οι μαθητές είναι σε θέση να διαβάσουν στο πλαίσιο της καθημερινής αναγνωστικής τους εξάσκησης επισημαίνονται με χρωματισμό. Από το 2ο Κεφάλαιο της 4ης Ενότητας έχει ληφθεί μέριμνα οι μαθητές να είναι σε θέση να διαβάσουν **το σύνολο του κειμένου**.

Συνοδευτικά κείμενα

Τα περισσότερα από τα κείμενα του βιβλίου (διάλογοι, αφηγήσεις και στιχάκια) είναι γραμμένα, ώστε να επανέρχονται εύκολα στη μνήμη: το παιδί μπορεί να εντοπίζει και να αναγνωρίζει λέξεις, ακόμα και ολόκληρες φράσεις. Η κατανόηση του κειμένου οδηγεί προοδευτικά στην αποκωδικοποίησή του.

Η **άσκηση**, που περιέχεται σε κάθε κεφάλαιο του Β.Μ. και η οποία στις πρώτες ενότητες του βιβλίου στοχεύει στον εντοπισμό του υπό επεξεργασία γράμματος/δίγραφο, περιστρέφεται γύρω από τους ήρωες της ιστορίας.

Οι εικόνες που συνοδεύουν τις λέξεις και τα κείμενα του 1ου τεύχους βοηθούν τα παιδιά να αναγνωρίσουν με ασφάλεια λέξεις οι οποίες περιέχουν και γράμματα που δεν έχουν ακόμη διδαχτεί ρητά. Η επεξεργασία του νέου κάθε φορά στοιχείου συνεχίζεται στο Τ.Ε.

Η ενασχόληση με κάθε φθόγγο/γράμμα στο δισέλιδο ολοκληρώνεται με τη μεγαλόφωνη ανάγνωση με ορισμένο ρυθμό και τονισμό (από τον/την εκπαιδευτικό) του **δευτερεύοντος κειμένου**. Το κείμενο αυτό, που συνδέεται άμεσα με την κεντρική ιστορία, έχει τη μορφή είτε χιουμοριστικών στίχων ή άλλων παιγνιδιών συνθέσεων. Δεν απαιτείται να διαβαστεί από το μαθητή· απλώς αξιοποιείται η ρίμα, ως παιχνίδι και απόλαυση, αλλά και η δυναμική της για τον εντοπισμό λέξεων καθώς και συλλαβών στο τέλος της λέξης. Όπως έχουν δείξει νεότερες έρευνες, η επιτυχής αντιστοίχιση κατά την ανάγνωση οφείλεται σε μεγαλύτερο βαθμό στη ρίμα και στην επίγνωση μονάδων ήχου που βρίσκονται στην αρχή και στο τέλος της λέξης, παρά στη μεμονωμένη γνώση φθόγγων/γραμμάτων.

Ειδικά για τους αλλόγλωσσους μαθητές, η πρώτη ανάγνωση και γραφή διευκολύνονται από το συνδυασμό εικονογράφησης και κειμένου, γεγονός που επιτρέπει τη συσχέτιση εικονικών στοιχείων με λέξεις της ελληνικής, μέσα σε ένα συγκεκριμένο νοηματικό πλαίσιο. Το πλήρες νόημα των κειμένων, οι εικόνες που τα συνοδεύουν, καθώς και αυτές που πλαισιώνουν τις ασκήσεις, συμβάλλουν στη σταδιακή κατάκτηση της ελληνικής γλώσσας. Επίσης, η πρόβλεψη να εμφανίζεται το κάθε γράμμα/δίγραφο σε διαφορετικά σημεία της λέξης και σε διαφορετικούς συνδυασμούς επιτρέπει στα αλλόγλωσσα παιδιά να ασκούνται στην προφορά.

Επαναληπτικά κεφάλαια

Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει επαναληπτικό μάθημα, το οποίο αφορμάται από ένα λογοτεχνικό κείμενο και αποσκοπεί στην αισθητική απόλαυση του παιδιού. Παράλληλα στο Τ.Ε. με τις επαναληπτικές ασκήσεις δίνεται η ευκαιρία ελέγχου της εμπέδωσης των διδαγμένων γραμμάτων (βλ. και Τ.Ε.).

3

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΤΥΠΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ [2ο ΤΧ, ΣΕΛ. 32-78]

Οι τέσσερις τελευταίες ενότητες (7-10) εισάγουν τα παιδιά σε διαφορετικούς **τύπους κειμένων**, ασκώντας τα στην **κατανόηση και παραγωγή λόγου**. Με ειδική σήμανση, στο κάτω μέρος της σελίδας, επισημαίνεται το βασικό **γραμματικό φαινόμενο** του κεφαλαίου.

Στις τέσσερις τελευταίες ενότητες δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα:

- στην επαφή των παιδιών με ποικίλους τύπους κειμένων, καθώς και στην εξοικειώσή τους με εκφραστικούς τρόπους που τα χαρακτηρίζουν και με κάποια βασικά δομικά και μορφικά τους χαρακτηριστικά.
- στην παραγωγή λόγου με στόχο την ανάδειξη του επικοινωνιακού του ρόλου.
- στη συνειδητοποίηση βασικών στοιχείων της δομής και της λειτουργίας της ελληνικής γλώσσας με τρόπο διαισθητικό και με πρακτική εφαρμογή βασικών κανόνων.

Κάθε κεφάλαιο αυτών των ενοτήτων αποτελείται από μία ή δύο σελίδες του Β.Μ. Πολλά από τα κεφάλαια εμπεριέχουν είδη κειμένων, διαφορετικών τύπων και χρήσεων, που συνδυάζονται με την εξέλιξη της πλοκής: *επιστολή, ανακοίνωση, οδηγίες, πρόσκληση, πίνακα δρομολογίων, χάρτη, κανόνες παιχνιδιού, περιγραφικό ορισμό, περιγραφές, αφηγήσεις, πληροφοριακά κείμενα.*

Σε ειδικό πλαίσιο, επισημαίνεται με παιγνιώδη τρόπο το γλωσσικό φαινόμενο με το οποίο εξοικειώνονται οι μαθητές στο κάθε κεφάλαιο, ώστε να βοηθούνται στην πρακτική εφαρμογή του.

Ο ρόλος της εικόνας περιορίζεται σημαντικά, καθώς δίνεται προτεραιότητα στην κατανόηση του κειμένου χωρίς την άμεση βοήθεια της εικόνας. Σκίτσα και φωτογραφίες συμπληρώνουν το νόημα των κειμένων που συνοδεύουν.

Για την επεξεργασία κάθε μονοσέλιδου κεφαλαίου προτείνονται δύο διδακτικές ώρες. Για κάθε δισέλιδο κεφάλαιο προτείνονται έως τέσσερις διδακτικές ώρες. Στο πρώτο δώρο δίνεται έμφαση στην προσέγγιση των κειμένων του κεφαλαίου, καθώς και στον εντοπισμό με διαισθητικό τρόπο κάποιων χαρακτηριστικών του που το κάνουν να διαφέρει από άλλα είδη κειμένων. Π.χ. η προσφώνηση και η υπογραφή σε μια επιστολή, ο κατάλογος των υλικών που συνοδεύει τις οδηγίες για μια κατασκευή, η γραφή του τόπου και του χρόνου του γεγονότος σε μια πρόσκληση. Στο δεύτερο δώρο προχωρούν στην προσέγγιση του γλωσσικού φαινομένου. Σκοπός της ενασχόλησης με το εκάστοτε γραμματικό φαινόμενο είναι η εξοικείωση με αυτό και η επισήμανσή του μέσα από χρήση, χωρίς την

επίκληση γραμματικού κανόνα ή μεταγλώσσας (π.χ. καταλήξεις, ουσιαστικό, χρόνος κ.ά.). Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν το γλωσσικό φαινόμενο στο κείμενο και στη συνέχεια να ασκηθούν στο Τ.Ε.

Σε κάθε ενότητα προτείνονται κείμενα από το Ανθολόγιο που συνδέονται με τη θεματολογία της.

Τετράδιο Εργασιών

Σε κάθε κεφάλαιο του Β.Μ. αντιστοιχούν μία έως τέσσερις σελίδες ασκήσεων στο Τετράδιο Εργασιών (Τ.Ε.). Οι ασκήσεις-δραστηριότητες έχουν παιγνιώδη μορφή. Ήρωες των ασκήσεων είναι τα ζώα που εμφανίζονται στην πλοκή του βιβλίου. Από τη λύση τους παράγεται νόημα – άλλοτε δίνονται απαντήσεις σε ζητήματα της πλοκής, άλλοτε περιγράφονται δράσεις παράλληλες με την κεντρική ιστορία του Β.Μ. Οι μαθητές, αναζητώντας την εκάστοτε απάντηση, προσπαθούν να κατανοήσουν το νόημα

του κειμένου της άσκησης. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται, κατά το δυνατόν, η μηχανιστική συμπλήρωση των ασκήσεων. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να βεβαιώνεται ότι τα παιδιά κατανοούν την εκφώνηση, καθώς και το νόημα των ασκήσεων κάθε κεφαλαίου.

Κάθε ενότητα ολοκληρώνεται με επαναληπτικές δραστηριότητες, οι οποίες αξιολογούν το βαθμό κατάκτησης από τους μαθητές των γνώσεων και των δεξιοτήτων που αποτελούσαν τους λεξικο-γραμματικούς, επικοινωνιακούς και γνωσιακούς στόχους της ενότητας.

Η εργασία του μαθητή στο σπίτι εναπόκειται στην κρίση του εκπαιδευτικού. Πρέπει να είναι στο μέτρο αυτόνομης εργασίας ενός εξάχρονου παιδιού και να μην απαιτεί πολύ χρόνο. Θα μπορούσαν επίσης και κάποιες από τις συμπληρωματικές δραστηριότητες (π.χ. κολάζ) να γίνονται ή να ολοκληρώνονται στο σπίτι.

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ [ΣΕΛ. 8]

Στην 1η ενότητα «Πού είναι ο Άρης;» οι ασκήσεις έχουν ως στόχο την εξάσκηση των μαθητών στο να διαβάζουν και να γράφουν τις συλλαβές και τα μικρά φραστικά σύνολα που εμφανίζονται στην ιστορία. Αρχικά, τα παιδιά εξασκούνται στο να γράφουν σε οργανωμένο χώρο, αναπαράγοντας τα εκφωνήματα των ηρώων της ιστορίας. Στη συνέχεια διαβάζουν και γράφουν συλλαβές που παράγουν νέες λέξεις με περιεχόμενο, οι οποίες υπάρχουν ήδη στο Β.Μ. Παράλληλα, η περαιτέρω κατάκτηση των γνωστών συλλαβών σε γράμματα και η επανασύνθεσή τους οδηγούν στην παραγωγή νέων λέξεων.

2

ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ [1ο ΤΧ. ΣΕΛ. 16-69, 2ο ΤΧ. ΣΕΛ. 6-31]

Στο Τ.Ε. προβλέπονται διαφορετικού τύπου ασκήσεις, ο βαθμός δυσκολίας και συνθετότητας των οποίων βαίνει αυξανόμενος. Στα δισέλιδα των ασκήσεων οι μαθητές:

- αναγνωρίζουν το υπό επεξεργασία γράμμα μέσα από αυθεντικά λειτουργικά κείμενα της καθημερινότητας, όπως εξώφυλλα παιδικών βιβλίων, συσκευασίες τροφίμων, επιγραφές κ.ά. και διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενό τους.
- εξασκούνται στη γραφή του γράμματος σε οργανωμένο χώρο.

- αναγνωρίζουν, απομονώνουν και βάζουν σε κύκλο το υπό επεξεργασία γράμμα/δίγραφο σε γνωστές και νέες λέξεις.
- ασκούνται στην ανάλυση και σύνθεση μιας λέξης π.χ. στο *Α α, μαμά*.
- συμπληρώνουν το γράμμα που λείπει σε λέξεις καθώς και σε φράσεις. Οι λέξεις που περιέχουν γράμματα, η επεξεργασία των οποίων δεν έχει γίνει ακόμη, γίνονται κατανοητές με τη βοήθεια της εικονογράφησης.
- συνθέτουν με συλλαβές ή γράμματα τις γνωστές από το κείμενο λέξεις, π.χ. *Τιτίνα*. (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 19)
- συνθέτουν, με τη βοήθεια των γνωστών από το κείμενο συλλαβών, νέες λέξεις τις οποίες είναι σε θέση να διαβάζουν, π.χ. *σαλάτα*. (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 25)
- απομονώνουν, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, συλλαβές και στη συνέχεια γράμματα, και συνθέτουν νέες λέξεις τις οποίες είναι σε θέση να διαβάζουν, π.χ. *παλάτι*. (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 21)
- τοποθετούν μηπεδωμένες λέξεις στη σωστή τους θέση μέσα σε μια φράση την οποία είναι σε θέση να διαβάζουν, π.χ. στο κεφάλαιο *Χωρίς φως*. (Η άσκηση 4 στο Τ.Ε. 1ο τχ.)
- διακρίνουν και γράφουν σωστά συνδυασμούς όπως: *τσ-στ* ή *τσ-τζ*.
- γράφουν λεζάντες και δημιουργούν δικά τους κείμενα. (Π.χ. Β.Μ. 2ο τχ., σελ. 33)
- εξοικειώνονται διαισθητικά με την ορθογραφία γλωσσικών τύπων, όπως το *α΄* και *γ΄* πρόσωπο ενικού του Ενεστώτα των ενεργητικών ρημάτων και ο πληθυντικός των ουσιαστικών κ.ά. (Β.Μ. 1ο τχ., σελ. 65 και 2ο τχ., σελ. 9, 13)

Ορθογραφία

Από το κεφάλαιο *Ο κύριος με το καπέλο* και εξής η τελευταία άσκηση αποτελεί την ορθογραφία. Τα παιδιά αρχίζουν να γράφουν ορθογραφία από τη στιγμή που μπορούν να συνθέσουν τις πρώτες λέξεις με στοιχεία που έχουν μάθει (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 29). Η ορθογραφία είναι ενταγμένη στην πλοκή της ιστορίας: τα παιδιά απαντούν αρχικά με μια λέξη, και αργότερα φράση, σε μια ερώτηση κατανόησης, τη γράφουν και τη μαθαίνουν. Αρχικά, στόχος της ορθογραφίας είναι η εμπέδωση της γραφοφωνημικής αντιστοιχίας και, στη συνέχεια, η ορθή γραφή συχνόχρηστων λέξεων.

Ειδικά σύμβολα που συνοδεύουν τις εκφωνήσεις των ασκήσεων δηλώνουν το είδος της δεξιότητας στην οποία εξασκείται κάθε φορά ο μαθητής (βλ. Υπόμνημα, Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 5).

Αντιγραφή

Η αντιγραφή συνδέεται άμεσα με την ορθογραφία, καθώς το παιδί πρέπει να αντιγράψει κάθε φορά τη λέξη (αργότερα πρόταση) που θα έχει ως ορθογραφική άσκηση. Για το λόγο αυτό, ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να ελέγχει κάθε φορά το Τ.Ε. του μαθητή.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ορίσει επιπλέον άσκηση στην αντιγραφή. Η αντιγραφή είναι σκόπιμο να έχει λειτουργικό χαρακτήρα. Είναι δηλαδή καλύτερο οι μαθητές να αντιγράψουν μικρά κείμενα όπως προσκλήσεις, λίστες για ψώνια, τον τίτλο του βιβλίου που δανείζονται κ.ά., που έχουν συγκεκριμένη στόχευση και σχετίζονται με τις δραστηριότητες της τάξης. Έτσι, η αντιγραφή γίνεται μια πράξη με νόημα και συνδέεται με την αυτοδιόρθωση.

Για κάθε κεφάλαιο του Β.Μ. προβλέπονται στο Τ.Ε. διάφοροι τύποι ασκήσεων.

Ασκήσεις κατανόησης

- Οι μαθητές απαντούν σε ερωτήσεις για την κατανόηση των κειμένων είτε επιλέγοντας τη σωστή απάντηση είτε γράφοντας λέξεις ή προτάσεις.
- Τοποθετούν τις λέξεις μιας πρότασης σε σωστή σειρά.
- Τοποθετούν τις προτάσεις ενός κειμένου στη σωστή χρονική σειρά.
- Αντλούν πληροφορίες από διάφορα είδη κειμένων, τις αξιολογούν και τις οργανώνουν, προκειμένου να απαντήσουν σε ασκήσεις.

Ασκήσεις αλφαβητικής σειράς, λεξιλογίου, προφοράς συμπλεγμάτων και σύνθεσης λέξεων

■ Παραγωγή λόγου

- Προτείνεται η εμπλοκή των παιδιών σε ποικίλες μορφές λεκτικής επικοινωνίας, όπως συζητήσεις, παντομίμα, δραματοποιήσεις.
- Οι μαθητές συντάσσουν απλές προτάσεις και μικρά κείμενα με νόημα.
- Ασκούνται στη γραπτή διατύπωση απλών περιγραφικών ορισμών.
- Παρατηρώντας φωτογραφίες και εικόνες τις περιγράφουν.
- Αφηγούνται προφορικά και γραπτά μικρές ιστορίες που στηρίζονται σε διαδοχικές εικόνες.
- Συμπληρώνουν στοιχεία που λείπουν από απλά κείμενα διάφορων τύπων και χρήσεων.
- Συντάσσουν απλά κείμενα διάφορων τύπων (επιστολές, προσκλήσεις, ανακοινώσεις κ.ά.).
- Ασκούνται στη δημιουργική αφήγηση.

■ Προσέγγιση γλωσσικών φαινομένων

- Μεταφέρουν λέξεις και προτάσεις από τον ενικό αριθμό στον πληθυντικό, και αντίστροφα, μέσα στο πλαίσιο ενός κειμένου με πλήρες νόημα.
- Κατανοούν το ρόλο του ρήματος μέσα σε μια πρόταση.
- Μεταγράφουν κείμενα από τον Ενεστώτα στον Αόριστο και αντίστροφα, καθώς και από τον Ενεστώτα στον Παρατατικό.
- Εξοικειώνονται διαισθητικά με την ορθογραφία βασικών γλωσσικών τύπων όπως: άρθρα, καταλήξεις ουσιαστικών σε ενικό και πληθυντικό αριθμό, ρηματικές καταλήξεις ενεργητικού Ενεστώτα και Αορίστου, καθώς και παθητικού Ενεστώτα.
- Εξοικειώνονται με τη χρήση του Στιγμαϊού Μέλλοντα.
- Επεξεργάζονται προτασιακές δομές του τύπου Υ-Ρ, Υ-Ρ-Α, Υ-Ρ-Κ και ασκούνται στην επαύξηση πρότασης.
- Εξοικειώνονται με τη χρήση της προσωπικής αντωνυμίας στην ονομαστική.
- Ασκούνται στη χρήση ερωτηματικών λέξεων.
- Εξασκούνται στον τονισμό των λέξεων.
- Εξασκούνται στη χρήση της τελείας και του ερωτηματικού. Εξοικειώνονται με τη χρήση του κόμματος.

Ορθογραφία

Στα δισέλιδα κεφάλαια, των οποίων η επεξεργασία μπορεί να ολοκληρωθεί σε δύο δίωρα, έχουν προβλεφθεί δύο κείμενα ορθογραφίας, το πρώτο προαιρετικό. Το πρώτο κείμενο ορθογραφίας είτε είναι ο τίτλος του κεφαλαίου είτε προέρχεται από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο είτε είναι πολύ μικρό απόσπασμα από το σχετικό τύπο κειμένου. Επειδή είναι προαιρετική η εξάσκηση των παιδιών σε αυτό, επισημαίνεται μόνο στο Β.Δ. και όχι στο Β.Μ.

■ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Εκτός από τις ασκήσεις του Β.Μ. και του Τ.Ε., προτείνονται επιπλέον γλωσσικές δραστηριότητες για την εμπέδωση του φθόγγου-γράμματος, την κατανόηση και παραγωγή λόγου καθώς και διαθεματικές δραστηριότητες. Δεν υπάρχει προκαθορισμένη σειρά με την οποία οι δραστηριότητες αυτές θα ενταχθούν στην καθημερινή διδασκαλία. Οι δραστηριότητες αυτές είναι σημαντικές γιατί ενισχύουν ποικιλοτρόπως τη διδασκαλία. Ωστόσο είναι στην ευχέρεια του εκπαιδευτικού να επιλέξει το είδος και τη συχνότητα των δραστηριοτήτων που θα πραγματοποιήσει, ώστε αυτές να ενταχθούν δημιουργικά στη διδακτική του πράξη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΔΩΣΗ ΤΟΥ ΦΘΟΓΓΟΥ-ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1. Δραστηριότητες φωνολογικής επίγνωσης

Η κατάκτηση από το παιδί της ικανότητας να διακρίνει τόσο τις συλλαβές όσο και τα φωνήματα μιας λέξης, δηλαδή τους ξεχωριστούς ήχους που την αποτελούν, το οδηγεί στην κατανόηση του μηχανισμού τόσο της ανάγνωσης όσο και της γραφής. Η ικανότητα αυτή, που έχει να κάνει με την ακρόαση της λέξης, μπορεί να καλλιεργηθεί με ασκήσεις-παιχνίδια. Τα παιδιά, ως προς τη διάκριση των συλλαβών για παράδειγμα, λένε το όνομά τους ή άλλες λέξεις ρυθμικά, χωρίζοντάς τες σε συλλαβές, επαναλαμβάνουν παραλείποντας κάποια από τις συλλαβές, παραλείπουν τον πρώτο ήχο της λέξης ή προσθέτουν στην αρχή της μία συλλαβή ή ένα άλλο φώνημα, μιλούν κορακίστικα προσθέτοντας σε κάθε συλλαβή άλλη μία, βρίσκουν άλλες λέξεις που αρχίζουν από τον ίδιο ήχο ή τον περιέχουν, λένε αργά έναν έναν τους ήχους που αποτελούν το όνομά τους. Η διαδικασία αυτή έχει μορφή παιχνιδιού και συνοδεύεται από ρυθμικά χτυπήματα χεριών, ποδιών, αργά ή πιο γρήγορα.

Όσον αφορά τα φωνήματα είναι σημαντικό τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι κάθε ήχος, καθετί που εκφέρουμε προφορικά, μπορεί να έχει και γραπτή μορφή, και ότι αρκεί ο συνδυασμός ενός σχετικά μικρού αριθμού γραπτών συμβόλων για να γραφτεί οτιδήποτε. Για το λόγο αυτό, είναι σκόπιμο ο/η εκπαιδευτικός να οργανώνει ασκήσεις που να βοηθούν τα παιδιά να κατανοήσουν την **αντιστοιχία φωνημάτων-γραμμάτων**, αντίστοιχες με αυτές που προτείνονται στο Β.Μ. και το Τ.Ε., π.χ. η σύνθεση της λέξης *νονά* στο Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 31. Όσο προχωρούν στην επεξεργασία των γραμμάτων, μπορούν να σχηματίζουν με αυτά λέξεις με τους εξής τρόπους:

- Αλλάζουν τη θέση γράμματος/συλλαβής, π.χ. *αχ – χα, λάμπα – μπάλα*.
- Προσθέτουν ή αφαιρούν γράμματα/συλλαβές⁵ π.χ. *κάπα – καπάκι, σέλα – κασέλα, αλάτι – παλάτι, Άρης – Πάρης, άστρο – κάστρο*.
- Αλλάζουν κάποιο γράμμα π.χ. *γάλα – γάτα, λάχανα – χάχανα*.
- Αντιστρέφοντας γράμματα ή συλλαβές, ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει στους μαθητές την παραγωγή «λέξεων» χωρίς νόημα π.χ. *γάλα – λάγα*.

Όταν τα παιδιά έχουν κατανοήσει τη σχέση φθόγγου και γράμματος, γίνονται επιπλέον ασκήσεις με **συλλαβές**. Τους ζητείται να τοποθετήσουν με διαφορετικό τρόπο τις συλλαβές μιας λέξης και να φτιάξουν από αυτές άλλες λέξεις με διαφορετικό νόημα, π.χ. *σοκολάτα, κότα, σόλα* (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 53).

5. Η άσκηση αυτή αποκτά παιγνιώδη χαρακτήρα παίρνοντας τη μορφή αινίγματος, π.χ. *Την έχει το ποδήλατο/ καθόμαστε εκεί/ και μ' ένα κα- μπροστά της/ φυλάει εκεί/ η γιαγιά τα πράγματά της. Τι είναι; σέλα-κασέλα.*

Δραστηριότητες που αφορούν τη σύνθεση λέξεων μπορούν να πραγματοποιούνται με δακτυλόκουκλες ή γαντόκουκλες. Κατασκευάζονται στην τάξη με απλά υλικά, όπως κυλίνδρους από χαρτί υγείας, χαρτί, χαρτόνι, μικρά μπαλόνια, παλιά γάντια και κάλτσες. Καθεμία τους αντιπροσωπεύει ένα γράμμα ή μια συλλαβή. Τα παιδιά, παίζοντας με τις δακτυλόκουκλες, συνθέτουν λέξεις και απλές φράσεις.

2. Δραστηριότητες εξοικείωσης με το γράμμα

Ενδεικτικά τα παιδιά:

- σχηματίζουν το γράμμα που κάθε φορά διδάσκεται με τα σώματά τους, με κινήσεις στον αέρα, με πλαστελίνη ή με άλλα υλικά.
- το εντοπίζουν σε διαφημιστικά έντυπα, εφημερίδες και περιοδικά, σε διάφορα μεγέθη και γραμματοσειρές, το κόβουν και το κολλούν στο τετράδιό τους, κάνοντας μια εικαστική σύνθεση.
- παίζουν παιχνίδια αναγνώρισης γραπτών λέξεων και αντιστοίχισής τους με εικόνες από περιοδικά και διαφημιστικά έντυπα (παραλλαγή της τόμπολας) ή σχηματισμού τους με πλαστικοποιημένες καρτέλες (παραλλαγή σκραμπλ) που έχει ετοιμάσει ο/η εκπαιδευτικός μόνος του ή σε συνεργασία με τους μαθητές, όπου αυτό είναι εφικτό.
- κάθε φορά που ολοκληρώνεται η επεξεργασία ενός γράμματος, το τοποθετούν σε ένα μεγάλο χαρτόνι κανσόν μαζί με μια χαρακτηριστική λέξη που αρχίζει από αυτό καθώς και την εικόνα του. Στόχος τους είναι να δημιουργήσουν σταδιακά ένα εικονογραφημένο αλφαβητάρι.
- αφαιρώντας το αρχικό ή τελικό γράμμα μιας γραμμένης λέξης, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να τη διαβάσουν και να διαπιστώσουν αν είναι «ίδια» και σε τι έχει αλλάξει [ασκήσεις αλφαβητικής ενημερότητας π.χ. (π)αλάτι].

Η ενασχόληση με τις παραπάνω δημιουργικές δραστηριότητες θα βοηθήσει ιδιαίτερα τα αλλόγλωσσα παιδιά ή όσα δεν έχουν φοιτήσει στο Νηπιαγωγείο.

3. Το βιβλίο του γράμματος

Σε κάθε μάθημα, οι λέξεις που συγκεντρώνονται σε κατάλογο κατά την επεξεργασία της κεντρικής εικόνας μπορούν να αποτελέσουν το υλικό για την ομαδική συγγραφή του βιβλίου του γράμματος. Κάθε παιδί επιλέγει μία τουλάχιστον λέξη, τη γράφει σε μία κόλα Α4 και την εικονογραφεί (στην αρχή ο/η εκπαιδευτικός λειτουργεί ως γραμματέας). Το σύνολο των σελίδων δένεται σε βιβλίο με εξώφυλλο και παραμένει στην τάξη ως αναγνωστικό υλικό συμπληρωματικό του Β.Μ.

Η διαδικασία αυτή βοηθά τα παιδιά να συνθέσουν σταδιακά απλές ιστορίες (βλέπε αναλυτικά στο κεφάλαιο *Συγγραφή ιστοριών* του Β.Δ.)

4. Λέξεις-κλειδιά

Σε κάθε μάθημα έχουν επιλεγεί από το κείμενο δύο τρεις χαρακτηριστικές λέξεις που περιέχουν το υπό επεξεργασία γράμμα και οι οποίες απεικονίζονται στην εικονογράφηση της ενότητας. Οι λέξεις αυτές είναι καταχωρισμένες ανά κεφάλαιο στο τέλος κάθε τεύχους.

Με τις λέξεις-κλειδιά καθίσταται δυνατή η ανασύνθεση της πλοκής του κεφαλαίου.

- Ο/η εκπαιδευτικός γράφει τις λέξεις στον πίνακα και ζητά από τους μαθητές να αναδιηγηθούν την ιστορία χρησιμοποιώντας τις.
- Ακόμα μπορούν είτε γραπτά είτε προφορικά να συνθέτουν δικές τους σύντομες ιστορίες.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ

Στην ενότητα αυτή προτείνονται επιπλέον δραστηριότητες που ενισχύουν την κατανόηση και την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τις συνδυάσει τόσο με το Β.Μ. όσο και με το Τ.Ε.

1. Κείμενα καθημερινής χρήσης

Ο/η εκπαιδευτικός φροντίζει να **φέρνει στην τάξη ποικίλα είδη κειμένων καθημερινής χρήσης**, όπως υποδεικνύεται στις δραστηριότητες που προτείνονται για κάθε κεφάλαιο: εφημερίδες, τηλεκάρτες, έντυπα λογαριασμών, εισιτήρια, διαφημιστικά έντυπα κτλ. (βλ. παρακάτω). Για παράδειγμα στο κεφάλαιο επεξεργασίας του Α α καλείται να φέρει στην τάξη διαφημιστικούς καταλόγους από εστιατόρια, πιτσαρίες κτλ. που να περιέχουν εικόνες. Δε ζητείται ασφαλώς από τα παιδιά να τα διαβάσουν στο σύνολό τους, αλλά **να εξοικειωθούν κατ' αρχάς με διάφορα μορφικά χαρακτηριστικά** που τα διακρίνουν μεταξύ τους. Παράλληλα, με την αναγνώριση των μορφικών στοιχείων που επαναλαμβάνονται και είναι συστατικά του συγκεκριμένου είδους κειμένου (π.χ. όνομα εστιατορίου, διεύθυνση, τηλέφωνο κ.ο.κ.), ενθαρρύνονται τα παιδιά να διατυπώσουν υποθέσεις σχετικά με το ακριβές περιεχόμενό τους. Η εξοικείωση αυτή συμβάλλει στη διατύπωση προβλέψεων για το είδος των πληροφοριών που περιέχονται σε ένα κείμενο. Έτσι προετοιμάζεται και διευκολύνεται η αναγνωστική πράξη.

2. Κατάλογοι (Λίστες)

Μία από τις διαδεδομένες χρήσεις της γραφής είναι η καταγραφή αντικειμένων, ονομάτων, πληροφοριών σε στήλη για την υποβοήθηση της μνήμης. Η καταγραφή λέξεων στην τάξη γύρω από ένα θέμα βοηθά τα παιδιά στην εύκολη ταύτιση των λέξεων με την προφορική εκφορά τους καθώς και στον εντοπισμό τους. Τα παιδιά εντοπίζουν τη λέξη λαμβάνοντας υπόψη σε πρώτη φάση το αρχικό και το τελικό της γράμμα και στη συνέχεια τα υπόλοιπα. Με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν να διαβάζουν λέξεις χρησιμοποιώντας ενδείξεις, πριν μάθουν το αλφαβητικό σύστημα. Οι κατάλογοι γράφονται στην τάξη με ποικίλες αφορμές. Για παράδειγμα, τα υλικά που χρειάζονται για μια κατασκευή, τα υλικά μιας συνταγής, πράγματα που θα πρέπει να συγκεντρώσουν τα παιδιά, φαγητά που προτιμούν, κατάλογος παρόντων και απόντων... Και για τη σύνταξη καταλόγου πάντως θα πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένη αφορμή, ώστε η διαδικασία να έχει νόημα για τα παιδιά.

Οι κατάλογοι, οι ιστορίες που έχουν συνθέσει τα παιδιά, καθώς και διάφορα κείμενα καθημερινής χρήσης που έχει φέρει ο/η εκπαιδευτικός για την επεξεργασία των εκάστοτε θεμάτων παραμένουν αναρτημένα στους τοίχους της τάξης, για να λειτουργούν ως σημεία αναφοράς.

3. Λογοτεχνικά βιβλία και βιβλία γνώσεων

Η χρήση ιστοριών αποτελεί σημαντικότερη πηγή εισαγωγής των παιδιών στην ανάγνωση με νόημα, μια και τα παιδιά με την έναρξη του σχολείου αρχίζουν να χρησιμοποιούν την αφήγηση προκειμένου να μοιραστούν εμπειρίες. Οι ιστορίες προσφέρουν στους αναγνώστες ευκαιρίες να εμπλουτίσουν τη ζωή τους προσωπικά, κοινωνικά και γλωσσικά.

Η παράλληλη με το σχολικό βιβλίο ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων στην τάξη συμβάλλει στην εξοικείωση των παιδιών με είδη κειμένου που διαφέρουν υφολογικά και αισθητικά, και καλλιεργεί την αντίληψη ότι το βιβλίο μπορεί να είναι φορέας απόλαυσης και πηγή πληροφοριών. Ακόμα δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να προσεγγίσουν διαφορετικά είδη εικονογράφησης, ποικίλες γραμματοσειρές, να αναγνωρίσουν λέξεις και φράσεις σε άλλο πλαίσιο. Η μεγαλόφωνη ανάγνωση βιβλίων από τον/την

εκπαιδευτικό, με τρόπο που να επιτρέπει στα παιδιά να βλέπουν το κείμενο και να συμμετέχουν στην ανάγνωσή του, είναι σκόπιμο να γίνεται από τις πρώτες μέρες στο σχολείο. Πολύ σημαντική είναι η επαφή των παιδιών με τα βιβλία: το ατομικό ή ομαδικό ξεφύλλισμά τους, ο δανεισμός τους με τήρηση καρτέλας (όπου γράφουν το όνομά τους και τον τίτλο του βιβλίου), η επίσκεψη στην τοπική βιβλιοθήκη. Είναι σκόπιμο ο/η εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει τα παιδιά να παρουσιάζουν στην τάξη τα βιβλία που έχουν διαβάσει. Καλό είναι να υπάρχει στην τάξη γωνιά βιβλιοθήκης κατάλληλα διαμορφωμένη, όπου τα παιδιά θα μπορούν να πηγαίνουν, όταν τελειώνουν τις εργασίες τους.

Στο Τ.Ε., στην άσκηση αναγνώρισης, περιλαμβάνεται κάθε φορά και το εξώφυλλο ενός τουλάχιστον παιδικού βιβλίου, λογοτεχνικού ή γνώσεων. Τα βιβλία αυτά προτείνεται να διαβαστούν από τα παιδιά και να χρησιμοποιηθούν ως ανάγνωσμα στην τάξη. Επιπλέον, καλό θα ήταν να φροντίσει ο/η εκπαιδευτικός να αποκτηθούν από τη βιβλιοθήκη του σχολείου ή της τάξης. Γενικότερα, τα βιβλία που προτείνονται για ανάγνωση έχουν επιλεγεί με κριτήρια: τη συνάφειά τους με τα θέματα του βιβλίου, το βαθμό δυσκολίας τους και την ποιότητα κειμένου και εικονογράφησης.

Για τις νέες εκδόσεις παιδικών βιβλίων μπορούν οι εκπαιδευτικοί να ενημερώνονται από τις ετήσιες εκθέσεις βιβλίων, το Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου (Ερμού 56, Αθήνα) και τις παιδικές βιβλιοθήκες του που λειτουργούν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, τις παιδικές βιβλιοθήκες του Υπουργείου Γεωργίας, καθώς και το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Αθ. Διάκου 4, Αθήνα) και τις ιστοσελίδες του (www.ekebi.gr – www.biblionet.gr). Στην ιστοσελίδα www.biblionet.gr μπορεί κανείς να βρει τα πλήρη στοιχεία των βιβλίων που κυκλοφορούν, την περιλήψή τους καθώς και να συγκεντρώσει θεματική βιβλιογραφία.

4. Συγγραφή ιστοριών

Εκτός από τη συγγραφή των βιβλίων για τα γράμματα (βλέπε και ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ), είναι σημαντικό οι μαθητές να συνθέτουν ιστορίες με αφορμή θέματα που θίγονται στο Β.Μ. ή το Τ.Ε., π.χ. «Το ταξίδι των χελιδονιών» (Τ.Ε. 1ο τχ., σελ. 37) κ.ά.

Κάθε μαθητής, καθώς και ο/η εκπαιδευτικός, λέει από μια πρόταση με σκοπό τη σύνθεση μιας ομαδικής ιστορίας. Καθένας γράφει τη φράση του με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού σε ένα φύλλο χαρτί και την εικονογραφεί. Ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει το παιδί να γράψει τις λέξεις-φράσεις που μπορεί. Σιγά σιγά τα παιδιά κατακτούν το μηχανισμό της γραφής και τελικά γράφουν μόνα τους ολόκληρα τα κείμενα που συνθέτουν. Δένουν τις σελίδες σε βιβλίο και το διαβάζουν. Το βιβλίο παραμένει στην τάξη και αποτελεί αναγνωστικό υλικό.

Καλό είναι, κατά την ομαδική σύνθεση μιας ιστορίας, αυτή να καταγράφεται και σε χαρτί του μέτρου, ώστε να μπορούν τα παιδιά να διαβάζουν τις φράσεις που έχουν ήδη ειπωθεί.

5. Αξιοποίηση του *Εικονογραφημένου Λεξικού Α΄, Β΄, Γ΄ Δημοτικού*

- Ο/η εκπαιδευτικός παίζει με τους μαθητές με τη βοήθεια του λεξικού το παιχνίδι «Πρόσωπο – ζώο – πράγμα» για κάθε γράμμα. Αν το γράμμα προσφέρεται, μπορεί να προσθέσει και άλλες κατηγορίες (λουλούδια, φαγητά κτλ.).
- Στο τετράδιο-ευρητήριο και με τη βοήθεια του λεξικού, τα παιδιά καταγράφουν τις λέξεις που θεωρούν δύσκολες. Ο/η εκπαιδευτικός τα βοηθά να ανατρέξουν σε αυτό, όταν δε θυμούνται κάποια λέξη. Ακόμα γράφουν σε στήλη, σε ένα μεγάλο χαρτόνι, συχνόχρηστες λέξεις με δύσκολη ορθογραφία και το κρεμούν στην τάξη για να μπορούν να ανατρέχουν σε αυτό.
- Σε λέξεις που παρουσιάζουν ορθογραφική δυσκολία, ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει με τη βοήθεια του λεξικού τη σωστή γραφή τους.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Για την αποτελεσματικότερη συνεργασία της οικογένειας με το σχολείο, ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει στους γονείς την εφαρμογή τεχνικών που βοηθούν τα παιδιά να συστηματοποιήσουν τις γνώσεις γραφής και ανάγνωσης, γνώσεις τις οποίες έχουν από την καθημερινή επαφή τους με απλά λειτουργικά κείμενα του περιβάλλοντός τους (επιγραφές, πινακίδες, συσκευασίες, φάκελοι λογαριασμών, οδηγίες κ.ά.). Ζητά από τους γονείς να σκεφτούν σε ποιες περιπτώσεις οι ίδιοι διαβάζουν μεγαλόφωνα, καθώς και το πότε αντιγράφουν ένα κείμενο και φροντίζουν για την καλλιγραφία και την ορθογραφία του. Με τον τρόπο αυτό θα συνειδητοποιήσουν ότι η μεγαλόφωνη ανάγνωση έχει νόημα όταν υπάρχει κοινό που παρακολουθεί, π.χ. ένα παραμύθι που διαβάζουμε σε άλλους. Γραφή με νόημα είναι αυτή που έχει στόχο και συγκεκριμένο παραλήπτη, π.χ. μια λίστα με δουλειές ή ψώνια, σημείωση κάποιου γεγονότος που θέλουμε να θυμηθούμε, ένα γράμμα ή μια κάρτα... Η αντιγραφή έχει νόημα μόνο όταν πρόκειται για καθαρογραφή κειμένου, ώστε να γίνει κατανοητό από τον παραλήπτη (π.χ. μια επιστολή, μια συνταγή κτλ.). Παροτρύνει τους γονείς σε σχετικές δραστηριότητες με τα παιδιά:

- Κάνοντας έναν περίπατο, να ζητούν από τα παιδιά να υποθέσουν και να ερμηνεύσουν το περιεχόμενο πινακίδων και επιγραφών σε δρόμους και καταστήματα. Να βρουν τα παιδιά, με τη βοήθειά τους, στο περίπτερο την εφημερίδα ή το περιοδικό που αγοράζουν τακτικά, να ξεφυλλίσουν μαζί το έντυπο, διατυπώνοντας υποθέσεις για το περιεχόμενό του, και να διαβάσουν στη συνέχεια τίτλους και λεζάντες.
- Να ασχολούνται από κοινού με απλά κείμενα της καθημερινότητας μέσα στο σπίτι (τηλεφωνικό κατάλογο, τηλεκάρτες, λογαριασμούς, διαφημιστικά φυλλάδια, προσκλήσεις, συσκευασίες τροφίμων...).
- Πηγαίνοντας μαζί για ψώνια, να ζητούν από τα παιδιά να παρατηρήσουν τις ταμπέλες και τα κείμενα στις συσκευασίες και να υποθέσουν το περιεχόμενό τους.
- Να πραγματοποιούν μαζί απλές συνταγές: Καταγράφουν μαζί τη λίστα με τα υλικά που θα ψωνίσουν. Πηγαίνουν μαζί στην αγορά με τη λίστα στο χέρι, και ζητούν από τα παιδιά να βρουν τα προϊόντα, διαγράφοντάς τα ένα ένα. Εκτελούν μαζί τη συνταγή, διαβάζοντας τις οδηγίες βήμα βήμα και πάντα δείχνοντας στο κείμενο.
- Να διαβάζουν μαζί οδηγίες παιχνιδιών, απλές οδηγίες χρήσης καθημερινών αντικειμένων (π.χ. μιας κόλλας, ενός απορρυπαντικού), εξηγώντας στα δύσκολα σημεία. Να διαβάζουν μαζί για την επικινδυνότητα κάποιου προϊόντος στη συσκευασία του.
- Να γράφουν με τα παιδιά τις προσκλήσεις για τις γιορτές τους, αφού συζητήσουν ποια είναι τα απαραίτητα στοιχεία στην πρόσκληση (αποστολέας, παραλήπτης, τόπος, ημερομηνία, ώρα).
- Να ζητούν από τα παιδιά τους να τους διαβάζουν μια ιστορία που έγραψαν στο σχολείο ή κάτι που διάβασαν και θεωρούν ότι πρέπει να το ανακοινώσουν στους γονείς, και να παρακολουθούν με προσοχή την ανάγνωση.

Επιπλέον καλό είναι να προτείνονται στους γονείς τεχνικές για την ανάγνωση βιβλίων με τα παιδιά και προτάσεις για δραστηριότητες αξιοποίησής τους.

Για παράδειγμα, αξιοποιούν το εξώφυλλο και το οπισθόφυλλο του βιβλίου: Γονείς και παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του βιβλίου με αφορμή την εικονογράφηση του εξωφύλλου και τον τίτλο. Οι γονείς διαβάζουν το οπισθόφυλλο στο παιδί και συζητούν για το περιεχόμενό του. Στη συνέχεια ξεφυλλίζουν μαζί το βιβλίο, κοιτάζουν τις εικόνες, συζητούν για το περιεχόμενο,

για το συγγραφέα, τον εικονογράφο και τέλος διαβάζουν το βιβλίο. Οι γονείς διαβάζουν το βιβλίο παραστατικά, δείχνουν τις εικόνες –αρχίζοντας από τις ανθρώπινες μορφές και τα ζώα–, υποδεικνύουν το κείμενο με το δάχτυλο, σταματούν σε σημεία δράσης και συζητούν για την πιθανή συνέχεια της πλοκής. Η ανάγνωση πρέπει να γίνεται ζωντανά αλλά όχι φωνάζοντας. Χωρίς αλλοίωση της φωνής, κάνουντάς την παιδικότερη. Ανάλογα με το περιεχόμενο, να αλλάζει και ο ρυθμός της ανάγνωσης: πιο αργά, πιο γρήγορα όταν η κίνηση επιταχύνεται, με παύσεις για να δημιουργείται μεγαλύτερη ένταση. Ενθαρρύνουν το παιδί να συμμετέχει παράγοντας ήχους: τις φωνές των ζώων, τον ήχο της βροχής...

Οι γονείς παροτρύνουν τα παιδιά να διηγηθούν την ιστορία που διάβασαν σε κάποιον άλλο. Καλό θα είναι να επισημανθεί ότι, αν οι ενήλικες του σπιτιού έχουν τη συνήθεια να διαβάζουν, αποκτούν τη συνήθεια αυτή και τα παιδιά.

Ενδεικτικά προτείνονται για το μάθημα της Γλώσσας: τετράδιο εργασιών, ένα ευρετήριο, ένα τετράδιο μισό μισό και ένα τετράδιο σπирάλ με λευκές σελίδες A4 για το κολάζ και άλλες δραστηριότητες.

■ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Ο/η εκπαιδευτικός αξιολογεί το βαθμό κατάκτησης από τους μαθητές των στόχων του γλωσσικού μαθήματος, όπως αυτοί έχουν τεθεί από το **Αναλυτικό Πρόγραμμα**.

Η αξιολόγηση είναι μια συστηματική και συνεχής διαδικασία που αφορά τόσο την αποτίμηση της εκπαιδευτικής πράξης όσο και την πορεία του κάθε παιδιού χωριστά.

Στόχος της αξιολόγησης είναι η ανατροφοδότηση του μαθητή και η παιδαγωγική και γνωσιακή του ενίσχυση. Πιο συγκεκριμένα, η αξιολόγηση οδηγεί στον αναστοχασμό στόχων και σκοπών και ορίζεται ως μια διαλεκτική σχέση τόσο του παιδιού ως προς το αντικείμενο μάθησης, όσο και του/της εκπαιδευτικού με το παιδαγωγικό του/της έργο.

Τι αξιολογείται;

- Η αναγνωστική ικανότητα – κατανόηση κειμένου.
- Η κατάκτηση του βασικού κώδικα της γραφής (διακριτά γράμματα, διακριτές λέξεις).
- Η κατάκτηση της βασικής δομής της πρότασης και η παραγωγή απλού γραπτού κειμένου με νόημα.
- Η ανάπτυξη προφορικού λόγου: εξοικείωση με εκφραστικούς τρόπους που χρησιμοποιούνται σε διαφορετικές περιστάσεις, αφήγηση, κατάλληλη χρήση ρηματικών τύπων για σωστή τοποθέτηση των γεγονότων στο χρόνο.
- Η ικανότητα συνεργασίας μέσα στην ομάδα.
- Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών – η ενεργή συμμετοχή στο μάθημα.

Μορφές αξιολόγησης

α. Η αρχική αξιολόγηση βοηθά τον/την εκπαιδευτικό να εκτιμήσει τις γνώσεις και δεξιότητες που έχει το κάθε παιδί πριν από την έναρξη του μαθήματος.

Δείκτες: Η ανταπόκριση και η συμμετοχή του κάθε παιδιού κατά την αρχική συζήτηση γύρω

από την κεντρική εικόνα καθώς και κατά τη διαδικασία κατάρτισης και ανάγνωσης του καταλόγου λέξεων κ.ά.

β. Η διαμορφωτική αξιολόγηση βοηθά τον/την εκπαιδευτικό να ελέγξει την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών του ενεργειών. Μέσω της διαμορφωτικής αξιολόγησης ο/η εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να τροποποιήσει τη χρονική διάρκεια κάθε ενότητας σύμφωνα με το ρυθμό της τάξης του.

Δείκτες: Η εμπέδωση της διδασκαλίας διδαγμένων γραμμάτων, η κατανόηση του μηχανισμού ανάλυσης και σύνθεσης νέων λέξεων, η αναγνώριση και η ενεργοποίηση της διαθέσιμης κάθε φοράς γνώσης του μαθητή σε σχέση με τα γράμματα, η κατανόηση της εκφώνησης των ασκήσεων, η κατανόηση της πλοκής της ιστορίας και η διατύπωση υποθέσεων κ.ά.

γ. Η τελική αξιολόγηση εκτιμά συνολικά την επίτευξη των αρχικών στόχων. Κατά τη φάση αυτή αξιολογείται το σύνολο της εκπαιδευτικής πορείας του παιδιού. Ο/η εκπαιδευτικός διατηρεί για κάθε μαθητή της χρονιάς **Ατομικό Φάκελο Εργασιών του Μαθητή (ΑΦΕΜ)-portfolio**. Καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς συγκεντρώνονται στο φάκελο γραπτές εργασίες του μαθητή, όπως μια ζωγραφιά με λεζάντα, διαφορετικά κείμενα που έχει συντάξει, τις διορθώσεις που έχει κάνει ύστερα από συζήτηση με τον/την εκπαιδευτικό και γενικά οτιδήποτε σηματοδοτεί την εξέλιξή του. Σκοπός δεν είναι η επιλογή των καλύτερων εργασιών αλλά των αντιπροσωπευτικών, σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Η χρήση του ΑΦΕΜ αποτελεί μια ανοικτή μαθησιακή διαδικασία, μέσα από την οποία το παιδί ανατροφοδοτείται και αναπτύσσει τη δυνατότητα της αυτοαξιολόγησης.

Για τη συνολική αξιολόγηση του μαθητή, ο/η εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του, εκτός από το ΑΦΕΜ, το Τ.Ε., τις ομαδικές εργασίες καθώς και τις σημειώσεις που συστηματικά κρατά για την εξέλιξη κάθε παιδιού. Όλα τα παραπάνω βοηθούν τον/την εκπαιδευτικό σε μια ουσιαστική αξιολόγηση τόσο του παιδιού όσο και του εκπαιδευτικού έργου.

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(1ο τεύχος)			
Θεματική ενότητα	Θεματολογία	Επικοινωνιακός στόχος	Λεξικογραμματικός στόχος
A0. Γνωριμία με τους ήρωες <i>διάρκεια 2 ώρες</i>	Γνωριμία με τους ήρωες του βιβλίου. Ο εαυτός μου και οι άλλοι.	Παραγωγή προφορικού λόγου, έκφραση και ομιλία. Διαχείριση πληροφορίας: Ζητά και δίνει πληροφορίες, συστήνει τον εαυτό του και την οικογένειά του.	Αναγνώριση από κάθε παιδί του ονόματός του καθώς και των συμμαθητών του. Γραφή του ονόματός του. Επισημάνση των άρθρων ο, η.
A1. Πού είναι ο Άρης; <i>διάρκεια 4-6 ώρες</i>	Το τέλος των διακοπών	<i>Διατύπωση υποθέσεων*, παραγωγή προφορικού λόγου με ελεύθερη δημιουργία γλωσσικών συνόλων. Αφήγηση κειμένου. Συνειδητοποίηση της σύνδεσης της προφορικής και γραπτής γλώσσας. Αναγνώριση επιγραφών. Αντίληψη της στενής σχέσης ακρόασης, ομιλίας, ανάγνωσης και γραφής. Ανάγνωση και κατανόηση μεμονωμένων λέξεων και μικρών απλών λεκτικών συνόλων.</i>	Πρώτη επαφή με τα γλωσσικά τεμάχια του γραπτού λόγου και τη σύνθεσή τους.
A2. Η παρέα 1. Αντίο, θάλασσα 2. Τιτίνα, η κότα 3. Πεπόνι, πεπόνι! 4. Ένα χελιδόνι 5. Τάσος, το σαλιγκάρι 6. Ο κύριος με το καπέλο 7. Όλοι στον κήπο 8. Νυχτώνει 9. Ρινόκερος και κόκορας 10. Ιστορίες 11. Η 28η Οκτωβρίου 12. Το παπί, της Παυλίνας Παμπούδη <i>διάρκεια 22-28 ώρες</i>	Φιλικές σχέσεις. Πρώτη γνωριμία με τη γειτονιά. Γνωριμία με είδη ζώων.	Διαλογική μορφή επικοινωνίας. Ακρόαση και κατανόηση κειμένων. Διατύπωση σχολίων. Πρώτη γραφή και ανάγνωση. Δημιουργική αφήγηση και γραφή: Επιπόηση και γραφή απλών ιστοριών με τη βοήθεια του/της δασκάλου/-ας με σταδιακή σύνταξη απλών προτάσεων και κειμένων. Συνειδητοποίηση της σύνδεσης της προφορικής και γραπτής γλώσσας. Αναγνώριση της διαφοράς ανάμεσα στην εικόνα ενός αντικειμένου και στη γραπτή του απόδοση με λέξη. Φωνολογική επίγνωση. Κατανόηση βασικού μηχανισμού ανάγνωσης, που στηρίζεται στη σχέση φωνημάτων-γραμμάτων. Αναγνώριση και σύγκριση διάφορων τύπων γραμμάτων. Αναγνώριση, αποκωδικοποίηση λέξεων-λεκτικών συνόλων σε γραπτά ερεθίσματα από το καθημερινό περιβάλλον. Πρώτη επαφή με ποικίλα είδη λόγου: Πεζός, έμμετρος, αίνιγμα... Πρώτη επισημάνση συγγραφέα και τίτλων βιβλίων.	Ολική εκμάθηση των συχνόχρηστων λέξεων <i>τι, έχει, και, όχι, είναι</i> . Αναγνώριση της οπτικής εικόνας συχνόχρηστων λέξεων. Εκμάθηση βασικού λεξιλογίου καθημερινής επικοινωνίας. Γραφή, αναγνώριση και ενσυνείδητη επεξεργασία των φθόγγων-γραμμάτων: Α α, Τ τ, Π π, Ε ε, Σ σ ς, Κ κ, Ο ο, Ν ν, Ρ ρ, Ι ι. Επισημάνση της ορθογραφίας των ουδετέρων σε -ι. Ανάλυση και σύνθεση λέξεων σε γράμματα και συλλαβές. Επισημάνση και χρήση τόνου. Επισημάνση της τελείας. Επισημάνση των κεφαλαίων γραμμάτων στην αρχή των ονομάτων και χρήση κεφαλαίου έπειτα από τελεία. Επισημάνση της σχέσης Υ-Ρ-Α με διαισθητικό τρόπο.

* Οι γραμμένοι με πλαγιογράμματα επικοινωνιακοί και λεξικογραμματικοί στόχοι ισχύουν για όλες τις θεματικές ενότητες στις οποίες γίνεται επεξεργασία των γραμμάτων-φθόγγων. Γι' αυτό κρίνεται σκόπιμο να μην αναφέρονται κάθε φορά.

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(1ο τεύχος)

Θεματική ενότητα	Θεματολογία	Επικοινωνιακός στόχος	Λεξικογραμματικός στόχος
A3. Μια παράσταση στην πλατεία 1. Θέατρο Σκιών 2. Μύτη σαν σαλάμι 3. Μήλα και καμήλα 4. Γάτα και παπαγάλος 5. Ενα λεμόνι με φτερά 6. Χάσαμε τη γάτα 7. Ενα ζιζάνιο στη ζύμη 8. Στο ζαχαροπλαστείο του Γλυκόσαυρου, της Μαρριανίνας Κριεζή <i>διάρκεια 15-20 ώρες</i>	Ελληνικός λαϊκός πολιτισμός. Κοινωνικές σχέσεις.	<i>Διατύπωση ερωτηματικών, καταφατικών, αρνητικών προτάσεων.</i> Επαφή με ποικίλες μορφές γραπτής επικοινωνίας: αφίσα, συνταγές. Εξοικείωση και επαφή με διαφορετικά είδη λόγου: Πεζός, έμμετρος, αίγιμα, λάχνησμα. Εισαγωγή με παιγνιώδη τρόπο στη γλωσσική δομή του διαλόγου (μέσα από τη δημιουργία παράστασης Καραγκιόζη).	Γραφή, αναγνώριση και ενσυνείδητη επεξεργασία των φθόγγων-γραμμάτων: Θ θ, Μ μ, Η η, Γ γ, Λ λ, Χ χ, Ζ ζ, Υ υ. Επισημάνση της ορθογραφίας των άρθρων ο, η, το. Επισημάνση ενικού και πληθυντικού. Επισημάνση αποστρόφου. Επισημάνση ερωτηματικού. Πρώτη επαφή με τις οικογένειες λέξεων.
A4. Το σύννεφο έφερε βροχή 1. Μου χαρίζεις την ουρά σου; 2. Με βάρκα και σωσίβιο 3. Μόνος στο σκοτάδι 4. Χωρίς φως 5. Το παράξενο ταξίδι της Συννεφένιας 6. Ψιχάλες 7. Πουπουλένια σύννεφα, των Θ. Μοσχόπουλου και Ξ. Καλογεροπούλου 8. Καλά Χριστούγεννα, καλή χρονιά <i>διάρκεια 15-20 ώρες</i>	Καιρικά φαινόμενα. Αλλαγή εποχών. Στοιχεία ελληνικού πολιτισμού. Εθίμα. Πολιτισμικά στοιχεία άλλων λαών.	Ανάπτυξη επιχειρηματολογίας. Εξοικείωση με το λόγο των παραμυθιών. Εξοικείωση με κειμενικά είδη: ευχητήριες κάρτες, οδηγίες κατασκευής. Χρήση λεξιλογίου σχετικού με τον καιρό. Έκφραση συναισθημάτων.* Πρώτη επαφή με τη διάκριση πεζού, περιγραφικού, εικονογραφημένου κειμένου.	Γραφή, αναγνώριση και ενσυνείδητη επεξεργασία των φθόγγων-γραμμάτων: Ου ου, Β β, Ω ω, Δ δ, Φ φ, Ξ ξ, Ψ ψ. Λεξιλόγιο καιρικών φαινομένων. Επισημάνση της πρωτοπρόσωπης κατάληξης ενεργητικού ρήματος στον ενικό αριθμό. Επισημάνση κατάληξης ενικού αριθμού ουδετέρων σε -ο. Επισημάνση της έννοιας του ενεργητικού ρήματος. Επισημάνση της αλφαβητικής σειράς.

(2ο τεύχος)

B5. Σκανταλιές 1. Το καπέλο περπατάει! 2. Ένας καινούριος μαθητής 3. Όλοι στο οικόπεδο 4. Μπλε όνειρα 5. Με πινέλα και φαντασία 6. Οι δυο φίλοι, του Ζ. Παπαντωνίου <i>διάρκεια 11-14 ώρες</i>	Το σχολικό περιβάλλον. Επαφή με την τέχνη.	Παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου βάσει εικόνων. Ανάπτυξη επιχειρημάτων. Έκφραση εντυπώσεων και συναισθημάτων. Εξοικείωση με διαισθητικό τρόπο με ποικίλα κειμενικά είδη. Γραπτή έκφραση.	Γραφή, αναγνώριση και ενσυνείδητη επεξεργασία των διγράφων: ει, αι, οι, μι, ντ. Αναγνώριση, γραφή, ανάγνωση και τονισμός των διγράφων. Επισημάνση της ορθογραφίας (ενικός-πληθυντικός) των αρσενικών σε -ος και θηλυκών σε -α. Εξοικείωση της έννοιας του ενεργητικού ρήματος. Αναγνώριση και γραφή του ενικού του ρήματος είμαι. Επισημάνση με διαισθητικό τρόπο της ορθογραφίας των ρηματικών κατάληξεων -ει και -μαι.
--	--	---	--

* Ο στόχος αυτός υπάρχει σε όλες τις ενότητες. Στη συγκεκριμένη δίνεται μεγαλύτερη έμφαση.

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(2ο τεύχος)

Θεματική ενότητα	Θεματολογία	Επικοινωνιακός στόχος	Λεξικογραμματικός στόχος
B6. Το χαμένο κλειδί 1. Ο παπουτσωμένος χιονόδρακος 2. Μην αγιάζετε! Έχει αγάθια! 3. Κοντά στο τζάκι 4. Η ευχή 5. Ο θείος Παύλος 6. Για τ' αγγελάκια του ουρανού, της Θ. Χορτιάτη <i>διάρκεια 11-14 ώρες</i>	Καιρικά φαινόμενα. Λαϊκός πολιτισμός. Υπηρεσίες και επικοινωνία.	Έκφραση επιθυμιών. Διατύπωση ευχών. Εξοικείωση με το κειμενικό είδος της αγγελίας. Εξοικείωση με τη χρήση και τα στοιχεία της αστυνομικής ταυτότητας.	Γραφή, αναγνώριση και ενσυνείδητη επεξεργασία των δίγραφων: τσ (σε αντιπαραβολή με το στ), γγ-γκ, τζ (ντζ), αυ (αβ, αφ), ευ (εβ, εφ). Αναγνώριση, σωστή χρήση, ανάγνωση, γραφή και τονισμός των δίγραφων και των συμπλεγμάτων. Επισήμανση σύνθετων λέξεων.
B7. Καράβια 1. Ένα γράμμα για την Ιώαννα 2. Δώρα για την Ιώαννα 3. Τι κρύβει το μπαούλο; 4. Καράβια 5. Παιχνίδια που ταξιδεύουν 6. Το πετροκάραβο 7. Η 25η Μαρτίου – Ύμνος εις την ελευθερία (απόσπασμα), του Δ. Σολωμού – Θούριος (απόσπασμα), του Ρήγα Φεραίου 8. Μια Κυριακή του Μάρτη (απόσπασμα), του Ν. Γκάτσου <i>διάρκεια 20-22 ώρες</i>	Επικοινωνία. Ζώα της Αφρικής. Συλλογές. Πλοία. Λαϊκός πολιτισμός.	Εξοικείωση με διαφορετικά κειμενικά είδη: επιστολή, χάρτης, περιγραφικός ορισμός, οδηγίες, αφηγηματικός λόγος. Χρήση λεξιλογίου σχετικού με πλοία. Εξοικείωση με τη χρήση του λεξικού. Παραγωγή γραπτού λόγου βάσει εικόνων. Εντοπισμός γραπτών πληροφοριών. Περιγραφή. Αναδίγηση. Προφορική και γραπτή έκφραση.	Διάκριση και τονισμός: <i>πώς-πως, πού-που</i> . Υπενθύμιση χρήσης τελείας και ερωτηματικού. Διάκριση του άρθρου <i>η</i> από το διαζευκτικό <i>ή</i> . Σημασία αλλαγής της θέσης του τόνου. Επισήμανση άτονων λέξεων. Χρήση διαλυτικών. Εξοικείωση με πάθη των φθόγγων, χρήση της αποστρόφου. Ουδέτερα ουσιαστικά σε <i>-ι</i> : Ορθογραφία και σχηματισμός πληθυντικού. Επισήμανση της ορθογραφίας των ενεργητικών ρημάτων στο <i>α'</i> πληθυντικό πρόσωπο. Ορθή γραφή των <i>-ρια, -δια, -πια</i> & των συμπλεγμάτων <i>σι, σβ, σγ</i> . Αντίθετα. Προτασιακή δομή (Y-P). Σιωπηρή ανάγνωση και κατανόηση απλού κειμένου.
B8. Άνοιξη 1. Η μετακόμιση 2. Η Αγγελική 3. Παίζουμε παντομίμα; 4. Βόλτα στο βουνό 5. Το κοτσύφι 6. Το ημερολόγιο της Μαρίνας 7. Γεια σου, κότσουφα, διασκευή λαϊκής παράδοσης. 8. Πασχαλινό, της Έλλης Αλεξίου. Πασχαλινά κουλούρια, από βιβλίο του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης <i>διάρκεια 20-26 ώρες</i>	Φυσικό περιβάλλον. Κοινωνικές σχέσεις. Ομαδικά παιχνίδια. Φιλία. Λαϊκή παράδοση.	Εξοικείωση με διαφορετικά κειμενικά είδη: χάρτης, συνταγή, ημερολόγιο, κανόνες παιχνιδιών, πληροφοριακό κείμενο. Εκμάθηση των βασικών στοιχείων της προσωπικής διεύθυνσης. Προφορική και γραπτή εξοικείωση με γραμματικά μέσα που χρησιμοποιούνται σε περιγραφικά κείμενα. Χρήση λέξεων δηλωτικών του χρόνου. Τοποθέτηση σε χρονολογική σειρά. Κατανόηση της σχέσης παρελθόντος – παρόντος. Αξιοποίηση γραπτών πληροφοριών.	Ορθογραφική εξάσκηση στα θηλυκά σε <i>-α</i> και σε <i>-η</i> , στα ουδέτερα σε <i>-ο</i> και <i>-ι</i> , στα αρσενικά σε <i>-ος</i> και <i>-ης</i> . Σχηματισμός του πληθυντικού αριθμού. Διάκριση της ορθογραφίας των άρθρων <i>της, τις</i> και <i>τον, των</i> . Εξάσκηση στη χρήση των διπλών τόνων. Υπόδειξη του συλλαβισμού μέσα σε κείμενο. Επισήμανση της έννοιας της παραγράφου και της σχέσης της με την πρόταση Εξάσκηση στη χρήση της ερωτηματικής αντωνυμίας <i>ποιος, ποια, ποιο</i> . Εξοικείωση με βασικές προτασιακές δομές του τύπου Y-P και P-Y. Εξάσκηση στη σειροθέτηση των λέξεων μιας πρότασης.

ΠΑΝΟΡΑΜΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

(2ο τεύχος)

Θεματική ενότητα	Θεματολογία	Επικοινωνιακός στόχος	Λεξικογραμματικός στόχος
B8. Άνοιξη (συνέχεια)		Χρήση παιδικών εγκυκλοπαιδειών.	Αλφαβητική σειρά. Ορθογραφική εξάσκηση στον Ενεστώτα του <i>είμαι</i> . Εξάσκηση στην ορθογραφία των καταλήξεων Ενεστώτα στην ενεργητική φωνή της α' συζυγίας. Χρήση διαισθητικά των προσωπικών αντωνυμιών ως υποκειμένων. Ορθογραφική εξάσκηση στις ρηματικές καταλήξεις <i>-ίζω, -εύω</i> . Χρήση Αορίστου. Εξοικείωση με τύπους υποκοριστικών.
B9. Ο κόσμος των βιβλίων 1. Στη βιβλιοθήκη 2. Να σας διαβάσω; απόσπασμα από <i>Το γαϊτανάκι της Ζωρζ Σαρή</i> 3. <i>Το Αλφαβητάρι με τον Ήλιο</i> , απόσπασμα από το αλφαβητάρι του 1919. 4. Θα γράψουμε το δικό μας βιβλίο 5. Εκθεση βιβλίου 6. Αντίο, όνειρά μου, της Α. Κοκορέλη <i>Διάρκεια: 18-20 ώρες</i>	Βιβλία για παιδιά. Βιβλιοθήκες και χρήση τους. Ειρήνη. Σχολική ζωή. Συνεργασία.	Εξοικείωση με διαφορετικά κειμενικά είδη: ανακοίνωση, πρόσκληση. Επαφή με διαφορετικά είδη κειμένων από βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά. Κατανόηση και χρήση λεξιλογίου σχετικού με τα βιβλία. Εντοπισμός και αξιοποίηση γραπτών πληροφοριών. Χρήση λέξεων δηλωτικών του χρόνου. Τοποθέτηση και διήγηση γεγονότων, καταστάσεων, προσωπικών εμπειριών με σωστή χρονολογική σειρά.	Εξοικείωση με την ορθογραφία των καταλήξεων Αορίστου <i>-ισα, -ησα</i> . Εξάσκηση στην ορθογραφία των ανώμαλων Αορίστων συχνόχρηστων ρημάτων. Εξάσκηση στη χρήση του Παρατατικού. Ορθογραφία του ενικού αριθμού του Παρατατικού του <i>είμαι</i> . Εξάσκηση στη χρήση του Στιγμαίου Μέλλοντα. Εξάσκηση στην ορθογραφία των ρηματικών καταλήξεων <i>-αίνω, -ώνω</i> και των εξαιρέσεων. Επαύξηση πρότασης. Εξάσκηση στα αντίθετα επίθετα. Επισήμανση οικογένειας λέξεων. Αλφαβητική σειρά.
B10. Το κοχύλι 1. Καλοκαιρινή εκδρομή 2. Ίχνη στην άμμο 3. Η χελώνα Καρέττα Καρέττα 4. Αρχαίοι μύθοι 5. Στη σπηλιά 6. Η μπουρού 7. Τα τζιτζικια, του Οδ. Ελύτη – Κοχύλι, του Φ. Γκ. Λόρκα <i>Διάρκεια: 14-16 ώρες</i>	Θαλάσσιο περιβάλλον. Οικολογική ευαισθητοποίηση. Απειλούμενα είδη ζώων. Μυθολογία και ειδικότερα μύθοι γύρω από τη θάλασσα.	Εξοικείωση με διαφορετικά κειμενικά είδη: πίνακας δρομολογίων, πληροφοριακά κείμενα. Διαχείριση πληροφοριών για τέλεση απλών μαθηματικών συλλογισμών. Εντοπισμός και αξιοποίηση γραπτών πληροφοριών.	Ορθογραφική εξάσκηση στις καταλήξεις <i>-μαι, -σαι, -ται, -νται</i> των παθητικών ρημάτων. Παρατακτική σύνδεση όρων μέσα στην πρόταση. Εξοικείωση με τη χρήση κόμματος. Εξάσκηση στην αντικατάσταση ουσιαστικών από τις προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου. Αλφαβητική σειρά.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ

Γνωριμία με τους ήρωες

- Στο δισέλιδο γνωριμίας με τους ήρωες του Β.Μ. (σελ. 6-7), και πιο συγκεκριμένα στο κενό κάδρο, κάθε παιδί φέρνει και κολλά μια φωτογραφία του ή ζωγραφίζει το πορτρέτο του. Από κάτω γράφει το όνομά του (με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, εάν χρειαστεί).
- Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τα άρθρα ο και η.
- Αναπτύσσονται δραστηριότητες γύρω από τα μικρά ονόματα των ηρώων και των παιδιών της τάξης.

Το **μικρό όνομα** είναι το πρώτο κείμενο που αναγνωρίζει, γράφει και διαβάζει ένα παιδί, και μάλιστα πολύ νωρίς. Αποτελεί κείμενο με νόημα για το παιδί αφού είναι αναγνωριστικό του στοιχείο. Κανένα παιδί δε δέχεται να γραφτεί το όνομά του ελλιπώς ή με μπερδεμένη τη σειρά των γραμμάτων. Ακόμα δείχνει ενδιαφέρον για τα ονόματα των γονιών, των αδελφών του και των ζώων που ζουν στο σπίτι του, καθώς και των συμμαθητών και εκπαιδευτικών του.

- *Γνωριμία με τους ήρωες:* Ο/η εκπαιδευτικός μεγεθύνει και φωτοτυπεί από το Β.Μ. τα κάδρα με τους ήρωες και τα κολλά σε χαρτί του μέτρου. Γράφει σε καρτέλες τα ονόματά τους και καλεί τα παιδιά να αναγνωρίσουν το όνομα του κάθε ήρωα και να το κολλήσουν κάτω από το σωστό κάδρο.
- *Πίνακας παρουσιών:* Εκπαιδευτικός και παιδιά φέρνουν από μια πρόσφατη φωτογραφία τους και την κολλούν σε χαρτί του μέτρου, προσέχοντας η μία φωτογραφία να απέχει από την άλλη. Σε μακρόστενες (κινητές) καρτέλες από χαρτόνι γράφουν το όνομά τους. Αρχικά κάθε παιδί, μπαίνοντας στην τάξη, τοποθετεί την καρτέλα με το όνομά του κάτω από τη φωτογραφία του. Στο τέλος της σχολικής μέρας αφαιρούν τις καρτέλες από τον πίνακα, προκειμένου να τις ξαναβάλουν την επομένη, και τις τοποθετούν σε ένα κουτί που παραμένει στην τάξη. Όσο περνούν οι μέρες, κάθε παιδί αναλαμβάνει να εντοπίσει την καρτέλα ενός από τους παρόντες συμμαθητές του και να την τοποθετήσει στη σωστή θέση. Κατά τη διαδικασία αυτή, η οποία είναι προτιμότερο να γίνεται μεγαλόφωνα, το παιδί καλείται να ενεργοποιήσει την παρατηρητικότητα και τις γνώσεις του, αξιοποιώντας λ.χ. κοινά γράμματα ή συλλαβές με το δικό του όνομα ή άλλα στοιχεία που γνωρίζει.
- *Ετικέτες σε χρηστικά αντικείμενα:* Από την πρώτη μέρα, τοποθετούνται ετικέτες με τα ονόματα των παιδιών, γραμμένα από τον/την εκπαιδευτικό με τρόπο ομοιόμορφο και χωρίς διακριτικά, στις κρεμάστρες, στις καρέκλες, στις μολυβοθήκες, στους ατομικούς φακέλους κ.ο.κ. Οι ετικέτες τοποθετούνται παρουσία των παιδιών και διαβάζονται μεγαλόφωνα. Καθώς τα παιδιά ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζουν τα ονόματα των συμμαθητών τους, αναλαμβάνουν να τοποθετήσουν αντικείμενα άλλων στη σωστή τους θέση, π.χ. την εργασία ενός συμμαθητή στον ατομικό του φάκελο.
- *Πίνακας καθηκόντων:* Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες καθηκόντων για την καλή λειτουργία της τάξης (καθαρισμός πίνακα, τακτοποίηση βιβλιοθήκης κ.ά.). Κάθε παιδί γράφει το όνομά του στον πίνακα, δίπλα στην εργασία που αναλαμβάνει. Ανάλογη διαδικασία μπορεί να γίνει όταν τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες για να παίξουν, να κάνουν κάποιο κολάζ, να ερευνήσουν κάποιο θέμα κ.ο.κ.
- *Αντιστοιχίσεις:* Τα παιδιά κόβουν εικόνες αγαπημένων τους ζώων και τις κολλούν καθεμία σε ξεχωριστό χαρτί. Κάθε παιδί γράφει το όνομά του κάτω από την εικόνα του ζώου που προτιμά. Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει μεγαλόφωνα τις προτιμήσεις των παιδιών και αναρτά τα χαρτιά στον πίνακα. Στη συνέχεια, ζητά από κάθε παιδί να βρει το αγαπημένο ζώο κάποιου συμμαθητή του (π.χ. «Ποιο είναι το αγαπημένο ζώο της Κατερίνας;»). Το κάθε παιδί προσπαθεί να απαντήσει διαβάζοντας τα ονόματα. Η ίδια δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί με θέμα τα χρώματα, τα φρούτα, τα παιχνίδια, τους ήρωες παραμυθιών, τις τηλεοπτικές εκπομπές κ.ά.

Διαθεματική δραστηριότητα (με τα Μαθηματικά): Χρησιμοποιώντας τις καρτέλες με τα ονόματα, τα παιδιά προχωρούν στην οργάνωση συνόλων και υποσυνόλων: Ζητείται, για παράδειγμα, να βρουν τις καρτέλες των συμμαθητών τους που αγαπούν την κολύμβηση, να κάνουν ένα άλλο σύνολο με τις καρτέλες των παιδιών που προτιμούν το κόκκινο χρώμα, ένα υποσύνολο με όσα παιδιά αγαπούν την κολύμβηση και το κόκκινο χρώμα κ.ο.κ.

Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες γύρω από τα μικρά ονόματα των ηρώων και των παιδιών της τάξης παραμένουν αναρτημένες στους τοίχους, αποτελώντας μέρος του εγγράμματος περιβάλλοντος της τάξης, και χρησιμεύουν ως «τράπεζα γραμμάτων». Τα παιδιά, καθώς θα κατακτούν προοδευτικά τον κώδικα γραφής θα ανατρέχουν σε αυτά τα κείμενα: π.χ. στην προσπάθειά του να γράψει τη λέξη *γάτα*, κάποιο παιδί, με παρότρυνση του/της εκπαιδευτικού, μπορεί να καταφύγει στο όνομα *Γιώργος* του καταλόγου.

Σε περίπτωση που ο/η εκπαιδευτικός έχει στην τάξη του παιδιά που δεν έχουν καμία εξοικείωση με το γραπτό λόγο, παράλληλα με τις παραπάνω δραστηριότητες μπορεί να ετοιμάσει ασκήσεις *προγραφικού* χαρακτήρα, οι οποίες πρέπει να είναι σύντομες, παιγνιώδεις και με νόημα για το παιδί. Για παράδειγμα, να φτιάξει ένα σχήμα ενώνοντας τελίτσες (χάραξη ευθείας γραμμής), με αφορμή τα αγαπημένα ζώα να ζωγραφίσει ένα ψάρι με τα λέπια του (κυκλική κίνηση), με αφορμή τις καλοκαιρινές διακοπές να σχηματίσει συνεχόμενο καπνό στο φουγάρο ενός πλοίου (σε σχήμα γγγ) κ.ά.

- Στις σελ. 6-7 του Τ.Ε., ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν τις φωτογραφίες με τα μικρά κείμενα από το καθημερινό περιβάλλον και να διατυπώσουν υποθέσεις για το περιεχόμενό τους, αιτιολογώντας τις. Στη συνέχεια τα διαβάζει. Καλό είναι να φέρει στην τάξη και άλλα αυθεντικά καθημερινά κείμενα, εύκολα αναγνωρίσιμα (τηλεκάρτες, λογαριασμούς, διαφημιστικά φυλλάδια κ.ά.).

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ [ΣΕΛ. 10-20]

1η ενότητα: **Πού είναι ο Άρης;**

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

«Η πρώτη μέρα στο σχολείο» του Κλοντ Γκούτμαν.

«Μαργαρίτα» του Μιχάλη Στασινόπουλου.

Η επιλογή των κειμένων είναι ενδεικτική. Ο/η εκπαιδευτικός καθορίζει τη χρονική στιγμή ενασχόλησης με τα κείμενα του Ανθολογίου μέσα στο πλαίσιο της εκάστοτε ενότητας. Στο στάδιο αυτό διαβάζει μεγαλόφωνα τα κείμενα και τα συζητά με τα παιδιά.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Σελ. 10-11

Επεξεργασία εικόνας

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν την εικόνα των σελίδων 10 και 11. Τους ζητά να πουν ποια αντικείμενα εικονίζονται και τα καταγράφει σε στήλη, σε χαρτί του μέτρου. Ζητά από κάθε παιδί να γράψει το όνομά του δίπλα στη λέξη που είπε. Προσθέτουν στον κατάλογο και άλλα αντικείμενα που θα μπορούσαν να βρουν σε μια παραλία. Διαβάζουν ομαδικά τον κατάλογο. Στη συνέχεια τους ζητά να εντοπίσουν στον κατάλογο ποια λέξη είπε το κάθε παιδί, με τη βοήθεια του ονόματος που είναι γραμμένο δίπλα στη λέξη, και να πουν πώς

κατάλαβαν ότι πρόκειται γι' αυτή τη λέξη. Παράδειγμα: *Τι είπε η Κατερίνα; Πού γράφει αχινός; Πώς το κατάλαβες;*

- Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει στα παιδιά φύλλα χαρτιού A4 κομμένα στη μέση. Κάθε παιδί επιλέγει από τον κατάλογο 1-2 αντικείμενα και τα ζωγραφίζει, ένα σε κάθε κομμάτι χαρτιού. Βλέποντας τον κατάλογο και με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, γράφει όπως μπορεί τις αντίστοιχες λέξεις. Οι ζωγραφιές δένονται σε μικρό βιβλίο. Στο εξώφυλλο γράφουν όλα τα παιδιά το όνομά τους.

Επεξεργασία κειμένου

- Ο/η εκπαιδευτικός θέτοντας ερωτήσεις του τύπου: *Τι λέει ο Άρης; Τι φωνάζει η πάπια; Τι φωνάζει το παπάκι;* διαβάζει 2-3 φορές μεγαλόφωνα τα εκφωνήματα (Α α!, Πα πα πα, Πι πι πι) υποδεικνύοντάς τα, με το βιβλίο ανοιχτό προς τα παιδιά, ώστε να το βλέπουν. Ζητά από τα παιδιά να τα διαβάσουν μαζί του.

Στη συνέχεια τους ζητά να διηγηθούν τι συμβαίνει στο δισέλιδο. Καταγράφει την ιστορία σε χαρτί του μέτρου με μεγάλα σε μέγεθος γράμματα συνθέτοντας τις εκδοχές που έχουν διηγηθεί τα παιδιά. Π.χ. *Ο Άρης βλέπει κάτω από το κουβαδάκι του έναν αχινό και φωνάζει Α α.* Βάζει σε κύκλο τα γλωσσικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο δισέλιδο του βιβλίου, όταν αναφερθούν από τα παιδιά. Φροντίζει το κείμενο να είναι σύντομο, οι προτάσεις να είναι μικρές και να ξεκινούν πάντα από νέα παράγραφο. Έπειτα ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει δυνατά το κείμενο, υποδεικνύοντας με το δάκτυλο. Στη συνέχεια παιδιά και εκπαιδευτικός διαβάζουν μαζί το κείμενο.

Η ομαδική ανάγνωση του κάθε επεισοδίου μπορεί να επαναλαμβάνεται και πριν από την επεξεργασία κάθε νέου δισελίδου υπενθυμίζοντας έτσι στα παιδιά την ιστορία.

Παραλλαγή: Ο/η εκπαιδευτικός γράφει σε χαρτί του μέτρου τα γεγονότα του δισελίδου με απλές μικρές προτάσεις, όπως περιγράφηκε, αφήνοντας κενά στα σημεία όπου παρουσιάζονται τα υπό επεξεργασία γλωσσικά στοιχεία. Π.χ. *Τα παπάκια φωνάζουν _____*. Ενθαρρύνει τα παιδιά να συμπληρώσουν τα εκφωνήματα στο χαρτί του μέτρου.

- Τα παιδιά γράφουν σε χαρτόνια 5x7 εκ. τα εκφωνήματα που διάβασαν (δηλαδή τις συλλαβές *πα, πι*) και τα κόβουν, χωρίζοντας τα δύο γράμματα μεταξύ τους.

Στη συνέχεια κάνουν την αντίθετη κίνηση: ενώνουν τα γράμματα μεταξύ τους και διαβάζουν το εκφώνημα. Τα μικρά αυτά χαρτόνια με τα γράμματα φυλάσσονται προκειμένου να χρησιμοποιηθούν και σε επόμενα μαθήματα.

- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει μεγαλόφωνα την εκφώνηση κάθε άσκησης της σελίδας 8 του Τ.Ε. και συζητά με τα παιδιά τι τους ζητείται να κάνουν.
- Τα παιδιά γράφουν σε οργανωμένο χώρο. Στο στάδιο αυτό δε δίνεται έμφαση στη φορά γραφής του κάθε γράμματος. (Θα δοθεί έμφαση στο σχετικό κεφάλαιο ενσυνείδητης επεξεργασίας.)
- Ζητείται από τα παιδιά να συνδέσουν νοηματικά την εικόνα με το εκφώνημα που περιέχει η άσκηση. Η σύνδεση αυτή θα διευκολύνει την ανάγνωση, καθώς η ανάγνωση με νόημα βοηθά και την αποκωδικοποίηση.
- Με απλές δακτυλόκουκλες, που καθεμιά τους αντιπροσωπεύει ένα γράμμα, τα παιδιά ανασυνθέτουν τα εκφωνήματα (βλέπε σχετικά Β.Δ., σελ. 22).
- Ο/η εκπαιδευτικός δίνει έντυπο υλικό στα παιδιά (διαφημιστικά φυλλάδια, τίτλους εφημερίδων ή άλλα μικρά κείμενα με μεγάλα στοιχεία), τους ζητά να εντοπίσουν τις συλλαβές του δισελίδου, να τιςβάλουν σε κύκλο και να υποθέσουν το περιεχόμενο της λέξης. Τους διαβάζει, υποδεικνύοντας τις λέξεις που βρήκαν, και επαναλαμβάνουν ομαδικά.

Σελ. 12-13

Κάθε νέο στοιχείο που μαθαίνουν τα παιδιά είναι γραμμένο με έντονη γραφή.

- Εμφανίζεται το νέο εκφώνημα *Τα τα τα*, ο ρυθμός που τραγουδά ο Άρης χτυπώντας το κουβαδάκι.

- Από τα εκφωνήματα του προηγούμενου δισέλιδου τα παιδιά συνθέτουν τη λέξη-εκφώνημα *παπί*.
- Γράφουν σε καρτέλα τη λέξη *παπί* και τη χωρίζουν στα 2 και έπειτα στα 4. Στη συνέχεια την ενώνουν και τη διαβάζουν.
Η διαδικασία αυτή θα ακολουθείται για κάθε νέα λέξη της εισαγωγικής ενότητας.
- Ανασυντάσσοντας τα γράμματα της λέξης *παπί*, συνθέτουν τη λέξη *πίπα*.
- Το *τα* συντίθεται με το *πι* και προκύπτει η λέξη *πίτα*.
- Τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τ.Ε. τις ασκήσεις της σελ. 9.

Σελ. 14-15

- Από το *τα* και το *πα* συντίθεται η νέα λέξη *πατάτα*.
- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει μεγαλόφωνα 2-3 φορές το κείμενο *Πού είναι το παπί; Είναι πάνω στην πατάτα*, υποδεικνύοντας τις λέξεις, έτσι ώστε να τις βλέπουν όλα τα παιδιά. Ζητά από τα παιδιά να τα επαναλάβουν μαζί του. Εδώ δεν επιζητείται η ατομική ανάγνωση από τα παιδιά, αφού ακόμη δε γνωρίζουν όλα τα στοιχεία αυτού του κειμένου.
- Εμφανίζονται τα νέα εκφωνήματα *Ο ο! Πο πο!* που εκφράζουν έκπληξη καθώς και το άρθρο *το*.
- Γίνεται συσχετισμός του *Ο ο!* με το άρθρο *ο*, με το οποίο τα παιδιά έχουν εξοικειωθεί στη σελίδα γνωριμίας με τους ήρωες.
- Τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τ.Ε. τις ασκήσεις των σελίδων 10 και 11. Στο στάδιο αυτό η αρίθμηση των ασκήσεων κάθε σελίδας του Τ.Ε. ξεκινά από το 1, ακόμα και αν πρόκειται για συνέχεια της προηγούμενης σελίδας, ώστε να διευκολύνονται τα παιδιά στην αναγνώρισή τους.

Σελ. 16-17

- Συντίθεται η νέα λέξη *τόπι*.
- Διαβάζεται το κείμενο *Πού είναι το παπί; Είναι πάνω στο τόπι*, όπως περιγράφεται στο προηγούμενο δισέλιδο.
- Εμφανίζεται το εκφώνημα *λα*, ήχος τον οποίο παράγει το κουρδιστό παπάκι.
- Σε συνδυασμό με το νέο εκφώνημα *Εε!* παράγεται η νέα λέξη *έλα*.
- Τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τ.Ε. τις ασκήσεις των σελίδων 12-14. Καλούνται να συνθέσουν δύο ακόμα λέξεις που σχετίζονται με την πλοκή: *πιπίλα* και *Λέλα*, το όνομα του κουρδιστού παιχνιδιού.

Σελ. 18-19

- Εμφανίζονται το δεικτικό *να* και η πρόθεση *με*.
- Συντίθενται οι νέες λέξεις *ένα*, *πανί*, *πάμε*.
- Σχηματίζεται ο πρώτος ανεπτυγμένος διάλογος: *Α, να ένα παπί. Μαρίνα, να ένα παπί με ένα πανί. – Έλα, Άρη, πάμε.*
- Στο κάτω μέρος του δισέλιδου, τμήμα του διαλόγου αυτού αναλύεται στα συστατικά του στοιχεία.
- Τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τ.Ε. τις ασκήσεις της σελίδας 15.

Σελ. 20

Το σαλιγκάρι που ανακαλύπτουν η Μαρίνα και ο Άρης θα συνοδεύει τους μαθητές μέχρι το τέλος της Α΄ τάξης, εκφωνώντας τις ασκήσεις.

- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει τα στιχάκια που κλείνουν το επεισόδιο 2-3 φορές. Ζητά από τα παιδιά να τα επαναλάβουν μαζί του.
- Συζητούν για το ότι η Μαρίνα και ο Άρης πήγαν στα καλάμια ακολουθώντας το παπάκι.
- Με αφορμή το σαλιγκάρι και τις περιπλανήσεις του, τα παιδιά δημιουργούν ένα εικονογραφημένο βιβλίο τάξης (βλ. σχετικά Β.Δ. *Συγγραφή ιστοριών*).

Συμπληρωματικές δραστηριότητες για όλη την ενότητα

- Ο/η εκπαιδευτικός αφηγείται κάποια παρόμοια εμπειρία του/της χρησιμοποιώντας λέξεις προσδιοριστικές του χρόνου, όπως *πρώτα, ύστερα, κατόπιν, ύστερα από αυτό...* Τα παιδιά καλούνται να αφηγηθούν κι εκείνα κάποιο γεγονός που τους συνέβη στην παραλία.
- Τα παιδιά δραματοποιούν το επεισόδιο: Μοιράζονται τους ρόλους (Άρης, Μαρίνα, πάπιες, παπάκια, σαλιγκάρι). Μπορούν να προσθέσουν κι άλλους ήρωες, κι άλλους διαλόγους. Κατά τη διαδικασία αυτή διαμορφώνουν ένα πρόγραμμα της παράστασής τους με τους ήρωες. Δίπλα σε κάθε ήρωα γράφουν το όνομα του παιδιού που θα παίξει τον αντίστοιχο ρόλο. Ακόμα, με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού-γραμματέα, συντάσσουν έναν κατάλογο με αντικείμενα που τους είναι απαραίτητα για τη δραματοποίηση. Όταν συγκεντρώσουν τα αντικείμενα, ελέγχουν αν τα έχουν φέρει όλα, χρησιμοποιώντας τον κατάλογο και προσπαθώντας να απαντήσουν σε ερωτήσεις, όπως *Πού γράφει κουβαδάκι; Πώς το κατάλαβες; κ.ο.κ.*

 Προτείνεται η ανάγνωση του βιβλίου του Ε. Hill. 2003. *Πού είναι ο Σποτ;* Αθήνα: Ερευνητές.

2 ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ-ΔΙΓΡΑΦΩΝ [1ο ΤΧ. ΣΕΛ. 22-77, 2ο ΤΧ. ΣΕΛ. 8-30]

2η ενότητα: Η παρέα

1 Αντίο, θάλασσα

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

- «Ο παπαγάλος» του Ζαχαρία Παπαντωνίου.
- «Το τρομαγμένο χελιδονάκι» της Γεωργίας Ταρσούλη.
- «Γιορτάζουμε το ΟΧΙ» του Βασίλη Χαρωνίτη.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ Α α

Οι χρόνοι που προτείνονται για τις δραστηριότητες είναι ενδεικτικοί

ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

Για τις ενότητες που αφορούν την ενσυνείδητη επεξεργασία γραμμάτων/δίγραφων, δίνεται το παρακάτω διάγραμμα επεξεργασίας των κεφαλαίων. Το διάγραμμα είναι ενδεικτικό και είναι στη διακριτική ευχέρεια του/της εκπαιδευτικού να το ακολουθήσει, να το εμπλουτίσει, να το παραλλάξει σύμφωνα με τις ανάγκες της τάξης του/της.

Επεξεργασία κεντρικής εικόνας [Προτεινόμενος χρόνος: 15-20 λεπτά]

- Εκπαιδευτικός και παιδιά παρατηρούν την κεντρική εικόνα της ενότητας και διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενό της. Ο/η εκπαιδευτικός συντονίζει και βοηθά την πορεία της συζήτησης με σχετικές ερωτήσεις, οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του προφορικού λόγου.

- Τι νομίζετε ότι δείχνει η εικόνα;
  - Τι συμβαίνει εδώ;
  - Ποια παιδιά από την παρέα βλέπετε στην εικόνα; Ποια ζώα;
- .....

- Ζητείται από τα παιδιά να **κατονομάσουν** στοιχεία της εικόνας (αντικείμενα, πρόσωπα, ζώα) που περιέχουν τον υπό επεξεργασία φθόγγο.

- Ποιος άλλος είναι με τα παιδιά; Ποιος μπορεί να είναι; (μαμά)
- Τι κρατάει ο Άρης στα χέρια του; (αχινό/καλάμι)
- Τι υπάρχει στον κατάλογο δίπλα στο τροχόσπιτο; (καφές, πατάτες, παγωτό, πορτοκαλάδα)
- Τι άλλο βλέπετε πάνω στην άμμο; (αστεριά)
- Τι βλέπετε στο δρόμο; (αυτοκίνητο/πινακίδα)
- Τι μπορεί να γράφει η πινακίδα; (Αθήνα-Θεσσαλονίκη)
- Τι υπάρχει πάνω στο αυτοκίνητο; (σαλιγκάρι)
- Τι βλέπετε πάνω στο τροχόσπιτο-καντίνα; (παπαγάλο)
- Τι βλέπετε στη θάλασσα; (ψάρι)

Καταγράφονται από τον/την εκπαιδευτικό σε στήλη, σε χαρτί του μέτρου, **οι λέξεις της εικόνας που έχουν εντοπιστεί**. Ο κατάλογος αυτός εμπλουτίζεται από τα παιδιά και με άλλες λέξεις που ταιριάζουν θεματικά και περιέχουν το γράμμα/δίγραφο. Για παράδειγμα στο Α α **καβούρι, χταπόδι κ.ά.**

- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει μεγαλόφωνα τη λίστα. Στη συνέχεια καλεί τους μαθητές να εντοπίσουν το Αα.

- Ποιες λέξεις αρχίζουν από α;
- Ποιες τελειώνουν σε α;
- Στη λέξη θάλασσα, πού είναι το α;

- Οι μαθητές **εντοπίζουν** το γράμμα **α** στις λέξεις του καταλόγου και το **βάζουν σε κύκλο**. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, **προσπαθούν να διαβάσουν** τις λέξεις, λαμβάνοντας υπόψη τους κάποια στοιχεία τους (ανάγνωση βάσει ενδείξεων, π.χ. αναγνωρίζουν το πρώτο και τελευταίο γράμμα μιας λέξης, μια συλλαβή μέσα στη λέξη, το μέγεθος της λέξης, τη θέση στη λίστα κ.ά.). Για παράδειγμα, ο/η εκπαιδευτικός γράφει τις λέξεις **μαμά** και **θάλασσα** και τους ζητά να υποθέσουν και να αναγνωρίσουν ποια λέξη είναι ποια, αξιοποιώντας το μήκος των συλλαβών, τα γράμματα και τις συλλαβές που τους είναι ήδη γνωστά. Στο τέλος γίνεται ομαδική ανάγνωση της λίστας με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού.

- Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τα **γραπτά κείμενα που ενδεχομένως βρίσκονται στις εικόνες**. Ζητά από τους μαθητές να επικεντρώσουν την προσοχή τους στην εικόνα και να εντοπίσουν σε αυτή γραμμένες λέξεις που περιέχουν το Α α (π.χ. **Αθήνα** στην πινακίδα κατεύθυνσης, **καφές** στον τιμοκατάλογο).

Επεξεργασία κεντρικού κειμένου [Προτεινόμενος χρόνος: 20-25 λεπτά]

- Περνώντας στο κεντρικό κείμενο κάθε κεφαλαίου ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει τον τίτλο **Αντίο, θάλασσα**, προκειμένου να συνδέσουν οι μαθητές τον τίτλο με το περιεχόμενο της κεντρικής εικόνας και της επεξεργασίας που προηγήθηκε.
- Ο/η εκπαιδευτικός **διαβάζει μεγαλόφωνα** και με φυσικό τρόπο το κείμενο στην τάξη, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να το βλέπουν, υποδεικνύοντας κάθε φορά με το δάχτυλό του τη λέξη που διαβάζει. Η ανάγνωση επαναλαμβάνεται δυο τρεις φορές. Κατόπιν ζητά από τους μαθητές να διαβάσουν μαζί του το κείμενο και να εντοπίσουν τις λέξεις που αρχίζουν από τη «**φωνή**» του γράμματος **α** ή και το εμπεριέχουν (π.χ. **Άρη, Μαρίνα, Πάμε**). Είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να εκφέρει καθαρά τον ήχο, «τη φωνή», και όχι την ονομασία του γράμματος (π.χ. **α** και όχι **άλφα**). Η ομαδική ανάγνωση επαναλαμβάνεται δυο τρεις φορές, σε πολύ αργό ρυθμό.
- Ο/η εκπαιδευτικός στη συνέχεια θα επιμείνει στο σκιασμένο κομμάτι του κειμένου, καθώς αποτελεί το ελάχιστο προς ανάγνωση κείμενο. (Το γράμμα **μ** θεωρείται γνωστό από τις λέξεις **με** και

πάμε.) Καλό είναι να εξασφαλίσει τον απαραίτητο χρόνο, ώστε κάθε παιδί να διαβάσει με τη βοήθειά του το προς ανάγνωση κείμενο, σεβόμενος τον ατομικό ρυθμό κάθε παιδιού.

- Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει το κεφαλαίο γράμμα της πρώτης λέξης καθώς και των κυρίων ονομάτων, τον τόνο, καθώς και την τελεία στο τέλος της πρότασης.

Συνοδευτικά κείμενα (άσκηση, ρίμες κτλ.) [Προτεινόμενος χρόνος: 10 λεπτά]

- Η επεξεργασία συνεχίζεται με τα συνοδευτικά κείμενα της δεξιάς σελίδας. Οι μαθητές συμπληρώνουν στην άσκηση τα Α α όπως μπορούν. Εξασκούνται στη φορά του γράμματος στο Τ.Ε.
- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει, με τον τρόπο που αναφέρθηκε παραπάνω, το κείμενο που ακολουθεί και το επαναλαμβάνει δυο τρεις φορές μαζί με τα παιδιά. Οι λέξεις που περιέχουν το Α α προστίθενται στον κατάλογο του γράμματος. Επίσης τα παιδιά μπορούν στα στιχάκια ναβάλουν σε κύκλο το Α α.

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

- Η εμπέδωση του γράμματος Α α στις σελίδες 16, 17 του Τ.Ε. ξεκινά με τη συζήτηση για τις ταμπέλες κατεύθυνσης και τα βιβλία που εικονίζονται. Τα παιδιά εντοπίζουν και βάζουν σε κύκλο το Α α. [Προτεινόμενος χρόνος: 5 λεπτά]
- Ο/η εκπαιδευτικός γράφει το Α α στον πίνακα υποδεικνύοντας τη σωστή φορά. Οι μαθητές σχηματίζουν το Α α γράφοντάς το στον αέρα, με πλαστελίνη ή με άλλα υλικά. Μετά εξασκούνται στην ορθή γραφή στην άσκηση 1. [Προτεινόμενος χρόνος: 10 λεπτά]
- Ο/η εκπαιδευτικός αναλύει και συνθέτει τη λέξη μαμά που δίνεται υπό τη μορφή παζλ.
- Η επεξεργασία ολοκληρώνεται με τις ασκήσεις 2 και 3. [Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

Όλες οι ασκήσεις, ακόμα και στην εισαγωγική ενότητα, βρίσκονται σε στενή σύνδεση με το κείμενο και την εξέλιξη της ιστορίας. Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να **δίνει έμφαση στο περιεχόμενο των εκφωνήσεων**, ώστε όλα τα παιδιά να κατανοούν τι ακριβώς τους ζητείται να κάνουν και γιατί. Επίσης, πρέπει να είναι σαφές ότι ο αναγνωστικός στόχος των ασκήσεων, ιδιαίτερα μέχρι να ολοκληρωθεί η εκμάθηση του αλφαβητικού συστήματος, περιορίζεται στην ανάγνωση των λέξεων που είναι σε θέση να διαβάσει το παιδί μέσα σε ένα φραστικό σύνολο. Ωστόσο, ο/η εκπαιδευτικός, αξιοποιώντας και τις ερμηνευτικές δυνατότητες της εικονογράφησης, παροτρύνει και βοηθά τους μαθητές να αναγνωρίσουν με ασφάλεια και να διαβάσουν και τις υπόλοιπες λέξεις. Κρίνεται απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός με ερωτήσεις και με ανάγνωση της κάθε άσκησης, μετά τη συμπλήρωσή της, να εξασφαλίζει την κατανόηση του περιεχομένου της από όλους τους μαθητές.

Από το γράμμα Κ κ και εξής η προτελευταία άσκηση οδηγεί στη λέξη ή φράση που αποτελεί την **ορθογραφία** του κεφαλαίου.

Η σειρά των ασκήσεων πρέπει να τηρείται, γιατί συχνά συνθέτουν ένα σύνολο δράσης. Οι ασκήσεις πρέπει να συμπληρώνονται στο σχολείο.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

[Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

- Ο/η εκπαιδευτικός έχει φροντίσει να έχει στην τάξη έντυπο υλικό (περιοδικά, εφημερίδες κτλ.) Μοιράζει στους μαθητές μικρά κομμάτια του υλικού. Τα παιδιά εντοπίζουν και κόβουν είτε μεμονωμένα το γράμμα Α α είτε λέξεις/φράσεις που το περιέχουν. Στη συνέχεια κολλούν ό,τι έκοψαν σε ειδικό τετράδιο (κολάζ).

- Σε ξεχωριστούς κυλίνδρους από χαρτί υγείας είναι γραμμένα με μαρκαδόρο το *α*, καθώς και τα γράμματα/συλλαβές που γνωρίζουν οι μαθητές από την προηγούμενη ενότητα (*πα, τα, ο, ι, μ* κ.ο.κ). Με τους κυλίνδρους περασμένους σε δύο ή τρία δάχτυλα του χεριού, οι μαθητές παίζουν και διαβάζουν τους συνδυασμούς που προκύπτουν, προσπαθώντας να φτιάξουν λέξεις. (Η δραστηριότητα μπορεί να γίνει με παλιά γάντια, κάλτσες κτλ.)
- Ομαδική δραστηριότητα «Ο Άρης θέλει»: Τα παιδιά και ο/η εκπαιδευτικός κάθονται σε κύκλο. Το πρώτο παιδί λέει «Ο Άρης θέλει...» και προσθέτει μια λέξη από άλφα. Το επόμενο παιδί επαναλαμβάνει τη φράση του προηγούμενου και προσθέτει μία ακόμα λέξη από άλφα κ.ο.κ., μέχρι να ολοκληρωθεί ο κύκλος. Όποιος δεν πει ολόκληρη τη φράση χάνει τη σειρά του και παίζει τελευταίος. Το παιχνίδι αυτό μπορεί να παίζεται με παραλλαγές για την εμπέδωση θεματικού λεξιλογίου, κυρίως από αλλόγλωσσα παιδιά. Π.χ. «Ο Άρης πήγε βόλτα στη θάλασσα και είδε ένα ψάρι. Ο Άρης πήγε βόλτα στη θάλασσα και είδε ένα ψάρι κι έναν αχινό...».

2.2 **Τιτίνα, η κότα** (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ **Τ τ**)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **Τιτίνα**.
- Υποδεικνύεται η λέξη **τι** την οποία μαθαίνουν ολικά.
- Επισημαίνεται το άρθρο **η** στον τίτλο.
.....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Οι μαθητές αναγνωρίζουν και διαβάζουν τις λέξεις **πατάτα, πίπα** της άσκησης στη σελ. 25 στο Β.Μ.
- Ο/η εκπαιδευτικός περιγράφει ένα απλό αντικείμενο και γράφει την ερώτηση «**τι** είναι!» στον πίνακα (π.χ. Μέσα σε αυτή βάζουμε τα πράγματά μας για να έρθουμε σχολείο. **Τι** είναι!). Ζητά από τους μαθητές να μαντέψουν. Οι μαθητές στη συνέχεια κάνουν τα δικά τους μικρά αινίγματα. Κάθε φορά δείχνουν το **τι** στην ερώτηση **τι είναι!**
- Με αφορμή την αναφορά στο ταξίδι με τρένο, ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη εισιτήρια από διάφορα μέσα μεταφοράς και φυλλάδια με δρομολόγια. Τα συγκρίνουν και συζητούν για τη χρήση τους και το γραπτό περιεχόμενό τους.
- Ο/η εκπαιδευτικός, με αφορμή τη σχετική εικόνα στο Τ.Ε., φέρνει στην τάξη τηλεκάρτες και τηλεφωνικό κατάλογο και συζητούν για τη χρήση τους.

2.3 **Πεπόνι, πεπόνι!** (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ **Π π**)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **πεπόνι**.
.....
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Κατά τη συζήτηση της εικόνας επισημαίνεται το καπέλο που βρίσκεται στο αυτοκίνητο, γιατί αποτελεί ένδειξη για την εξέλιξη της πλοκής.
- Με αφορμή την εικονογράφηση, ο/η εκπαιδευτικός συζητά με τα παιδιά για τις ταμπέλες στους πάγκους της λαϊκής και των καταστημάτων πώλησης τροφίμων και το περιεχόμενό τους.
- Τα παιδιά συζητούν για τα ταξίδια και τις περιπέτειες του παπαγάλου. Η αφήγηση καταγράφεται από τον/την εκπαιδευτικό και αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία εικονογραφημένου βιβλίου τάξης (διαθεματική δραστηριότητα με τα εικαστικά και τη μελέτη περιβάλλοντος).
- Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να διαβάσει στην τάξη το ποίημα «Ο παπαγάλος» του Ζαχαρία Παπαντωνίου. Επιπλέον μπορούν να μάθουν το τραγούδι «Ως τότε, παπαγάλοι», σε στίχους της Μαριανίνας Κριεζή, από το μουσικό έργο *Εδώ Λιλιπούπολη*.

Συμπληρωματική πηγή πληροφόρησης και εικόνων με θέμα τους παπαγάλους στο διαδίκτυο: www.worldparrottrust.org. Στη μηχανή αναζήτησης www.google.com, επιλογή της λέξης *εικόνες*. Με την εισαγωγή της λέξης *parrot* υπάρχει πρόσβαση σε μερικές χιλιάδες εικόνες παπαγάλων.

Σημείωση: Το εξωσχολικό βιβλίο που προτείνεται (*Ο Παπαγάλος*, βλ. Τ.Ε.) είναι δύσκολο για τα μικρά παιδιά, περιέχει όμως πολλές πληροφορίες και θαυμάσιες εικόνες που μπορούν να αξιοποιηθούν.

2.4 Ένα χελιδόνι (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ε ε)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης *έλα*.
- Ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει στα παιδιά τη λέξη *έχει*, την οποία μαθαίνουν ολικά. Πραγματοποιούνται προφορικές ασκήσεις για την καλύτερη κατανόησή του. Π.χ. *Τι έχει η κασετίνα της Μαρίας; Τι έχει η τάξη;* Τα παιδιά ερευνούν και οι απαντήσεις τους καταγράφονται σε κατάλογο. Ο κάθε μαθητής γράφει (σε κόλα Α4), με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, μια πρόταση με το *έχει* και την εικονογραφεί. Όλες οι προτάσεις συγκεντρώνονται και δημιουργείται βιβλίο με το *έχει*. Συμπληρώνουν στο Τ.Ε. την άσκηση 3.
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.

✓ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Με αφορμή τα στιχάκια της σελίδας 29, ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη εφημερίδες και γίνεται συζήτηση για το περιεχόμενο, τους συντάκτες, τη χρήση τους. Τα παιδιά κόβουν εικόνες, σκέπτονται δικούς τους τίτλους και λεζάντες και συζητούν ποια θέματα θα περιλάμβανε μια δική τους εφημερίδα. Έτσι μπορούν να δημιουργήσουν την εφημερίδα της τάξης τους.

- Προτείνεται να διαβαστεί στην τάξη το ποίημα «Η χελιδονοφωλιά» του Γιώργου Μαρίνου από το βιβλίο *Τα τραγούδια μου* (εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1994) καθώς και αινίγματα με θέμα το χελιδόνι.

Συμπληρωματική πηγή πληροφόρησης και εικόνων με θέμα τα χελιδόνια στο διαδίκτυο:

www.hirondelle.oiseaux.net – <http://www.mbr-pwrc.usgs.gov/id/framlst/i6130id.html> –

www.birdsofbritain.co.uk/bird-guide/swallow.htm – www.garden-birds.co.uk/swallow.htm

www.ornithologiki.gr Δίπλα στο πλαίσιο ΕΡΕΥΝΑ γράφουμε τη λέξη *χελιδόνια*. Κάνοντας κλικ πάνω στη λέξη ΕΡΕΥΝΑ, παρουσιάζεται λίστα με πληροφορίες, χάρτες, φωτογραφίες και δραστηριότητες.

2.5 Τάσος, το σαλιγκάρι (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Σ σ ς)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης *σαλάτα*.
- Κατά τη συμπλήρωση των ασκήσεων ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει τη χρήση του τόνου. Από το κεφάλαιο αυτό και εξής βοηθά τα παιδιά να προσθέτουν τον τόνο στην κατάλληλη θέση, όταν συμπληρώνουν τις ασκήσεις, όπως στην άσκηση 3 του Τ.Ε.
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν το τελικό *ς* στα ονόματα των αγοριών της τάξης καθώς και σε άλλα αντρικά ονόματα του περιβάλλοντός τους.
- Με αφορμή την άσκηση 4 του Τ.Ε. τα παιδιά κάνουν έναν εικονογραφημένο κατάλογο με τα προϊόντα που θα χρησιμοποιούσαν για να φτιάξουν τη σαλάτα της τάξης.
- Συζητούν για τα αγαπημένα τους ζώα και φτιάχνουν ομαδικά μια αφίσα.
- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει στην τάξη το ποίημα «Τα σαλιγκάρια» του Γιώργου Μαρίνου από το βιβλίο *Τα τραγούδια μου* (Κέδρος, Αθήνα 1994). Τα παιδιά φτιάχνουν ομαδικά δικά τους στιχάκια για το σαλιγκάρι.

Συμπληρωματική πηγή πληροφόρησης και εικόνων με θέμα τα σαλιγκάρια στο διαδίκτυο: www.backyardnature.net/snail&sl.htm.
<http://members.tripod.com/arnobrosi/snailfamilies.html>. Στη μηχανή αναζήτησης www.google.com, επιλογή του εικονιδίου *εικόνες* και εισαγωγή της λέξης *snail*: πρόσβαση σε μερικές χιλιάδες εικόνες σαλιγκαριών.

2.6 Ο κύριος με το καπέλο (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Κ κ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **καπέλο**.
- Ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει τη λέξη **και**, την οποία μαθαίνουν ολικά.

Ορθογραφία: καπέλα

Τα παιδιά γράφουν για πρώτη φορά ορθογραφία τη λέξη που συνθέτουν από συλλαβές.

.....

- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Οι προτάσεις προς ανάγνωση λειτουργούν επαναληπτικά ως προς το ρήμα **έχει**.
- Αφού διαβάσουν το κείμενο, τα παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του πακέτου ή του σάκου και το ζωγραφίζουν. Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει σε χαρτί του μέτρου με τη μορφή λίστας τις υποθέσεις τους και ζητά από το κάθε παιδί να γράψει το όνομά του δίπλα στη φράση του. Είναι μια ευκαιρία για επανάληψη του ρήματος *έχει*. Π.χ. *Ο σάκος έχει μια πάπια*.

Προφορική άσκηση: Χρησιμοποιώντας λέξεις της λίστας, τις συνδέουν με το **και**. Π.χ. *βιβλία, τετράδια και μολύβια*.

2.7 Όλοι στον κήπο (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ο ο)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **σάκος**.
- Ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει τη λέξη **όχι**, την οποία μαθαίνουν ολικά.

Ορθογραφία: κότα

.....

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Με αφορμή τις ασκήσεις, ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη βιβλία και άλλα έντυπα με συνταγές. Συζητά με τα παιδιά το περιεχόμενό τους, καθώς και το αν στην οικογένειά τους καταγράφουν συνταγές.
Μπορεί να οργανωθεί μια συνάντηση με γονείς στην τάξη για να μαγειρέψουν σε ομάδες μια απλή συνταγή (διαθεματική δραστηριότητα που προεκτείνεται στα μαθηματικά, τα εικαστικά και τη μελέτη περιβάλλοντος).
- Με αφορμή την 4η άσκηση του Τ. Ε. ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη προσκλήσεις διαφορετικών ειδών. Τα παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενό τους και τις διαφορές τους. Ο/η εκπαιδευτικός τις διαβάζει και συζητούν για αυτές.
- Προτείνεται να μάθουν το πρώτο από τα *Έξι τραγούδια για ποντίκια* του Γ. Κουρουπού, που περιέχονται στον ομώνυμο ψηφιακό δίσκο (CD).

Προτείνεται η ανάγνωση του βιβλίου: Λανγκρόπερ, Γ. 2002. *Τρεις μικροί μάγιστροι*, Αθήνα: Ψυχογιός.

2.8 Νυχτώνει (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ν ν)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **Νένα**.
- Επισημαίνεται η λέξη **είναι**, την οποία μαθαίνουν ολικά.
- Επισημαίνονται τα άρθρα **ο, η** στην άσκηση του Β.Μ.

Ορθογραφία: νονά

.....

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.

- Φέρνουν στην τάξη το αγαπημένο τους παραμύθι. Συζητούν για τα βιβλία τους και τους αγαπημένους τους ήρωες. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού φτιάχνουν ομαδικά μια «Παραμυθοσαλάτα», μπλέκοντας τους ήρωες των παραμυθιών μεταξύ τους. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να συνεχιστεί και στο επόμενο κεφάλαιο.
- Μπορούν να μάθουν νανουρίσματα που περιέχονται στον ψηφιακό δίσκο *Νανουρίσματα*, σε διασκευή Ν. Κυπουργού.

2.9 Ρινόκερος και κόκορας (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ρ ρ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **κόκορας**.

Ορθογραφία: νερό

.....

- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Με αφορμή τις λέξεις **κόκορας-κόρακας** του κειμένου, ο/η εκπαιδευτικός οργανώνει παιχνίδια φωνολογικής επίγνωσης: π.χ. *Πάνος-νάνος, σακάκι-καπάκι* κτλ. Σκοπός της δραστηριότητας είναι να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά ότι αλλάζοντας ένα γράμμα ή μια συλλαβή ή διαφοροποιώντας τη σειρά τους σχηματίζονται νέες λέξεις με νέο, διαφορετικό, νόημα.

2.10 Ιστορίες (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ι ι)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **ιστορία**.
- Στα στιχάκια επισημαίνεται η ορθογραφία των ουδετέρων σε **-ι**: *ποτάμι, καλάμι, κουτί, σακί*.
- Με αφορμή την άσκηση 3 του Τ.Ε. (σελ. 35) τα παιδιά προσεγγίζουν διαισθητικά τη σειρά των όρων της πρότασης (Υ-Ρ-Α). Ο/η εκπαιδευτικός πραγματοποιεί ανάλογες προφορικές ασκήσεις.

Ορθογραφία: Ένα πεπόνι.

.....

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Το «ανοικτό» τέλος του κειμένου στο βιβλίο του μαθητή αποτελεί ερέθισμα για να συνεχίσουν τα παιδιά την ιστορία προφορικά. Κάθε παιδί προσθέτει μια πρόταση που ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, το κάθε παιδί γράφει και εικονογραφεί σε ένα φύλλο χαρτιού την πρόταση που είπε για τη συνέχιση της ιστορίας. Φτιάχνουν βιβλίο τάξης, «Η ιστορία του ιπποπόταμου».

Συμπληρωματική πηγή πληροφόρησης και εικόνων με θέμα τους ιπποπόταμους στο διαδίκτυο: www.savethehippos.com. Στη μηχανή αναζήτησης www.google.com, με την επιλογή της λέξης *εικόνες* και την εισαγωγή της λέξης *hippos*, υπάρχει πρόσβαση σε μερικές χιλιάδες εικόνες.

2.11 Η 28η Οκτωβρίου (ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Περιλαμβάνεται αυθεντικό υλικό της εποχής μέσα από το οποίο παρουσιάζονται πτυχές του πολέμου, της Κατοχής και της απελευθέρωσης: σκίτσα, φωτογραφίες, αφίσσα κ.ά. Λόγω του ιδιαίτερου περιεχομένου του, το κεφάλαιο αυτό δε συνοδεύεται από ασκήσεις.

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν τις εικόνες. Τα προτρέπει να διαβάσουν τις λέξεις *ΟΧΙ* και *ΑΕΡΑ*. Τους εξηγεί με απλό τρόπο τα γεγονότα που οδήγησαν στον πόλεμο και τα βασικά σημεία της εξέλιξής του μέχρι την απελευθέρωση από τη γερμανική κατοχή. Σκόπιμο είναι να τους δείξει επιπλέον υλικό από λευκώματα και άλλα βιβλία.
- Η τάξη προσκαλεί στο σχολείο άτομα που την περίοδο εκείνη ήταν παιδιά, για να τους μιλήσουν για τα βιώματά τους.

2.12 Το παπί (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το ποίημα αυτό της Παυλίνας Παμπούδη προέρχεται από τη συλλογή της *Παραμυθοτράγουδα και Καληνύχτες* (Πατάκης, Αθήνα 2000).

Το κείμενο προσφέρεται για κατανόηση των συλλαβών και παιχνίδια φωνολογικής επίγνωσης.

- Στο κεφάλαιο αυτό η πρόταση που προτείνεται για ανάγνωση είναι η λύση της άσκησης 3 του Τ.Ε.: *Έχει σπόρια.*

✓ **ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ: ΤΑ ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ**

- Με αφορμή την άσκηση του Τ.Ε. για την αναχώρηση των χελιδονιών γίνεται συζήτηση για τα αποδημητικά πουλιά και την αλλαγή εποχών.
- Ο/η εκπαιδευτικός δείχνει στον παγκόσμιο χάρτη τη διαδρομή που ακολουθούν τα πουλιά στο αποδημητικό τους ταξίδι, μιλά για τους υγρότοπους οι οποίοι αποτελούν σταθμό ξεκούρασης των πουλιών, για τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν στο ταξίδι τους (το παράνομο κυνήγι, την καταστροφή των υγροτόπων, τις παγίδες κτλ.).

Τα παιδιά μιμούνται την κίνηση και τη φωνή των πουλιών.

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να φανταστούν το ταξίδι των χελιδονιών-ηρώων του βιβλίου και καταγράφει την ιστορία (βλέπε Β.Δ., *Συγγραφή Ιστοριών*).
- Η δραστηριότητα προεκτείνεται στη Μελέτη Περιβάλλοντος, την Αισθητική Αγωγή, τη Θεατρική Αγωγή, τα Μαθηματικά. Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες που αναπτύσσονται: ομοιότητα-διαφορά, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, πληροφορία, οργάνωση.

Για σχετικούς δικτυακούς τόπους, βλ. κεφάλαιο 4.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Γιατί φεύγουν τα πουλιά», *Η Καθημερινή*, Κυριακή 13 Σεπτεμβρίου 1992.
 «Αποδημητικά πουλιά», *Η Καθημερινή*, «Επτά Ημέρες», 1 Οκτωβρίου 2000.
Ελευθεροτυπία, «Γεωτρόπιο», τχ. 86. Σάββατο 1 Δεκεμβρίου 2001.
Η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια Larousse. 2001. Αθήνα: Μεταίχμιο.
Ζωολογία. 1983. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

3η ενότητα: **Μια παράσταση στην πλατεία**

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

«Το μέλι», λαϊκό παραμύθι.

«Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι» του Ευγένιου Σπαθάρη.

Μεγάλο μέρος της ενότητας αυτής διαδραματίζεται γύρω από μια παράσταση Θεάτρου Σκιών. Γι' αυτό προτείνεται η οργάνωση διαθεματικής δραστηριότητας με θέμα τον Καραγκιόζη που μπορεί να πραγματοποιηθεί παράλληλα με την επεξεργασία των κεφαλαίων Θέατρο Σκιών, Μύτη σαν σαλάμι, Μήλα και καμήλα, Ένα λεμόνι με φτερά.

Ενδεικτικά:

- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει στην τάξη αποσπάσματα από έργα του ελληνικού Θεάτρου Σκιών. Συζητά με τα παιδιά για τους ήρωες, τους χαρακτήρες τους, τα χαρακτηριστικά, τον τρόπο ομιλίας τους. Δείχνει στα παιδιά εικόνες των ηρώων και, αν αυτό είναι δυνατόν, πραγματικές φιγούρες. Οι ήρωες καταγράφονται σε λίστα. Δίπλα στο όνομα κάθε ήρωα, τα παιδιά κολλούν τη φιγούρα του. Συγκρίνουν το Θέατρο Σκιών με άλλα θεατρικά είδη που έχουν παρακολουθήσει.
- Αν το σχολείο βρίσκεται κοντά σε μουσείο που έχει στις συλλογές του φιγούρες του Θεάτρου Σκιών, οργανώνεται επίσκεψη της τάξης (Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Σπαθάρειο Μουσείο Αμαρουσίου, Λαογραφικό Μουσείο Στεμνίτσας Αρκαδίας, Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο κ.ά.).

- Τα παιδιά καλούν έναν καραγκιοζοπαίκτη να τους μιλήσει για τη δουλειά του, έχοντας προηγουμένως προετοιμάσει τις ερωτήσεις της συνέντευξης.
- Με ένα φακό και ένα σεντόνι τα παιδιά πειραματίζονται με το φως και τη σκιά. Δημιουργούν ένα δικό τους έργο. Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει τους διαλόγους. Ετοιμάζουν τις φιγούρες και τη σκηνή. Στο στάδιο αυτό μπορεί να ζητηθεί η συνδρομή των γονέων. Ετοιμάζουν αφίσα για την παράσταση και γράφουν προσκλήσεις.
- Η δραστηριότητα προεκτείνεται σε όλα τα μαθήματα της τάξης, προσφέρεται για διαπολιτισμική προσέγγιση, συγκεντρώνει την ενασχόληση με μεγάλη ποικιλία κειμενικών ειδών και προωθεί τη συνεργασία και την ομαδική δουλειά. Παράλληλα εξασφαλίζει την ανάπτυξη θεμελιωδών διαθεματικών εννοιών: Ομοιότητα-διαφορά, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, πληροφορία, οργάνωση.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (επιμ.). 2003. *Θέατρο Σκιών και εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Εκπαιδευτικό υλικό για το *Θέατρο Σκιών. Πρόγραμμα Μελίνα*. 1996. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΥΠΠΟ, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.
- Ελληνικό Θέατρο Σκιών, Φιγούρες από φως και ιστορία*. 2004. Αθήνα: ΕΛΙΑ.
- Μυστακίδου, Α. 1982. *Karagöz. Το Θέατρο Σκιών στην Ελλάδα και την Τουρκία*. Αθήνα: Ερμής.
- Ο γάμος του Καραγκιόζη. Θέατρο Σκιών Σπαθάρη*. 1997. Αθήνα: Ακρίτας.
- Ο Καραγκιόζης γιατρός. Θέατρο Σκιών Σπαθάρη*. 1997. Αθήνα: Ακρίτας.
- Σπαθάρης, Σ. 1978. *Απομνημονεύματα και η τέχνη του Καραγκιόζη*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Σπαθάρης, Σ. & Ε. Σπαθάρης. 1979. *Ο Καραγκιόζης των Σπαθάρηδων. Κωμωδίες του Θεάτρου Σκιών και φιγούρες του Σωτήρη και του Ευγένιου Σπαθάρη*. Αθήνα: Νεφέλη.

3.1 Θέατρο Σκιών (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Θ Θ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **καλάθι**.
 Ορθογραφία: Μία κιθάρα.
 .....
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Τα παιδιά συζητούν για τα δικά τους βιώματα από παραστάσεις.
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη αφίσες, προγράμματα και προσκλήσεις από παιδικές θεατρικές παραστάσεις και συζητά με τα παιδιά στην τάξη για το περιεχόμενο και τη χρήση τους.

3.2 Μύτη σαν σαλάμι (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Μ μ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **όνομα**.
 Ορθογραφία: Μία μάσκα.
 .....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Τα στιχάκια της σελίδας 49 του Β.Μ. προέρχονται από παράσταση του παλιού καραγκιοζοπαίκτη Αντώνη Μόλλα. Πρόκειται για τραγούδι που λέει ο Μορφονιός κάθε φορά που μπαίνει στη σκηνή. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί την προέλευση του ονόματος: ομορφονιός, ομορφιά.
- Πραγματοποιείται άσκηση φωνολογικής επίγνωσης με τις λέξεις **καμάκι, καμάρι, καλαμάρι, καλαμάκι, σαλάμι, καλάμι**.
- Προτείνεται να μάθουν τα παιδιά το τραγούδι «Σαν τον Καραγκιόζη» του Δ. Σαββόπουλου.

3.3 Μήλα και καμήλα (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Η η)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **μήλο**.
 Ορθογραφία: Είναι μαθητής.
 .....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.

- Με αφορμή το λάχισμα της σελ. 51, τα παιδιά και ο/η εκπαιδευτικός λένε στην τάξη λαχίσματα που ξέρουν. Ζητούν από τους ενήλικες του περιβάλλοντός τους να τους πουν λαχίσματα και τα απαγγέλλουν στην τάξη. Ο/η εκπαιδευτικός τα καταγράφει και δημιουργούν σχετικό βιβλίο τάξης.
- Από το κεφάλαιο αυτό και εξής ο/η εκπαιδευτικός με τις λέξεις-κλειδιά μπορεί να οργανώσει δραστηριότητες δημιουργικής γραφής.

Συμπληρωματικές πηγές πληροφόρησης για λαχίσματα:
Κλιάφα, Μ. και Ζ. Βαλάση. 2000⁵. *Ας παίξουμε πάλι*. Αθήνα: Κέδρος.
Αναγνωστόπουλος, Β. (επιλογή). 1995. *Λαχίσματα. Από τη λαϊκή μας παράδοση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

3.4 **Γάτα και παπαγάλος** (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Γ γ)

- Γίνεται η ανάλυση και η σύνθεση της λέξης **γάτα**.
 Ορθογραφία: Το παγόني.
.....
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Με αφορμή την άσκηση 2 του Τ.Ε. τα παιδιά φτιάχνουν ομαδικά έναν κατάλογο με ζώα και γράφουν δίπλα το άρθρο τους.
- Παιχνίδι με τα άρθρα, δραστηριότητα που βοηθά ιδιαίτερα τα αλλόγλωσσα παιδιά: Τα παιδιά κόβουν από περιοδικά ή ζωγραφίζουν εικόνες ζώων. Ετοιμάζουν καρτέλες: Στη μία επιφάνεια της κάθε καρτέλας κολλούν την εικόνα ενός ζώου και στην άλλη γράφουν το άρθρο του. Ένα παιδί δείχνει την εικόνα ενός ζώου και τα άλλα παιδιά μαντεύουν το άρθρο.

3.5 **Ένα λεμόνι με φτερά** (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Λ λ)

- Γίνεται η ανάλυση και η σύνθεση της λέξης **λεμόνι**.
- Επισημαίνεται ο ενικός-πληθυντικός **λεμόνι-λεμόνια**, καθώς και η διαφοροποίηση της λέξης με την αλλαγή του τονισμού **λεμόνια-λεμονιά**. Μπορούν να δοθούν και άλλα παραδείγματα, όπως *καρύδι-καρύδια-καρυδιά, φουντούκι-φουντούκια-φουντουκιά...*
- Επισημαίνεται το ερωτηματικό και η χρήση του.
 Ορθογραφία: Μέσα στο καλάθι.
.....
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.
- Στο κεφάλαιο αυτό για πρώτη φορά τα παιδιά καλούνται να γράψουν μία καινούρια λέξη, χωρίς να την έχουν δει προηγουμένως, με γράμματα που έχουν επεξεργαστεί (λαγός).
- Ο/η εκπαιδευτικός από το κεφάλαιο αυτό και εξής δημιουργεί απλά αινίγματα με σκοπό τη σύνθεση νέων λέξεων με γράμματα των οποίων έχει ήδη γίνει η επεξεργασία στην τάξη, όπως για παράδειγμα:
Στη γη δίνει τη ζέστη, στη μέρα δίνει φως.
Ποιος είναι; _____ [ο ήλιος]

3.6 **Χάσαμε τη γάτα** (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Χ χ)

- Γίνεται η ανάλυση και η σύνθεση της λέξης **λάχανο**.
- Επισημαίνεται η απόστροφος.
 Ορθογραφία: Πάτησα ένα χαλίκι.
.....
- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του γράμματος.

- Ζητείται από τα παιδιά να υποθέσουν τη συνέχεια της ιστορίας, να τη γράψουν και να την εικονογραφήσουν.
- Πραγματοποιούνται ασκήσεις φωνολογικής επίγνωσης. Με την αντιστροφή των γραμμάτων **αχ-χα** τα παιδιά συνθέτουν διαφορετικό επιφώνημα, παίζοντας παράλληλα με τις εκφράσεις του προσώπου την αλλαγή συναισθήματος. Με αφορμή τα στιχάκια της σελίδας 57 παίζουν με τις λέξεις **λάχανα, χάχανα, έχανα**.
- Εξηγείται η μεταφορική έκφραση «Πάλι θάλασσα τα έκανες».
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει και διαβάζει στην τάξη βιβλία με γλωσσοδέτες. Παρακινεί τα παιδιά να ζητήσουν από την οικογένειά τους να τους πουν και να τους γράψουν γλωσσοδέτες που γνωρίζουν. Φτιάχνουν βιβλίο της τάξης με γλωσσοδέτες, το αναπαράγουν και το χαρίζουν στις υπόλοιπες τάξεις του σχολείου.

Βιβλία με γλωσσοδέτες:

Αναγνωστόπουλος, Β. (επιλογή). 1995. *Γλωσσοδέτες. Μαντέματα. Από τη λαϊκή μας παράδοση*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Παπανικολάου, Ρ. 2003. *Ο τζίτζιρας, ο μίτζιρας και άλλοι... γλωσσοδέτες*. Θεσσαλονίκη: Μικρός Πρίγκηπας. Βλέπε σχετικά και *Ανθολόγιο*.

3.7 Ένα ζιζάνιο στη ζύμη (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ζ Ζ ΚΑΙ ΤΟΥ Υ υ)

Αν ο/η εκπαιδευτικός κρίνει σκόπιμο να επεξεργαστεί χωριστά το κάθε γράμμα, το κεφάλαιο μπορεί να χωριστεί σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, μέσα από τις τρεις πρώτες γραμμές του κειμένου και την πρώτη άσκηση του Β.Μ., γίνεται η επεξεργασία του γράμματος Ζ ζ. Τα παιδιά συμπληρώνουν στο Τ.Ε. την άσκηση 2, η οποία ενδείκνυται και ως ορθογραφία. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να διαλέξουν ποιο από τα ονόματα αυτά θα έδιναν στη γάτα και τη λέξη αυτή να έχουν για ορθογραφία.

Στο δεύτερο μέρος γίνεται η επεξεργασία του Υ υ και ολοκληρώνεται η πλοκή του κεφαλαίου.

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **ζύμη**.
- **Ορθογραφία:** Ένα σπίτι από γλυκιά ζύμη.
.....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του κάθε γράμματος.
- Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει τα παιδιά να εντοπίσουν στο κείμενο «τις λέξεις που μοιάζουν», δηλαδή τις οικογένειες λέξεων, και να σκεφτούν κι άλλες. Π.χ. *ζάχαρη-ζαχαροπλαστείο-ζαχαροπλάστης-ζαχαροπλαστική, ζύμη-ζυμώνω*.
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη συνταγές ζαχαροπλαστικής και συζητά με τα παιδιά για τα υλικά που χρειάζονται για την παρασκευή γλυκών.

3.8 Στο ζαχαροπλαστείο του Γλυκόσαυρου (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από τη ραδιοφωνική εκπομπή του Γ' προγράμματος της ΕΡΑ για παιδιά *Εδώ Λιλιπούπολη*. Το συγκεκριμένο επεισόδιο μεταδόθηκε για πρώτη φορά στις 31 Δεκεμβρίου του 1987.

- Με αφορμή την άσκηση 2 στο Τ.Ε., τα παιδιά προτείνουν και άλλα υλικά που θα σκεφτούν για το *πιο γλυκό γλυκό* και κάνουν σχετική λίστα (Οι απαντήσεις της άσκησης είναι κατά σειρά: μέλι, καραμέλα, σύκα, ζάχαρη και αλάτι, κάστανα, μήλο, γάλα).
- Στις επαναληπτικές ασκήσεις οι μαθητές εξασκούνται στη χρήση των λέξεων που έμαθαν ολικά (*έχει, και, είναι*) καθώς επίσης και σε ασκήσεις φωνολογικής κατάρτισης.
- Με αφορμή το γεγονός ότι το κείμενο προέρχεται από ραδιοφωνική εκπομπή, προτείνεται να πραγματοποιηθεί επίσκεψη σε ραδιοφωνικό σταθμό και να παρακολουθήσουν τα παιδιά την προετοιμασία και παραγωγή μιας ραδιοφωνικής εκπομπής.

- Το κεφάλαιο αυτό προσφέρεται για δραστηριότητες με θέμα τις πέντε αισθήσεις (σύνδεση με την αντίστοιχη ενότητα της μελέτης περιβάλλοντος). Για παράδειγμα: Τα παιδιά κλείνουν τα μάτια και μαντεύουν ήχους που παράγονται από γνωστά αντικείμενα (το κλείσιμο της πόρτας, της τσάντας, παλαμάκια...) ή είναι ηχογραφημένοι (φωνές ζώων, θόρυβοι πόλης ή εξοχής...). Μυρίζουν και μαντεύουν γνωστές μυρωδιές (καφέ, ρίγανη, σοκολάτα, ψωμί...) χωρίς να βλέπουν το αντικείμενο. Ψηλαφούν αντικείμενα τοποθετημένα σε αδιαφανή σακούλα ή αγγίζουν με κλειστά μάτια επιφάνειες με διαφορετική υφή.

- ✓ **Διαθεματική δραστηριότητα** που προεκτείνεται στη μελέτη περιβάλλοντος, την αισθητική αγωγή, τη θεατρική αγωγή, τα μαθηματικά.
  - Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες γράφουν σε κατάλογο τα υλικά του πιο παράξενου –δικού τους– γλυκού. Στη συνέχεια το ζωγραφίζουν ομαδικά με πινέλα ή το φτιάχνουν με πηλό και το χρωματίζουν.
  - Αφού γράψουν τα υλικά και τη συνταγή με τη βοήθεια του δασκάλου, φτιάχνουν ένα απλό γλυκό. Δημιουργούν ομαδικά μία αφίσα για να προσκαλέσουν παιδιά άλλων τάξεων να το δοκιμάσουν.
  - Προτείνεται τα παιδιά να μάθουν το τραγούδι «Το κόκκινο χρώμα» (ή «Η κυρία Φωτεινή κάνει σούπα κόκκινη») από το έργο *Εδώ Λιλιπούπολη*. Με αφορμή το τραγούδι αυτό, τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες, προτείνουν και καταγράφουν σε κατάλογο τα υλικά για το δικό τους χρωματιστό (κίτρινο, πράσινο κτλ.) γλυκό ή φαγητό. Η δραστηριότητα προσφέρεται ιδιαίτερα για τα αλλόγλωσσα παιδιά.

4η ενότητα: **Το σύννεφο έφερε βροχή**

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

- «Τα παιχνίδια του αγέρα» της Ντίνας Χατζηνικολάου.
- «Η πινεζοβροχή» του Ευγένιου Τριβιζά.
- «Χριστουγεννιάτικο δέντρο» της Ρένας Καρθαίου.

✓ **Διαθεματική δραστηριότητα της ενότητας: Καιρικά φαινόμενα**

- Συζήτηση για τις αλλαγές του καιρού και τους τρόπους με τους οποίους πληροφορούμαστε την πρόγνωση του καιρού.
- Συγκέντρωση εικονογραφημένων αποκομμάτων εφημερίδων με δελτία καιρού και προσπάθεια ανάγνωσής τους με βάση τις ενδείξεις των εικόνων. Συσχετισμός τους με εποχές. Παρακολούθηση δελτίου καιρού στην τηλεόραση και σχετική συζήτηση.
- Καταγραφή σε λίστα του λεξιλογίου για τα καιρικά φαινόμενα. Δημιουργία βιβλίου τάξης με θέμα τον καιρό κατά εποχές.
- Κατασκευή μηνιαίου ημερολογίου καιρού (υλικά: χαρτόνι, φελλός, χρώματα, πινέζες). Ένα παιδί κάθε μέρα αναλαμβάνει να ζωγραφίσει σε καρτέλα τον καιρό, ύστερα από σχετική συζήτηση στην τάξη. Με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού, γράφεται στον πίνακα η περιγραφή του καιρού κάτω από την ημερομηνία, π.χ. σήμερα βρέχει, έχει κρύο. Προστίθενται στην καρτέλα η ημερομηνία και η περιγραφή. Η καρτέλα καρφιστώνεται σε πίνακα, στην αντίστοιχη ημερομηνία, έτσι ώστε να σχηματίζονται πλήρεις εβδομάδες. Εναλλακτικά, ο/η εκπαιδευτικός έχει ζωγραφίσει ο ίδιος καρτέλες καιρού τις οποίες καρφιστώνουν τα παιδιά στο ημερολόγιο.
- Κατασκευή στην τάξη του μουσικού οργάνου «ξύλο της βροχής». Σε μεγάλο κύλινδρο από χαρτόνι (π.χ., από συσκευασία αφίσας) τα παιδιά μπήγουν πολλά λεπτά καρφιά, διάσπαρτα σε όλο του το μήκος. Κλείνουν το ένα μέρος του κυλίνδρου με ύφασμα ή νάilon τεντωμένο και δεμένο σφιχτά. Ρίχνουν μέσα στον κύλινδρο φακές ή χαλικάκια. Κλείνουν τον κύλινδρο και από την άλλη του πλευρά και τον χρωματίζουν. Γέροντάς τον και γυρνώντας τον αργά, παράγεται ήχος που μοιάζει με της βροχής.

- * Προτείνεται να εμπλουτιστεί η διδασκαλία:
  - α. με το υλικό *Βροχές κάθε λογής*, Πρόγραμμα Μελίνα (Βιβλίο του Δασκάλου, Βιβλίο Μαθητή, Βιβλίο Δραστηριοτήτων, Φάκελος Διαφανειών, CD, Το παιχνίδι του Μετεωρολόγου, 2 αφίσες).
  - β. με την ανάγνωση των βιβλίων:
    - Γκόντουιν, Σ. 1999. *Πέφτει, πέφτει η σταγόνα. Μια πρώτη ματιά στον κύκλο του νερού*. Αθήνα: Πατάκης.
    - Φακίνου, Ε. 1985. *Η άνοιξη*. Αθήνα: Κέδρος.
    - Φακίνου, Ε. 1985. *Ο χειμώνας*. Αθήνα: Κέδρος.
    - Φακίνου, Ε. 1985. *Το καλοκαίρι*. Αθήνα: Κέδρος.
    - Φακίνου, Ε. 1985. *Το φθινόπωρο*. Αθήνα: Κέδρος.
    - Χαραλάς, Κ. 2002. *Το μυστικό της Ανομβρίδας*. Αθήνα: Κάστωρ.
  - γ. με την ακρόαση του έργου *Οι τέσσερις εποχές* του Βιβάλντι.
  - δ. με την επίδειξη αντιγράφων έργων ζωγραφικής που σχετίζονται με τους μήνες και τις εποχές, π.χ. σχετικά έργα των Γ. Τσαρούχη, G. Arciboldo και άλλων.

4.1 Μου χαρίζεις την ουρά σου; (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ου)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **ουρά**.
- Ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει στα παιδιά τη θέση του τόνου, όταν το **ου** τονίζεται. Για να μπορούν τα παιδιά να το θυμούνται, το δίγραφο εμφανίζεται με τόνο στο πλαίσιο που βρίσκεται στο κάτω μέρος της σελίδας του Β.Μ.

 Ορθογραφία: Μια ουρά από πούπουλα.

.....

- Τα παιδιά δημιουργούν το βιβλίο του **ου**.
- Τι θα συνέβαινε αν τα ζώα μπερδεύαν τις ουρές τους; Τα παιδιά συζητούν το θέμα. Στη συνέχεια κόβουν από περιοδικά και εφημερίδες ζώα, μπερδεύουν τις ουρές τους και φτιάχνουν κολάζ.
- Οι απαντήσεις κατά σειρά στην άσκηση 3 είναι *γουρούνι, αλεπού, λαγός*.

4.2 Με βάρκα και σωσίβιο (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Β β και Ω ω)

Αν ο εκπαιδευτικός θεωρήσει σκόπιμο να γίνει χωριστά η επεξεργασία κάθε γράμματος, προτείνεται να προηγηθεί το **Ω ω**, το οποίο διδάσκεται μέσα από τις τρεις πρώτες αράδες του κειμένου.

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **σωσίβιο**.
- Επισημαίνεται η έννοια του ενεργητικού ρήματος και η ρηματική κατάληξη **-ω** (τι κάνεις; Βουτάω) σε αντιπαράθεση με την κατάληξη **-ο** των ουδετέρων (το σωσίβιο). Οι μαθητές ενθαρρύνονται να δείξουν με παντομίμα λέξεις/ενέργειες που απαντούν στην ερώτηση «Τι κάνεις;» και τις γράφουν. Π.χ. *Εγώ γράφω, εγώ διαβάζω* κτλ.

 Ορθογραφία: Έλα. Έχω σωσίβιο.

.....

- Τα παιδιά δημιουργούν τα βιβλία των γραμμάτων.
- Καταγράφεται σε λίστα το σχετικό με τη βροχή λεξιλόγιο, καθώς και συναφείς εκφράσεις π.χ. *βρέχει καρεκλοπόδαρα, βρέχει με το τουλούμι, άνοιξε ο ουρανός* κτλ.
- Ο/η εκπαιδευτικός να διαβάσει την ιστορία «Η βροχή του Πιομπίνο» του Τζ. Ροντάρι από τη συλλογή *Παραμύθια από το τηλέφωνο* (Μεταίχμιο, Αθήνα 2003). Ακολουθεί συζήτηση με τα παιδιά για το τι θα γινόταν αν έβρεχε... βατράχια, καπέλα, ζαχαρωτά κτλ. Τα παιδιά ζωγραφίζουν τη δική τους παράξενη βροχή.

Από το κεφάλαιο αυτό και εξής δεν υπάρχει σκίαση που να σηματοδοτεί το προς ανάγνωση κείμενο. Έχει προβλεφθεί οι μαθητές να είναι σε θέση να διαβάσουν το σύνολο του κειμένου. Αν ο/η εκπαιδευτικός κρίνει ότι το προς ανάγνωση κείμενο είναι μεγάλο για τους μαθητές, ορίζει ο ίδιος ένα κομμάτι του κειμένου για την άσκηση στην ανάγνωση.

4.3 Μόνος στο σκοτάδι (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Δ δ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **σανίδα**.
 Ορθογραφία: Ένα δώρο για το κουτάβι.
 .....
- Τα παιδιά προχωρούν στη δημιουργία του βιβλίου του γράμματος.
- Οι μαθητές συζητούν δικές τους εμπειρίες από διακοπή ρεύματος. Πώς αισθάνονται; Ποιες λύσεις φωτισμού βρίσκουν; Ποιες συσκευές δε λειτουργούν; Τι θα συνέβαινε αν δεν υπήρχε ρεύμα; Καταγράφουν και εικονογραφούν τις προτάσεις τους. Π.χ. *Θα έπλενα τα ρούχα στο ποτάμι, θα μαγείρευα στη φωτιά...*

4.4 Χωρίς φως (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Φ φ)

Η αφήγηση στη σελ. 69 είναι διασκευή λαϊκής παράδοσης που συναντάται στη Λακωνία και τη Ζάκυνθο.

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **φως**.
 Ορθογραφία: Το σύννεφο έφερε βροχή.
 .....
- Ακολουθεί η δημιουργία του βιβλίου του γράμματος.
- Παιδιά και εκπαιδευτικός συζητούν για παραμύθια που γνωρίζουν από αφηγήσεις μελών της οικογένειάς τους. Συζητούν για τη σχέση των μύθων και των δοξασιών με την επιστημονική εξήγηση των καιρικών φαινομένων.
- Ζητείται από τα παιδιά να πληροφορηθούν από μέλη της οικογένειάς τους τοπικές παραδόσεις σε σχέση με καιρικά φαινόμενα και να τις αφηγηθούν στην τάξη.
- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει ή αφηγείται το μύθο του Αιόλου.

4.5 Το παράξενο ταξίδι της Συννεφένιας (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ξ ξ)

Πρόκειται για διασκευή παραμυθιού της ινδικής παράδοσης που ολοκληρώνεται στο επόμενο κεφάλαιο.

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **ταξίδι**.
 Ορθογραφία: Ένα ταξίδι μακρινό.
 .....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Συζητούν τη σχέση των ονομάτων των ηρώων του παραμυθιού με καιρικά φαινόμενα.

4.6 Ψιχάλες (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ Ψ ψ)

- Γίνεται ανάλυση και σύνθεση της λέξης **ψιχάλα**.
 Ορθογραφία: Ψάξε στο πιο ψηλό βουνό.
 .....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του γράμματος.
- Η άσκηση του Β.Μ. ολοκληρώνεται νοηματικά στο Τ.Ε.
- Αναδιηγούνται την ιστορία από τη μεριά του κάθε ήρωα μπαίνοντας στη θέση του. Ακόμα δίνουν διαφορετικό τέλος στην ιστορία.

- Τα παιδιά κατασκευάζουν τους ήρωες και δραματοποιούν το παραμύθι. Χωρισμένα σε ομάδες ζωγραφίζουν σε χαρτί του μέτρου τους ήρωες του παραμυθιού σε μεγάλες διαστάσεις, καθώς και δικούς τους ήρωες που σχετίζονται με καιρικά φαινόμενα (ο Ήλιος, η Αστραπή, η Βροχή κτλ.). Για να φτιάξουν την ανθρώπινη μορφή, ο/η εκπαιδευτικός ξαπλώνει στο χαρτί του μέτρου και ζητά από τα παιδιά να σχεδιάσουν το περίγραμμα του σώματός του. Εναλλακτικά, κατασκευάζουν δακτυλόκουκλες ή γαντόκουκλες και διασκευάζουν την ιστορία για κουκλοθέατρο.

4.7 Πουπουλένια σύννεφα (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το ποίημα του Θωμά Μοσχόπουλου και της Ξένιας Καλογεροπούλου γράφτηκε για το θεατρικό έργο *Μια Ιστορία με ιστορίες* του Τζάνι Ροντάρι. Βρίσκεται μελοποιημένο στον ψηφιακό δίσκο (CD) του Ν. Κυπουργού *Τα μουσικά του κήπου*.

- Εκμάθηση του αλφάβητου.
- Παράλληλα με την άσκηση του Τ.Ε. σελ. 68-69 υποδεικνύεται κι η αλφαβητική σειρά στο *Εικονογραφημένο Λεξικό Α', Β', Γ' Δημοτικού*.
- Οι μαθητές φτιάχνουν το αλφαβητάρι της τάξης, με όποιο θέμα αποφασίσουν, και το εικονογραφούν.
- Σε χαρτόνι με γραμμένο το αλφάβητο, οι μαθητές τοποθετούν το όνομά τους, σύμφωνα με το αρχικό τους γράμμα δημιουργώντας έτσι έναν αλφαβητικό κατάλογο. Αν θέλουν, προσθέτουν και τα τηλέφωνα τους.
- Κινηγητό στο αλφάβητο, παιχνίδι: τα παιδιά επιλέγουν ένα θέμα (π.χ. φαγητά ή ρούχα, Απόκριες, πράγματα του σπιτιού) και χωρίζονται σε μικρές ομάδες. Κάθε ομάδα γράφει σε ένα χαρτί το αλφάβητο κάθετα. Προσπαθεί να βρει λέξεις που σχετίζονται με το θέμα και να τις βάλει στη σωστή θέση. Κερδίζει η ομάδα που συμπληρώνει λέξεις δίπλα στα περισσότερα γράμματα.
- Παιχνίδι με κάρτες: Τα παιδιά κόβουν εικόνες από διάφορα έντυπα (διαφημιστικά φυλλάδια, περιοδικά, εφημερίδες), οι οποίες να αντιστοιχούν σε λέξεις που αρχίζουν με διαφορετικό κάθε φορά γράμμα. Κολλούν τις εικόνες σε μικρά τετράγωνα χαρτόνια. Σε άλλα μικρά τετράγωνα χαρτόνια τα παιδιά γράφουν με μαρκαδόρο το αρχικό γράμμα της κάθε λέξης. Το παιχνίδι παίζεται από ομάδες ή δυάδες παιδιών. Ο πρώτος παίκτης ξεκινά ρίχνοντας μια κάρτα με εικόνα. Ο άλλος παίκτης πρέπει να ρίξει την κάρτα με το αντίστοιχο γράμμα. Συνεχίζεται το παιχνίδι μέχρι να τελειώσουν οι κάρτες. Σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού ο κάθε παίκτης λέει το όνομα ή το γράμμα της κάρτας δυνατά. Κερδίζει ο παίκτης που θα έχει επιτυχία σε όλες τις κάρτες.

4.8 Καλά Χριστούγεννα, καλή χρονιά (ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ)

Λόγω του χαρακτήρα του κεφαλαίου αυτού δεν προβλέπονται δραστηριότητες στο Τ.Ε. Ο/η εκπαιδευτικός οργανώνει δραστηριότητες που σχετίζονται με τις γιορτές και το περιεχόμενο του κεφαλαίου.

Περιέχονται: Ο πίνακας του Νικηφόρου Λύτρα *Τα κάλαντα* (19ος αιώνας), Εθνική Πινακοθήκη. *Η Προσκύνηση των Μάγων* (1667) του Εμμανουήλ Τζάνε, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο. Μια απλή κατασκευή χριστουγεννιάτικου στολιδιού που προέρχεται από το περιοδικό *Γέφυρες* (τχ. 7, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2002, σελ. 42). Μια κάρτα. Εκτεταμένο απόσπασμα από κάλαντα.

Στο κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνονται δύο ακόμα τύποι κειμένων: κάρτα και οδηγίες κατασκευής. Προτείνεται να φέρουν ο/η εκπαιδευτικός και τα παιδιά αντίστοιχα κειμενικά είδη (κάρτα, οδηγίες από ένα παιχνίδι τους) καθώς και συνταγές για γλυκά που φτιάχνονται στις γιορτές.

- Η κατασκευή «χριστουγεννιάτικου στολιδιού» στη σελ. 77 προσφέρεται προς ανάγνωση.
- Τα παιδιά μαθαίνουν τα κάλαντα της Πελοποννήσου. Με αφορμή τον πίνακα του Νικηφόρου Λύτρα (1832-1904) συζητούν για το έθιμο αυτό. Όλοι μαζί τα τραγουδούν στο σχολείο και τη γει-

τονιά. Προτείνονται οι ψηφιακοί δίσκοι με παραδοσιακά κάλαντα: Μελωδικό καράβι *Σας τα 'παν άλλοι;*, Αρχείο Ελληνικής Μουσικής *Τα Κάλαντα των Ελλήνων* και της Δόμνας Σαμίου *Ελληνικά Κάλαντα*.

- Κατασκευάζουν και γράφουν ευχετήριες κάρτες για την οικογένειά τους και τις άλλες τάξεις του σχολείου.
- Κατασκευάζουν απλά γιορταστικά στολίδια. Καταγράφουν τα υλικά που χρησιμοποιούν και συντάσσουν απλές οδηγίες για τον τρόπο κατασκευής τους. Τις οδηγίες αυτές τις αναπαράγουν και τις διανέμουν στις άλλες τάξεις.
- Συζητούν για έθιμα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς στην Ελλάδα και σε άλλες χώρες, καθώς και για φαγητά και γλυκά που ετοιμάζονται για τις γιορτές.
- Γράφουν τα υλικά που χρειάζονται για την παρασκευή χριστουγεννιάτικων γλυκών. Μπορεί να οργανωθεί σε συνεργασία με τους γονείς εργαστήρι ζαχαροπλαστικής στην τάξη. Οι συνταγές προσφέρονται για απλή άσκηση στις ποσότητες (π.χ. δύο φλιτζάνια λάδι).

5η ενότητα: Σκανταλιές

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

«Η γελαστή οικογένεια» της Μαρίας Γουμενοπούλου.

«Όταν κάνουν πόλεμο» του Γιώργου Μαρίνου.

Τα κεφάλαια της 5ης ενότητας και οι αντίστοιχες ασκήσεις στο Τ.Ε. στοχεύουν στην εξοικείωση των μαθητών με την τέχνη της ζωγραφικής, όπως άλλωστε προβλέπεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα. Οι πίνακες ζωγραφικής που δίνονται στο Β.Μ. και στο Τ.Ε. έχουν επιλεγεί με τέτοιο τρόπο ώστε να παρουσιάζουν στους μαθητές διαφορετικές τεχνολογίες. Περιλαμβάνονται έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών (Γιαν Βερμεέρ, Ανρί Ρουσώ, Νίκος Χατζηκυριάκος-Γκίκας, Ντιέγκο Βελάσκειθ Ντα Σίλβα, Γουίλιαμ Γουέγκμαν, Λούσιαν Φρόνιτ, καθώς και μια τοιχογραφία της Κνωσού). Η συζήτηση γύρω από τα έργα αυτά θα βοηθήσει ουσιαστικά την ανάπτυξη του προφορικού λόγου και της επιχειρηματολογίας, τη δημιουργική έκφραση, την παρατηρητικότητα και την έκφραση συναισθημάτων μέσω της αισθητικής εμπειρίας. Όποτε ο/η εκπαιδευτικός κρίνει, μπορεί να χρησιμοποιήσει τα σκίτσα αυτά ως αφορμή για δημιουργική γραφή, καλώντας τα παιδιά να γράψουν λεζάντες κάτω από κάθε σκίτσο, τίτλο της ιστορίας ή να γράψουν και να εικονογραφήσουν τη συνέχεια της.

5.1 Το καπέλο περπατάει! (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ **Ει ει**)

- Επισημαίνεται η ορθογραφία της κατάληξης του γ' προσώπου της ενεργητικής φωνής των ρημάτων.

Ορθογραφία: Το σκυλάκι θέλει να πάει στο σχολείο.

- Τα παιδιά προχωρούν στη δημιουργία βιβλίου του **ει**.
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη αγγελίες σχετικές με το θέμα. Τα παιδιά συζητούν ποια είναι τα απαραίτητα στοιχεία μιας τέτοιας αγγελίας. Τα καταγράφουν σε λίστα. Συντάσσουν με τη βοήθεια του δασκάλου τη δική τους αγγελία. Η δραστηριότητα αυτή συνεχίζεται και στο επόμενο κεφάλαιο.
- Συζητούν για το πώς φροντίζουν οι άνθρωποι τα ζώα που ζουν κοντά τους.
- Οι μαθητές κόβουν εικόνες από περιοδικά ή εφημερίδες που δείχνουν κάποιον άνθρωπο ή ζώο να κάνει κάτι και γράφουν λεζάντα για κάθε εικόνα. Π.χ. *Ο κύριος οδηγεί αυτοκίνητο.*

Κάθε παιδί με παντομίμα αναπαριστά μια ενέργεια. Τα υπόλοιπα παιδιά γράφουν τι κάνει ο/η συμμαθητής/-τρια τους.

Προτείνεται η ανάγνωση των βιβλίων *Το μυστικό μου σκυλάκι* της Τίλντε Μίχελς (Πατάκης, Αθήνα 1999), και *Απωλέσθη πράσινος σκύλος* του Πασκάλ Μπιέ (Ζεβρόδειλος, Αθήνα 2000).

Από το κεφάλαιο αυτό και εξής τα στιχάκια έχουν αντικατασταθεί από διαφορετικού κάθε φορά τύπου δραστηριότητες, που στοχεύουν αρχικά στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου και στη συνέχεια του γραπτού.

5.2 Ένας καινούριος μαθητής (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ **Αι αι**)

- Ο/η εκπαιδευτικός υποδεικνύει στη λέξη *παιδιά* την εναλλαγή των γραμμάτων **α** και **ι** και τη διαφορετική τους προφορά λόγω της αντιμετάθεσης. Άλλα παρόμοια παραδείγματα: *παιδιάτρος, παιχνίδια*.
  - Γίνεται συνειδητή η επεξεργασία του ενικού αριθμού του ρήματος *είμαι*.
  - Επισημαίνεται η ορθογραφία της παθητικής ρηματικής κατάληξης **-μαι**.
  - Επισήμανση της διαφοράς γραφής από την προφορά της λέξης *καινούριος*. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να φέρει κι άλλα παραδείγματα όπως τις λέξεις *χέρια, μαχαίρια* κ.ά.
- **Ορθογραφία:** Ονομάζομαι Μολύβιος και όλο παίζω.
.....
- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του **αι**.
  - Οι μαθητές φέρνουν στην τάξη το αγαπημένο τους παιχνίδι και συζητούν γι' αυτό. Στη συνέχεια φτιάχνουν ένα αλφαβητάρι παιχνιδιών.

5.3 Όλοι στο οικόπεδο (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ **Οι οι**)

- Επισημαίνεται ο πληθυντικός αριθμός των αρσενικών σε **-ος** στη σελίδα 13 του Β.Μ.
- **Ορθογραφία:** Όχι. Τραγουδούν οι πράσινοι βάτραχοι.
.....
- Τα παιδιά ετοιμάζουν το βιβλίο του **οι**.
  - Κατασκευάζονται στην τάξη μεγάλα ζάρια από χαρτόνι. Σε κάθε έδρα του ενός ζαριού τα παιδιά ζωγραφίζουν από ένα ζώο με κατάληξη σε **-ος** (π.χ. πίθηκος). Στις έδρες του άλλου ζαριού ζωγραφίζουν τα ίδια ζώα σε πληθυντικό αριθμό (π.χ. 2 πίθηκοι, 3 βάτραχοι κτλ.). Κάθε παιδί ρίχνει μία ζαριά και με τα δύο ζάρια και συνθέτει μια πρόταση, π.χ. *Ένας βάτραχος και τέσσερις πίθηκοι τρώνε παγωτό*. Καταγράφουν τις προτάσεις και συνθέτουν με αυτές μια ιστορία.

5.4 Μπλε όνειρα (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ **Μπ μπ**)

Πολλά αλλόγλωσσα παιδιά δυσκολεύονται να διακρίνουν τους φθόγγους **μπ** και **β** και αντίστοιχα τη γραφή τους. Θα πρέπει να τους γίνει σαφές ότι ο ήχος **μπ** γράφεται με το συνδυασμό δύο στοιχείων.

- Επισημαίνεται ο πληθυντικός των θηλυκών ουσιαστικών σε **-α** στην άσκηση 3 στο Τ.Ε.
- **Ορθογραφία:** Ζωγραφίζω δύο μπλε μπαλόνια.
.....
- Ακολουθεί η δημιουργία από τα παιδιά του βιβλίου του **μπ**.
  - Συζητούν για τα εργαλεία του ζωγράφου και καταγράφουν το σχετικό λεξιλόγιο (πινέλο, παλέτα, καβαλέτο κτλ.).
  - Στη σελίδα 15 παρουσιάζονται δύο πίνακες με θέμα ατελιέ ζωγράφων: του Ολλανδού Γιαν Βερ-

μέερ (17ος αιώνας) με τίτλο *Ο καλλιτέχνης στο ατελιέ του*, καθώς και του Νίκου Χατζηκυριάκου-Γκίκα (20ός αιώνας) με τίτλο *Το εργαστήρι του καλλιτέχνη*. Παρατηρώντας τους πίνακες αυτούς, εκπαιδευτικός και μαθητές συζητούν για τα εργαστήρια των ζωγράφων, καθώς και για το πώς τα απεικόνισαν στα έργα τους.

- Το κάθε παιδί ζωγραφίζει ένα όνειρό του και γράφει λίγα λόγια κάτω από τη ζωγραφιά του. Στη συνέχεια συνθέτουν τα έργα τους σε κολάζ ή βιβλίο.
- Οι απαντήσεις στην άσκηση 3 στο Τ.Ε. είναι κατά σειρά: *μπαλόνια, μπανάνες, ομπρέλες*.
- Άσκηση φωνολογικής επίγνωσης: Ζητείται από τα παιδιά να επισημάνουν τη διαφορά και να κατανοήσουν την παραγωγή νέων λέξεων με την αλλαγή της θέσης μίας συλλαβής ή την αντικατάσταση ενός γράμματος/δίγραφοι στις λέξεις *κουμπί-κουτί, λάμπα-μπάλα, μπελάς-λάμπες, μπαλόκι-σαλόκι*.
- Με αφορμή τις ασκήσεις στο Τ.Ε., ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να μάθουν τα βασικά και τα συμπληρωματικά χρώματα. Στη συνέχεια πειραματίζονται στην παραγωγή άλλων χρωμάτων, με τέμπρες και νερομπογιές.
- Προτείνεται η επίσκεψη σε έκθεση ζωγραφικής, σε συλλογές, σε τοπικές πινακοθήκες, στο εργαστήριο κάποιου ζωγράφου. Ακόμα προτείνεται η παρακολούθηση εκπαιδευτικού προγράμματος κάποιου από τους παρακάτω φορείς: Εθνική Πινακοθήκη, Μουσείο Παιδικής Τέχνης, Δημοτική Πινακοθήκη Αθήνας, Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Εικαστικό Εργαστήριο Αιγάλεω, που βρίσκονται στην Αθήνα, Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, που βρίσκονται στη Θεσσαλονίκη, Εικαστικό Κέντρο Σύγχρονης Τέχνης της Λάρισας, Κουμαντάρειος Πινακοθήκη Σπάρτης, Εργαστήριο Τέχνης Χαλκίδας, Εικαστικό Εργαστήριο Καλαμάτας, Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Δημιουργίας Ρεθύμνης, Εικαστικό Εργαστήριο Δήμου Ιωαννίνων, Εικαστικό Εργαστήριο Πάτρας, Εικαστικό Εργαστήριο Χανίων, Εικαστικό Εργαστήριο Νάουσας, Εικαστικό Εργαστήριο Λαμίας, Εικαστικό Εργαστήριο Σεργίων κ.ά.

5.5 Με πινέλα και φαντασία (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ Ντ ντ)

Πολλά αλλόγλωσσα παιδιά δυσκολεύονται να διακρίνουν τους φθόγγους **ντ** και **δ** και αντίστοιχα τη γραφή τους. Θα πρέπει να τους γίνει σαφές ότι ο ήχος **ντ** γράφεται με το συνδυασμό δύο στοιχείων.

 Ορθογραφία: Ο γίγαντας με το κοντό παντελόνι.

- Τα παιδιά προχωρούν στη δημιουργία του βιβλίου του **ντ**.
- Στη σελίδα 17 παρουσιάζονται οι πίνακες *Μαιμούδες σε παρθένο δάσος*, του Γάλλου ζωγράφου Ανρί Ρουσό (19ος αιώνας) και *Το γαλάζιο πουλί*, τοιχογραφία από την αρχαία πόλη της Κνωσού. Ο/η εκπαιδευτικός καλό είναι να φέρει στην τάξη και άλλα ζωγραφικά έργα, σκίτσα, εικονογραφήσεις παιδικών βιβλίων, με θέμα τα ζώα, και τα παιδιά να διαπιστώσουν το διαφορετικό βλέμμα κάθε καλλιτέχνη. Ιδιαίτερα βοηθητική είναι η σειρά «Βιβλία τέχνης για παιδιά» των εκδόσεων Νήσος, *Παρατηρώντας τα ζώα, Θάλασσες, Ένα πρόσωπο, Τρώω με τα μάτια*. Μετά τη συζήτηση με αφορμή τους πίνακες αυτούς, τα παιδιά ζωγραφίζουν φανταστικά ζώα που απαρτίζονται από στοιχεία διαφορετικών ζώων ή κατασκευάζουν σχετικά κολάζ. Στη συνέχεια τους δίνουν όνομα ανάλογο με τα ζώα από τα οποία τα συνέθεσαν. Π.χ. *καμηλοελέφαντας, παπίθηκος*. Τέλος μπορούν να γράψουν μια ιστορία για τα φανταστικά τους ζώα.

5.6 Οι δυο φίλοι (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το ποίημα αυτό του Ζαχαρία Παπαντωνίου προέρχεται από τη συλλογή *Τα χελιδόνια. Ποιήματα για παιδιά*, Βιβλιοθήκη Εκπαιδευτικού Ομίλου, 1920.

Πρόκειται για το επαναληπτικό μάθημα και προσφέρεται για διαισθητική εξάσκηση στην ονομαστική ενικού και πληθυντικού αριθμού των αρσενικών ουσιαστικών σε -ος.

- Τα παιδιά σε ομάδες επιλέγουν δύο ζώα διαφορετικά από αυτά του ποιήματος και διηγούνται τις μεταξύ τους διαφωνίες, λαμβάνοντας υπόψη τον τόπο και τις συνθήκες διαβίωσής τους.
- Τα παιδιά χωρίζουν το ποίημα σε επεισόδια και τα εικονογραφούν.
- Στην άσκηση 5 του Τ.Ε. παρουσιάζονται τέσσερα έργα με κεντρικό θέμα σκύλους: *Ο πρίγκιπας Φίλιππος ο Ευτυχής* (λεπτομέρεια) του Ντιέγκο Βελάσκεθ ντα Σίλβα (17ος αιώνας), *Κοπέλα με άσπρο σκύλο* (λεπτομέρεια) του Λούσιαν Φρόντ (20ός αιώνας), *Η Σταχτοπούτα* του Γουίλιαμ Γουέγκμαν (20ός αιώνας) και *Η εξέταση των σκύλων* (λεπτομέρεια) του Νικόλαου Γύζη (19ος αιώνας). Με αφορμή τους πίνακες αυτούς, συζητείται στην τάξη το πώς ο κάθε ζωγράφος απεικόνισε το σκύλο. Κάθε παιδί γράφει ένα δικό του τίτλο κάτω από το κάθε έργο. Ο τίτλος και ο ζωγράφος κάθε έργου δίνονται στη σελίδα 19. Οι δραστηριότητες στοχεύουν στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του προφορικού λόγου και στην αισθητική αγωγή.

δη ενότητα: Το χαμένο κλειδί**Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:**

«Το φεγγαράκι» του Γεώργιου Βιζυηνού.

«Ο χιονάνθρωπος» της Έλλης Αλεξίου.

«Η αλφαβήτα δίχως ρο» της Πέπης Δαράκη.

6.1 Ο παπουτσωμένος χιονόδρακος (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ **Τσ τσ**)

Ορθογραφία: Ο βάτραχος είναι μέσα σε ένα αστείο παπούτσι.

.....

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του **τσ**.
- Επισημαίνονται οι σύνθετες λέξεις του κειμένου. Αφού καταγράψουν τις λέξεις που ένα τους συνθετικό είναι το χιόνι, τα παιδιά δημιουργούν δικές τους αστείες σύνθετες λέξεις. Με αυτές συνθέτουν μια ιστορία.
- Με αφορμή τα ρούχα του χιονόδρακου τα παιδιά εξασκούνται στη διάκριση των συμπλεγμάτων **τσ** και **στ** μέσα από λεξιλόγιο σχετικό με την ενδυμασία (φουστάνι, φούστα, παπούτσια, κάλτσες, κουστούμι).
- Άσκηση φωνολογικής επίγνωσης: Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να διαπιστώσουν την αλλαγή της σημασίας λέξεων με την αντιστροφή των γραμμάτων **τ** και **σ**. Για παράδειγμα, *πίτσα-πίστα, Λίτσα-λίστα, πάστα-πατσάς*. Με τις λέξεις αυτές προτείνεται να συνθέσουν ομαδικά στιχάκια.
- Οι μαθητές ζωγραφίζουν το χιονάνθρωπο που περιγράφεται στην άσκηση 2 του Τ.Ε.

6.2 Μην αγγίζετε! Έχει αγκάθια! (ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΓΡΑΦΩΝ **Γκ γκ** και **γγ**)

Ορθογραφία: Το φεγγάρι φέγγει στον πιγκουίνο.

.....

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο των **γκ, γγ**.
- Επισημαίνεται στην εικονογράφηση η ταμπέλα της οδού Άγγελου Σικελιανού.
- Οι μαθητές διατυπώνουν υποθέσεις για το τι μπορεί να ανοίγει το κλειδί που βρήκε ο σκύλος και

για το περιεχόμενο της ταμπέλας που κρέμεται από αυτό. Οι υποθέσεις καταγράφονται ώστε να συγκριθούν με τη λύση του αινίγματος μερικά κεφάλαια παρακάτω.

- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη έντυπα με αγγελίες και συζητά με τα παιδιά το τι εξυπηρετούν. Στη συνέχεια συζητούν γιατί ο Ορφέας γράφει αγγελία, καθώς και το περιεχόμενό της. Τα παιδιά γράφουν απλές αγγελίες με παρόμοιο περιεχόμενο για ένα αντικείμενο που έχασαν στο σχολείο. Αναρτούν τις αγγελίες τους σε πίνακα στο διάδρομο του σχολείου.
- Άσκηση φωνολογικής επίγνωσης: Επισημαίνεται η διαφορά ανάμεσα στις λέξεις **πάγκος-πάγος**.

6.3 Κοντά στο τζάκι [ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ Τζ τζ]

Ορθογραφία: Τζιτζικά, πιες λίγο ζεστό τσάι.

- Τα παιδιά συνθέτουν το βιβλίο του **τζ**.
- Πραγματοποιείται άσκηση φωνολογικής επίγνωσης: Τα παιδιά επισημαίνουν τις διαφορές ανάμεσα στις λέξεις **τζατζίκι-τζιτζίκι, παζάρι-παντζάρι**.
- Ο/η εκπαιδευτικός διαβάζει το έργο του Αισώπου «Ο Τζιτζικας κι ο Μέρμηγκας». Μαθαίνουν το τραγούδι «Ο Μέρμηγκας» του Μάνου Λοΐζου από το δίσκο *Τα τραγούδια του δρόμου*.

6.4 Η ευχή [ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ Ευ ευ (εβ, εφ)]

Ορθογραφία: Ευχαριστώ. Είσαι πολύ ευγενικός.

- Τα παιδιά προχωρούν στη δημιουργία του βιβλίου για το **ευ**.
- Διηγούνται τη συνέχεια της ιστορίας και δίνουν δικό τους τέλος. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να γίνει και γραπτή.
- Συζητούν για παρόμοια παραμύθια που τυχόν έχουν διαβάσει.
- Κάνουν τις δικές τους ευχές, τις γράφουν, τις εικονογραφούν και τις συνθέτουν σε ένα ομαδικό κολάζ.
- Με την προσθήκη ή αλλαγή γραμμάτων επισημαίνεται η διαφορά στα ζευγάρια λέξεων **απόγευμα-γεύμα, γεύμα-ρεύμα**.
- Οι μαθητές εξασκούνται προφορικά στις μέρες της εβδομάδας.

6.5 Ο θεός Παύλος [ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΓΡΑΦΟΥ Αυ αυ (αβ, αφ)]

Ορθογραφία: Σε αυτή την αυλή υπάρχει ένας θησαυρός.

- Προχωρούν στη δημιουργία βιβλίου για το **αυ**.
- Πραγματοποιείται άσκηση φωνολογικής επίγνωσης: Επισημαίνεται η αλλαγή νοήματος με την αλλαγή ή την προσθήκη γράμματος ή την αλλαγή τονισμού στις λέξεις: **ταύρος-μαύρος-γαύρος, Σταύρος-σταυρός, αυτός-καυτός**.
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη κάρτες και γράμματα με τους φακέλους τους. Τα παιδιά γράφουν γράμμα στην οικογένειά τους. Συζητούν τα στοιχεία που θα πρέπει να γράφονται σε έναν ταχυδρομικό φάκελο, ώστε να τα συμπληρώσουν στο δικό τους. Στη συνέχεια επισκέπτονται το ταχυδρομείο της περιοχής και ταχυδρομούν τα γράμματα.
- Συζητούν για τις ποικίλες χρήσεις της μάσκας (Π.χ. *μάσκα γιατρού, μάσκα αποκριάτικη, μάσκα θεάτρου, επαγγελματική μάσκα προφύλαξης* κ.ά.). Κάθε παιδί κατασκευάζει τη μάσκα του με χαρτοσακούλα την οποία ζωγραφίζει και διακοσμεί με ποικίλα υλικά.

6.6 Για τ' αγγελάκια του ουρανού (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Τα τετράστιχα αυτά έχει γράψει η Θέτη Χορτιάτη.

- Ο/η εκπαιδευτικός ετοιμάζει ένα κυνήγι θησαυρού λέξεων: απλά αινίγματα, γλωσσικές/φωνολογικές ασκήσεις, γράμματα που λείπουν από απλά μικρά κείμενα, σκίτσα στα οποία θα πρέπει να συμπληρωθεί η λεζάντα, καταγραφή ενός ζώου, ενός προσώπου κι ενός πράγματος που ξεκινούν από το ίδιο γράμμα είναι μερικές από τις δραστηριότητες που μπορεί να δίνονται στα παιδιά. Τα παιδιά χωρισμένα σε ομάδες προσπαθούν να λύσουν τους γρίφους, που πάντως πρέπει να έχουν παιγνιώδη μορφή.
- Οι απαντήσεις στην άσκηση 2 του Τ.Ε. είναι: *βαλίτσα, στεφάνι, φραντζόλα, παπούτσια.*
- Οι απαντήσεις στην άσκηση 3 του Τ.Ε. είναι κατά σειρά: *σφουγγαρίστρα, παντζούρι, γαλότσες, τσουγκράνα, αλεύρι, πεύκο, αυτοκινητάκι, φεγγάρι.*

3**ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΤΥΠΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ** [2ο ΤΧ, ΣΕΛ. 32-78]

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
«ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΩΑΝΝΑ»**

2ο ΤΧ. (Β.Μ. σ. 32-33 και Τ.Ε. σ. 32-33)

Η διδασκαλία του κεφαλαίου διαρκεί 4 διδακτικές ώρες.

ΠΡΩΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΔΙΩΡΟ

Διατύπωση υποθέσεων [Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

- Οι μαθητές, αφού διαβάσουν τον τίτλο του κεφαλαίου, συζητούν για ποιο είδους κειμένου πρόκειται και πώς το κατάλαβαν. Εντοπίζουν δηλαδή τα χαρακτηριστικά της επιστολής που διακρίνονται με την πρώτη ματιά (π.χ. χειρόγραφο, ημερομηνία στην αρχή, υπογραφή).
- Στη συνέχεια συζητούν για την εμπειρία και τις παραστάσεις που έχουν από οικογενειακή ή και προσωπική τους αλληλογραφία. Ενδεικτικές ερωτήσεις:
  - Έχετε στείλει κάποιο γράμμα;
  - Έχετε λάβει γράμμα;
  - Από ποιον;
  - Στο σπίτι σας παίρνετε γράμματα; κ.ο.κ.

- Τα παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του γράμματος στο Β.Μ. Ο/η εκπαιδευτικός ή οι μαθητές καταγράφουν στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου τις προτάσεις τους.

Ανάγνωση – Κατανόηση κειμένου [Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

- Οι μαθητές διαβάζουν σιωπηρά το κείμενο. Έπειτα ο/η εκπαιδευτικός το διαβάζει μεγалоφωνα.
- Συζητούν για το περιεχόμενο του γράμματος. Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Τι γράφει ο θεός Παύλος στην Ιωάννα;
- Πού πήγε ο θεός Παύλος; Τι είδε;
- Πότε θα γυρίσει ο θεός Παύλος στην Ελλάδα;
- Η Ιωάννα έχει στείλει γράμμα στο θείο της; Πώς το κατάλαβες;
- Τι νομίζεις ότι του είχε γράψει; κ.ο.κ.

- Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί τα δύσκολα σημεία του κειμένου. Στο συγκεκριμένο κείμενο εξηγεί τι είναι τα πάρκα για τα άγρια ζώα (βλέπε σχετικά στο κεφάλαιο *Γράμμα για την Ιωάννα* στο Β.Δ.)

Εντοπισμός χαρακτηριστικών στοιχείων της δομής του κειμενικού είδους [Προτεινόμενος χρόνος: 10 λεπτά]

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν τον τόπο, την ημερομηνία και την προσφώνηση στην αρχή του γράμματος, το χαιρετισμό και την υπογραφή του αποστολέα στο τέλος.

Δραστηριότητα στο Β.Μ. [Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

Στόχος της δραστηριότητας είναι, αφού οι μαθητές παρατηρήσουν τις φωτογραφίες, να συνθέσουν προτάσεις που να περιέχουν τουλάχιστον υποκείμενο και ρήμα, π.χ. *Η καμηλοπάρδαλη τρώει φύλλα*. Ο/η εκπαιδευτικός επισημαίνει στα παιδιά την έννοια της πρότασης.

Εξάσκηση στον τύπο του κειμένου [Προτεινόμενος χρόνος: 15 λεπτά]

Στην άσκηση 1 του Τ.Ε. τα παιδιά συμπληρώνουν τα στοιχεία του γράμματος που λείπουν. Εντοπίζουν τις διαφορές ανάμεσα στο γράμμα της άσκησης και το γράμμα του Β.Μ.: τόπος (επιλέγει το κάθε παιδί τι θα γράψει), όνομα αποστολέα και υπογραφή διαφέρουν. Συζητούν το περιεχόμενο του γράμματος και επιβεβαιώνουν ή διαψεύδουν τις αρχικές υποθέσεις τους.

Ορθογραφία

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να προετοιμάσουν για ορθογραφία τον τίτλο του κεφαλαίου: *Ένα γράμμα για την Ιωάννα*.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΔΙΩΡΟ**Διαισθητική προσέγγιση γραμματικού φαινομένου στο Β.Μ.**

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν τις λέξεις *που-πού* και *πως-πώς* στο κείμενο και να παρατηρήσουν τις διαφορές τους (γίνεται συσχέτιση τόνου και ερωτηματικού).

Εξάσκηση στο γραμματικό φαινόμενο στο Τ.Ε.

- Τα παιδιά συμπληρώνουν τις ασκήσεις που αφορούν το γραμματικό φαινόμενο (ασκ. 3, 4).
- Στην άσκηση 5 εξασκούνται στη χρήση του ερωτηματικού και της τελείας. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να συσχετίσουν το ερωτηματικό με τις ερωτηματικές λέξεις *πώς* και *πού*.

Εξάσκηση στο είδος κειμένου – Παραγωγή γραπτού λόγου

Η εξάσκηση στο είδος κειμένου ολοκληρώνεται με την άσκηση 2 στο Τ.Ε. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να ελέγξουν αν το γράμμα τους περιέχει τα βασικά στοιχεία της δομής (αυτοδιόρθωση). Κατόπιν κάθε μαθητής διαβάζει μεγαλόφωνα στην τάξη το γράμμα που έγραψε.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε παιδί χωριστά να επαναδιατυπώσει κάποια σημεία σύμφωνα με το κριτήριο «Πώς θα ταίριαζε καλύτερα;». Με τον ίδιο τρόπο υποδεικνύει και βασικά ορθογραφικά λάθη.

Ορθογραφία

Οι μαθητές συμπληρώνουν την άσκηση 5 και αντιγράφουν το κείμενο στην άσκηση 6.

7η ενότητα: Καράβια**Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:**

- «Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει» της Ντέμπι Γκλιόρι.
«Ασπρογάλανο πανί» της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη.

7.1 Ένα γράμμα για την Ιωάννα (ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ *που-πού*, *πώς-πως*)

- Υπενθύμιση της χρήσης τελείας και ερωτηματικού.
- Εξάσκηση στη σύνθεση πρότασης με πλήρες νόημα (Υ-Ρ). Στο σημείο αυτό ο/η εκπαιδευτικός εξοικειώνει τους μαθητές με την έννοια της πρότασης.

Ορθογραφία: 1η. Ένα γράμμα για την Ιωάννα. (Ο τίτλος του κεφαλαίου)
2η. Πού πας; Πάω στο λιοντάρι που με περιμένει.

- Εξοικείωση των μαθητών με τα βασικά στοιχεία της δομής ενός γράμματος (ημερομηνία, προσφώνηση, χαιρετισμός).
- Για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου, ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές ότι στην Αφρική υπάρχουν τεράστιες προστατευόμενες εκτάσεις, τα πάρκα, όπου τα άγρια ζώα διαβιούν ελεύθερα. Είναι απαραίτητο να γίνει η διάκριση από τους ζωολογικούς κήπους, στους οποίους τα ζώα ζουν σε συνθήκες αιχμαλωσίας.

Πληροφορίες για πάρκα και φωτογραφίες, ενδεικτικά:

www.lewa.org <http://nezumi.dumousseau.free.fr/kyk/mara2.htm> www.kws.org
<http://www.rarespecies.org/kids/index.htm> (ειδικά για παιδιά)

Στη διεύθυνση <http://sunsite.tus.ac.jp/multimed/pics/>, κάνοντας κλικ στις λέξεις animals και feline, καθώς και στη διεύθυνση <http://animals.timduru.org/view> δίνεται πρόσβαση σε πολλές εικόνες ζώων.

Γαϊόραμα-Experiment, Νότια Αφρική, η χώρα των πάρκων, τχ. 25, Μάιος- Ιούλιος 1998.

7-2

Δώρα για την Ιωάννα (ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ **η** ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟ **ή**)

- Επισήμανση των λέξεων που δεν τονίζονται.

Ορθογραφία: Ποιος να πάρει το καπέλο; Ο ποντικός ή η κότα;

- Ο/η εκπαιδευτικός δείχνει στον παγκόσμιο χάρτη τους τόπους που αναφέρονται στο κείμενο, υποδεικνύοντας τις θαλάσσιες διαδρομές μέχρι την Ελλάδα. Επιπλέον βοηθά τα παιδιά να εντοπίσουν στο χάρτη τις χώρες προέλευσης των αλλοδαπών συμμαθητών τους. Αυτή η δραστηριότητα αποτελεί μια πρώτη εξοικείωση με το χάρτη και σε καμιά περίπτωση δεν απαιτείται η ακριβής ανάγνσή του από τους μαθητές.

7-3

Τι κρύβει το μπαούλο; (ΧΡΗΣΗ ΑΠΟΣΤΡΟΦΟΥ)

- Εξοικείωση με φαινόμενα αφαίρεσης/αποκοπής και με τη χρήση της αποστρόφου.

Ορθογραφία: Να πάω σ' ένα μακρινό νησί με τ' άσπρο μου καράβι.

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να θυμηθούν και να διηγηθούν τα σχετικά με το κλειδί επεισόδια του βιβλίου. Κατόπιν οι μαθητές διατυπώνουν υποθέσεις για το περιεχόμενο του μπαούλου τις οποίες καταγράφουν στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου.

7-4

Καράβια (ΔΙΑΛΥΤΙΚΑ)

- Χρήση διαλυτικών.

Ορθογραφία: 1η. Θέλω να ταξιδέψω με ένα καΐκι. (Από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο, στη σ. 36 του Β.Μ.)

2η. Μαϊμού, κοίτα τον εαυτό σου και μη με κοροϊδεύεις!

- Στη σ. 37 του Β.Μ. δίνονται απλοί περιγραφικοί ορισμοί διάφορων τύπων πλοίων. Με τον όρο πλοίο εννοείται κάθε πλεούμενο. Σκοπός της πρώτης άσκησης είναι οι μαθητές να επεξεργαστούν τις πληροφορίες που διάβασαν για τα πλοία, ώστε να κατηγοριοποιήσουν τις φωτογραφίες. Οι απαντήσεις με τη σειρά είναι: *καΐκι, εμπορικό πλοίο, υπερωκέανιο*. Στη δεύτερη άσκηση

επιχειρείται η ολοκλήρωση από τα παιδιά του περιγραφικού ορισμού της βάρκας: *Πολύ μικρό πλοίο για κοντινές βόλτες και για ψάρεμα. Κινείται με μηχανή και κουπιά.*

Αφού τα παιδιά συμπληρώσουν στο Β.Μ. τον ορισμό της βάρκας, προσπαθούν προφορικά, με τις λέξεις της άσκησης που δε χρησιμοποιούνται, να δώσουν αντίστοιχα τον ορισμό του ποδήλατου.

- Στην άσκηση 1 του Τ.Ε. οι μαθητές ασκούνται και πάλι στη διατύπωση ενός απλού ορισμού. Καλό είναι τα παιδιά να ανατρέξουν στο *Εικονογραφημένο Λεξικό Α΄, Β΄, Γ΄ Δημοτικού* για να βρουν τους ορισμούς άλλων σχετικών λέξεων που περιέχονται στην ενότητα, π.χ. *κατάρτι*.
- Ο/η εκπαιδευτικός φέρνει στην τάξη βιβλία με πλοία.
- ✓ Προτείνεται επίσκεψη σε Ναυτικό μουσείο ή λιμάνι.

7.5 Παιχνίδια που ταξιδεύουν [ΤΥΠΟΙ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΥ -ρια, -δια, -πια]

- Επισήμανση της διαφοράς μεταξύ προφοράς και γραφής των τύπων του πληθυντικού **-ρια, -δια, -πια**.
- Επισήμανση της ορθογραφίας στο α΄ πληθυντικό πρόσωπο της ενεργητικής φωνής.
- Εξοικείωση με την κατάληξη **-ι** των ουδέτερων ουσιαστικών και του σχηματισμού του πληθυντικού τους.

 Ορθογραφία: **1η.** Παιχνίδια που ταξιδεύουν. (Ο τίτλος του κεφαλαίου.)
2η. Εγώ θα πάρω αχλάδια από την αχλαδιά.

- .....
- Εξοικείωση με το κειμενικό είδος των οδηγιών. Εντοπισμός των βασικών στοιχείων των κειμένων αυτού του τύπου (κατάλογος υλικών, οδηγίες βήμα βήμα κ.ο.κ.).
  - Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να ακολουθήσουν τις οδηγίες της σ. 38 του Β.Μ. καθώς και τις οδηγίες της άσκησης 1 του Τ.Ε. σελ. 37, για να κατασκευάσουν караβάκια και κάρτες.
  - Στην άσκηση 4 επισημαίνεται ότι η αλλαγή τόνου επιφέρει αλλαγή νοήματος. Οι μαθητές ασκούνται σε διαδικασίες μορφολογικής παραγωγής.

7.6 Το πετροκάραβο [ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ -σμ, -σγ, -σβ]

Το αφηγηματικό αυτό κείμενο είναι ελεύθερη διασκευή από λαϊκή παράδοση της Κέρκυρας.

- Επισήμανση της διαφοράς μεταξύ προφοράς και γραφής των συμπλεγμάτων **-σμ, -σγ, -σβ** σε αντιπαράθεση με το φθόγγο **ζ**.

 Ορθογραφία: Γυρίζω, γυρίζω, τον κόσμο τριγυρίζω.

- .....
- Η προφορική άσκηση 1 του Τ.Ε., εκτός από την κατανόηση του κειμένου, στοχεύει στη διάκριση του μυθικού στοιχείου από την πραγματικότητα.

7.7 Η 25η Μαρτίου (ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΠΕΤΕΙΑΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ)

Περιλαμβάνονται αποσπάσματα από τον «Ύμνο εις την ελευθερία» του Διονυσίου Σολωμού και από το «Θούριο» του Ρήγα Φεραίου. Οι πίνακες της σ. 35 στο Β.Μ. ανήκουν στις συλλογές του Ναυτικού Μουσείου Ελλάδος.

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν τους πίνακες. Συζητούν για την ενδυμασία, τα όπλα και άλλα χαρακτηριστικά της εποχής, όπως φαίνονται στους πίνακες.
- Επίσκεψη σε Ιστορικό, Λαογραφικό ή Ναυτικό μουσείο, με στόχο να εντοπιστούν από τα παιδιά χαρακτηριστικά στοιχεία της καθημερινής ζωής σ' εκείνη τη χρονική περίοδο.

7.8 Μια Κυριακή του Μάρτη (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Είναι ένα απόσπασμα από το ποίημα του Νίκου Γκάτσου «Μια Κυριακή του Μάρτη», από τη συλλογή *Όλα τα τραγούδια* (Πατάκης, Αθήνα 2002⁵). Έχει μελοποιηθεί από το Λουκιανό Κηλαηδόνη και περιέχεται στο δίσκο *Η κόκκινη κλωστή*.

- Η σωστή σειρά των λέξεων στην άσκηση 3 στη σ. 41 του Τ.Ε. είναι: *Πού, βοριάς, που, στεριά, που, Πώς, παιχνίδια, πως, πόδια*.
- Στην άσκηση 4, αφού πρώτα οι μαθητές παρατηρήσουν την εικόνα, διατυπώνουν προφορικά υποθέσεις και γράφουν ελευθέρω.
- Πριν γράψουν τις λέξεις που λείπουν από την άσκηση 6, οι μαθητές διαβάζουν ξανά την άσκηση 5, τις εντοπίζουν και τις γράφουν στον πληθυντικό αριθμό.

8η ενότητα: **Άνοιξη****Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:**

«Γυρισμός χελιδονίου» του Νάσου Φλόγα.
 «Χελιδόνισμα» Δημοτικό τραγούδι Θράκης.
 «Φοβάμαι!» της Ελένης Βαλαβάνη.
 «Ήρθε η πασχαλιά» του Χάρη Σακελλαρίου.

✓ Διαθεματική δραστηριότητα: Τα πουλιά.

Σύνδεση με τη μελέτη περιβάλλοντος και τα εικαστικά.

Πηγές πληροφόρησης: Οργανισμοί, ηλεκτρονικές διευθύνσεις, βιβλιογραφία

Ενδεικτικά:

– Ελληνικό Κέντρο Περιθαλψής Άγριων Ζώων και Πουλιών. Αίγινα, τηλ. 2247031337, www.ekpaz.gr

– Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία: Βασ. Ηρακλείου 24, 10682, Αθήνα, τηλ. 2108228704, 2108227937. Καστριτσίου 8, 54623, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310244245, www.ornithologiki.gr

– Πληροφορίες για τον κότσυφα και άλλα πουλιά που ζουν κοντά σε κατοικημένες περιοχές, καθώς και οι φωνές τους, υπάρχουν στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.garden-birds.co.uk

– Gray, S. 2002. *Πουλιά. Ανακαλύψτε ένα θαυμάσιο κόσμο*. Αθήνα: Πατάκης.

– Βασιλάκης, Κ. 2002. *Τα πουλιά που ζουν πλάι μας*. Αθήνα: Λιβάνης.

Περιέχει: CD με τις φωνές των πουλιών.

– Bailey, J. 1993. *Πουλιά: Κατασκευές και δραστηριότητες. Περιγραφή και καταγραφή πουλιών* (Οι Μικροί Φυσιολίφες). Αθήνα: Ερευνητές.

– Reed, J. (επιμέλεια). [χ.χ.]. *Πουλιά* (Εικονοπαίδεια). Αθήνα: Ερευνητές.

8.1 Η μετακόμιση (ΘΗΛΥΚΑ ΣΕ **-α** ΚΑΙ **-η** ΚΑΙ ΟΥΔΕΤΕΡΑ ΣΕ **-ο** ΚΑΙ **-ι**)

- Εξάσκηση στην ορθογραφία των θηλυκών σε **-α** και σε **-η** και των ουδετέρων σε **-ο** και **-ι**, καθώς και στο σχηματισμό του πληθυντικού αριθμού.
- Υπόδειξη του συλλαβισμού μέσα στο κείμενο.

Ορθογραφία: **1η.** Το κείμενο που συμπληρώνουν τα παιδιά στη 2η άσκηση της σ. 45 του Β.Μ. (η διεύθυνσή τους).

2η. Με χοντρή κλωστή θα υφάνω αδιάβροχο πανί.

- Τα παιδιά έρχονται σε πρώτη επαφή με την «ανάγνωση» απλού χάρτη. Οι μαθητές μαθαίνουν να γράφουν τα βασικά στοιχεία της διεύθυνσής τους.

8.2 Η Αγγελική (ΑΡΣΕΝΙΚΑ ΣΕ -ΟΣ ΚΑΙ -ΗΣ)

- Εξάσκηση στην ορθογραφία των αρσενικών σε **-ος** και σε **-ης** και το σχηματισμό του πληθυντικού αριθμού.
- Εξάσκηση στη χρήση των διπλών τόνων.
- Με αφορμή τον τηλεφωνικό διάλογο τα παιδιά ασκούνται στη χρήση της ερωτηματικής αντωνυμίας **ποιος, ποια, ποιο** και εξοικειώνονται προφορικά με βασικές προτασιακές δομές του τύπου Y-P και P-Y.

 Ορθογραφία: **1η.** Παίζουμε σχολείο; Εγώ θα είμαι ο δάσκαλός σου. (Από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο της σ. 46 του Β.Μ.)
2η. Είμαι κι εγώ αθλητής. Ρίχνω το ακόντιό μου μακριά.

8.3 Παίζουμε παντομίμα; (ΡΗΜΑ ΕΙΜΑΙ)

- Εξάσκηση στην ορθογραφία του Ενεστώτα του ρήματος **είμαι**.
- Τα παιδιά διακρίνουν την ορθογραφία των άρθρων **της, τις** και **τον, των**.
- Εξάσκηση στην προτασιακή δομή Y-P-K. Με αφορμή την ομαδική δραστηριότητα της σ. 49 του Β.Μ., οι μαθητές κάνουν προτάσεις με το ρήμα **είμαι** και τις γράφουν. Π.χ. Εγώ είμαι δελφίνι. Ο Κυριάκος και η Μαρία είναι ψάρια.

 Ορθογραφία: **1η.** Εγώ στην παντομίμα θα κάνω τον αρχηγό των ζώων. (Από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο, στη σ. 49 του Β.Μ.)
2η. Εμείς είμαστε κάτω από τα φύλλα των δέντρων.

- Στην τάξη συζητούν τους κανόνες ομαδικών παιχνιδιών που γνωρίζουν. Επιλέγουν ένα από αυτά και με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού γράφουν τους κανόνες του. Προτείνεται να διαβάσουν τους κανόνες σε παιδιά άλλων τάξεων και να τους ζητήσουν να μαντέψουν για ποιο παιχνίδι πρόκειται.
- Ο/η εκπαιδευτικός δίνει σε κάθε παιδί τους κανόνες ενός απλού παιχνιδιού που είναι γνωστό (π.χ. κρυφό) αλλάζοντας τη σειρά των προτάσεων. Έχει φροντίσει να συμπεριλάβει λέξεις δηλωτικές του χρόνου. Ζητά από τα παιδιά να βάλουν τις προτάσεις στη σωστή χρονική σειρά.

8.4 Βόλτα στο βουνό (ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΗΞΕΩΝ ΕΝΕΣΤΩΤΑ)

- Εξάσκηση στην ορθογραφία των ρηματικών καταλήξεων του Ενεστώτα στην ενεργητική φωνή της α΄ συζυγίας.
- Εξοικείωση προφορική και γραπτή με τα γραμματικά μέσα (π.χ. χρήση ενεστωτικών τύπων, συνδετικών ρημάτων, επιθέτων κ.ά.) που χρησιμοποιούνται σε περιγραφικά κείμενα.

 Ορθογραφία: **1η.** άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας (σ. 51 του Β.Μ.)
2η. Το βράδυ ο Μολύβιος νυστάζει.

- Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να περιγράψουν προφορικά ένα χελιδόνι. Η περιγραφή καταγράφεται στον πίνακα ή σε χαρτί του μέτρου.
- Επιπλέον ζητά από τους μαθητές να περιγράψουν εικόνες από βιβλία ή περιοδικά που φέρνουν στην τάξη. Τα παιδιά χωρίζονται σε μικρές ομάδες. Κάθε ομάδα επιλέγει μυστικά μια εικόνα, τη συζητά και καταγράφει τις λέξεις που θεωρούνται απαραίτητες για την περιγραφή της. Γράφει την περιγραφή και τη διαβάξει στους υπόλοιπους, οι οποίοι θα πρέπει να μαντέψουν το θέμα της εικόνας.

8.5 Το κοτσύφι (ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΗΞΕΩΝ **-ίζω** ΚΑΙ **-εύω**)**Ορθογραφία:****1η.** Το κοτσύφι πετά γρήγορα. Φτερουγίζει χαμηλά, κοντά στη γη (από τη σ. 53 του Β.Μ.).**2η.** Κάθε χρόνο ταξιδεύω και γυρίζω στη φωλιά μου.

.....

- Τα κείμενα και οι εικόνες της σ. 53 του Β.Μ δίνονται με τη δομή βιβλίου γνώσεων. Στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών με πληροφοριακά κείμενα και η άντληση από αυτά των στοιχείων που τους ενδιαφέρουν.
- Στην άσκηση 2 του Τ.Ε. η σωστή σειρά των ρημάτων είναι: *μαζεύω, δουλεύω, λατρεύω, κινδυνεύω, ταξιδεύω.*

8.6 Το ημερολόγιο της Μαρίας (ΧΡΗΣΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ)

• Για την κατανόηση του Αορίστου χρόνου αναπαράγονται στο κείμενο φράσεις από το κεφάλαιο *Βόλτα στο βουνό*, μέσα από ένα κειμενικό είδος (ημερολόγιο), στο οποίο χρησιμοποιούνται κατεξοχήν παρελθοντικοί χρόνοι.

- Τα παιδιά εξοικειώνονται με τύπους υποκοριστικών.
- Επισημαίνεται η έννοια της παραγράφου και της σχέσης της με την πρόταση.

Ορθογραφία: Το σπουργίτι έψαξε και βρήκε την μπάλα.

.....

- Ο/η εκπαιδευτικός καλό είναι να ζητήσει από τους μαθητές να γράψουν το ημερολόγιό τους για ένα Σαββατοκύριακο και να το διαβάσουν στην τάξη.
- Στο Τ.Ε. οι μαθητές εξασκούνται στη μεταφορά κειμένου από τον Ενεστώτα στον Αόριστο και αντίστροφα.

8.7 Γεια σου, κότσυφα (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το κείμενο είναι διασκευή λαϊκής παράδοσης.

- Στην άσκηση 4 του Τ.Ε. η σωστή σειρά των ρημάτων είναι: *είναι, λέει, αρχίζει, προσέχει, κερδίζει.*
- Η άσκηση 7 του Τ.Ε. στηρίζεται στο μύθο του Αισώπου *Ο λαγός και η χελώνα.*

8.8 Πασχαλινό (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το ποίημα της Έλλης Αλεξίου περιέχεται στη συλλογή *Τραγουδά και χορεύω* (Καστανιώτης, Αθήνα 1983).

- Τα παιδιά αναζητούν από το οικογενειακό τους περιβάλλον πασχαλινά έθιμα και τα συζητούν στην τάξη.
- Με τη βοήθεια γονέων μπορεί να εκτελεστεί στην τάξη η ακόλουθη συνταγή για κουλούρια που μοιράζεται στα παιδιά:

Η συνταγή της θείας Φλώρας από τη ΣίφνοΥλικά

8 κιλά αλεύρι

1 κιλό ζάχαρη

1 κιλό λάδι

μαγιά

2 κουτάλια της σούπας γλυκάνισο

μισό κουτάλι κανέλα

λίγη μαστίχα

λίγο αλάτι

Λιώνουμε τη μαγιά σε μισό ποτήρι ζεστό νερό. Σε μια λεκάνη βάζουμε το μισό αλεύρι. Προσθέτουμε τη λιωμένη μαγιά. Διαλύουμε τη ζάχαρη σε ένα ποτήρι νερό. Έπειτα ρίχνουμε το λάδι, το γλυκάνισο, την κανέλα, τη μαστίχα, το αλάτι. Κάθε φορά που ρίχνουμε ένα υλικό, ανακατεύουμε τη ζύμη. Στο τέλος ρίχνουμε το υπόλοιπο αλεύρι. Στρώνουμε λαδόχαρτο σε ένα ταψί. Με τη ζύμη πλάθουμε τα κουλούρια μας σε διάφορα σχήματα και τα βάζουμε στο ταψί. Αφού τους βάλουμε μάτια, στόμα και από ένα κόκκινο αυγό στη μέση, τα ψήνουμε περίπου μισή ώρα.

Διασκευή από το Πουλιά και Πέρδικες, της σειράς «Μικροί Λαογράφοι» του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Τα παιδιά μπορούν να ετοιμάσουν διακοσμητικά πασχαλινά κουλούρια από ζύμη αλατιού:

Υλικά

1 ποτήρι αλάτι
1 ποτήρι νερό
2 ποτήρια αλεύρι
διαφανές βερνίκι
κόκκινα αυγά

Τα παιδιά ανακατεύουν το νερό με το αλάτι και προσθέτουν το αλεύρι. Ζυμώνουν μέχρι να γίνει ελαστική η ζύμη. Φτιάχνουν με τη ζύμη ανθρώπινες μορφές και ζώα και στη μέση τοποθετούν ένα κόκκινο αυγό. Ψήνουν για 30´-40´. Μόλις τα κουλούρια κρυώσουν, τα περνούν με διαφανές βερνίκι για να διατηρηθούν.

9η ενότητα: Ο κόσμος των βιβλίων

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

«Η κουκουβάγια και η πέρδικα» λαϊκός μύθος από την Κύπρο.
«Ο υπολογιστής μου» της Θέτης Χορτιάτη.

Η ενότητα αυτή προσφέρεται για εξοικείωση με το παιδικό βιβλίο και ενθάρρυνση της φιλιανγνωσίας. Είναι ευκαιρία να εμπλουτιστεί ακόμα περισσότερο η βιβλιοθήκη της τάξης (βλ. σχετικά Β.Δ., σ. 24).

Καλό θα ήταν σε αυτή την ενότητα τα παιδιά να εξασκηθούν στη διάκριση των λογοτεχνικών βιβλίων από τα βιβλία γνώσεων.

Πηγές πληροφόρησης: Υλικό, σχετικό με τη φιλιανγνωσία και θεματικοί φάκελοι.

– Εθνικό Κέντρο Βιβλίου Αθανασίου Διάκου 4, τηλ. 2109200300 www.ekebi.gr Θεματικοί φάκελοι σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, προσκλήσεις Ελλήνων λογοτεχνών, αφίσες, εκδηλώσεις.

– Στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.biblionet.gr μπορεί να αναζητήσει κανείς τίτλους και περιλήψεις βιβλίων γύρω από θέματα που ενδιαφέρουν την τάξη του.

– Κέντρο Παιδικού και Εφηβικού Βιβλίου, Ερμού 56, Αθήνα τηλ. 210 3230196. Βιβλιοθήκη με πολύ μεγάλο αριθμό παιδικών βιβλίων, ερευνητική βιβλιοθήκη, ειδικά εκπαιδευτικά προγράμματα (Μπλε Σάκος, Εκπαιδευτικά Κουτιά).

- ✓ Προτείνεται οργανωμένη επίσκεψη σε βιβλιοθήκη της περιοχής σε συνεργασία με το/τη βιβλιοθηκονόμο.

Στην 9η και τη 10η ενότητα τα παιδιά καλούνται να γράψουν την ορθογραφία σε ενιαίες γραμμές και να προσθέσουν τα σημεία στίξης.

9.1

Στη βιβλιοθήκη [ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΗΞΕΩΝ ΑΟΡΙΣΤΟΥ -ισα, -ησα]

- Ορθογραφική εξάσκηση στις καταλήξεις του Αορίστου -ισα, -ησα.
- Εξάσκηση σε αντίθετα επίθετα.

Ορθογραφία: **1η.** Οι μαθητές επιλέγουν ομαδικά ένα βιβλίο και μαθαίνουν να γράφουν τα στοιχεία του, όπως στην άσκηση της σ. 59 του Β.Μ. Πρέπει να δοθεί βαρύτητα στις λέξεις *συγγραφέας* και *τίτλος*.

2η. Συνάντησα την κουκουβάγια. Μου χάρισε ένα βιβλίο.

- Επισήμανση της οικογένειας λέξεων: *βιβλίο, βιβλιοθήκη, βιβλιοθηκάριος*.
- Κατανόηση των όρων: *εξώφυλλο, συγγραφέας, τίτλος βιβλίου, εικονογράφος-εικονογράφηση*. Ενδεικτικές ερωτήσεις για την κατανόηση των παραπάνω όρων:
  - Πώς ξέρουμε ποιος έχει γράψει αυτό το βιβλίο;
  - Πώς καταλαβαίνουμε για ποιο πράγμα μιλά το βιβλίο (από τον τίτλο, την εικονογράφηση, το οπισθόφυλλο);
  - Τι νομίζετε ότι είναι γραμμένο στο πίσω μέρος του βιβλίου;
- Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επεκτείνει την άσκηση της σ. 59 του Β.Μ., ζητώντας από τα παιδιά να ετοιμάσουν τη λίστα των βιβλίων με αλφαβητική σειρά.
- Πριν από τη συμπλήρωση της άσκησης 4 του Τ.Ε., ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να εντοπίσουν τα ρήματα *συνάντησα* και *χάρισα* στις ασκήσεις 1, 2 και να παρατηρήσουν την ορθογραφία τους.

9.2 **Να σας διαβάσω;** (ΕΝΙΚΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ *είμαι*)

Στο κεφάλαιο περιέχεται ένα εκτενές απόσπασμα από *Το γαϊτανάκι* της Ζωρζ Σαρή (Πατάκης, Αθήνα 2004¹²). Στις σελίδες του βιβλίου που παρατίθενται έχουν τηρηθεί η εικονογράφηση και τα τυπογραφικά στοιχεία της πρώτης έκδοσης.

- Εξάσκηση στη χρήση του *Παρατατικού*. Έμφαση δίνεται στον Παρατατικό του ρήματος *είμαι* στον ενικό αριθμό και στην ορθογραφία του.

Ορθογραφία: **1η.** Εγώ, όταν ήμουν μικρός, έτρεχα συνέχεια και δε σταματούσα. (Από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο, σ. 60 του Β.Μ.)

2η. Μαζί με την αρκούδα ήταν και το αρκούδάκι της που έπαιζε.

- Επισημαίνεται και η συνήθης γραφή του γράμματος *γάμμα (γ)* σε έντυπα.
- Καλό είναι να διαβαστεί ολόκληρο το βιβλίο στην τάξη.

9.3 **Το Αλφαβητάρι με τον Ήλιο** (ΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ *-ώνω* ΚΑΙ *-αίνω*)

Το κείμενο προέρχεται από το Αλφαβητάρι της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1917 (*Το Αλφαβητάρι με τον Ήλιο*) των Δ. Ανδρεάδη, Α. Δελμούζου, Π. Νιρβάνα, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδη σε εικονογράφηση Κ. Μαλέα.

- Επισημαίνονται οι ρηματικές καταλήξεις *-ώνω* και *-αίνω* και οι εξαιρέσεις (*μένω, πλένω, δένω*) στις οποίες τα παιδιά εξασκούνται ορθογραφικά.

Ορθογραφία: Καταβράχηκα! Κρύνω. Δεν μπαίνω ξανά σε βάρκα.

- Το κείμενο, αποφεύγοντας το διδακτισμό, υποδεικνύει στα παιδιά να ακούνε τις συμβουλές μεγαλύτερων τους. Αυτός είναι και ο στόχος των ερωτήσεων κατανόησης του Β.Μ.

9.4 **Θα γράψουμε το δικό μας βιβλίο** (ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΙΓΜΙΑΙΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΑ)

- Εξάσκηση στην ορθογραφία των ανώμαλων Αορίστων συχνόχρηστων ρημάτων.

- Επισήμανση της επαύξησης της πρότασης: *Θα κάνουμε ένα βιβλίο. Θα κάνουμε ένα μεγάλο βιβλίο. Θα κάνουμε ένα μεγάλο βιβλίο με ιστορίες της τάξης μας.*

 Ορθογραφία: 1η. Εγώ θα γράψω την ιστορία της ζωής μου (γλωσσικό φαινόμενο).
2η. Όταν πήγα και είδα το σχολείο της Ιωάννας.

- Με αφορμή το θέμα του κεφαλαίου αυτού, οι μαθητές συνθέτουν ένα ομαδικό βιβλίο: κάθε παιδί γράφει και εικονογραφεί μια δική του περιπέτεια. Οι μαθητές ομαδικά δίνουν τίτλο στο βιβλίο και ετοιμάζουν το εξώφυλλο του. Στο εξώφυλλο θα γραφούν ο τίτλος, τα ονόματα των συγγραφέων και των εικονογράφων.

9.5 Έκθεση βιβλίου (ΠΡΟΤΑΣΙΑΚΗ ΔΟΜΗ Υ-Ρ-Α ΚΑΙ ΕΠΑΥΞΗΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ)

- Με αφορμή τη σ. 67 του Β.Μ., όπου τα παιδιά εξοικειώνονται με την προτασιακή δομή Υ-Ρ-Α και την επαύξησή της, καθώς και την άσκηση 3 του Τ.Ε. στη σ. 69, ο/η εκπαιδευτικός εξασκεί τους μαθητές σε ανάλογες δομές με παιγνιώδη τρόπο. Ζητά από τα παιδιά π.χ. να σταθούν σε κύκλο. Ο/η εκπαιδευτικός ξεκινά λέγοντας ένα ουσιαστικό. Το επόμενο παιδί πρέπει να επαναλάβει το ουσιαστικό προσθέτοντας ένα ρήμα. Στη συνέχεια κάθε παιδί με τη σειρά προσθέτει μια νέα λέξη επαναλαμβάνοντας πάντα όλες τις προηγούμενες. *Η γάτα, η γάτα τρώει, η γάτα τρώει ένα ψάρι, η γάτα τρώει ένα ψάρι και τυρί κ.ο.κ.*

 Ορθογραφία: 1η. Εμείς θα ετοιμάσουμε την πρόσκληση για την έκθεση του βιβλίου στο σχολείο. (Η φράση του Δαμιανού, στη σ. 67 του Β.Μ.)
2η. Ο Μολύβιος έστειλε την πρόσκληση χτες στο δάσος με το περιστέρι.

- Εκπαιδευτικός και παιδιά φέρνουν προσκλήσεις διαφορετικού τύπου στην τάξη. Συζητούν και εντοπίζουν τις μεταξύ τους ομοιότητες και διαφορές με τη βοήθεια των ερωτήσεων της σ. 67 του Β.Μ.
- Τα παιδιά ετοιμάζουν τη δική τους πρόσκληση για μια γιορτή ή μια εκδήλωση της τάξης ή του σχολείου. Σκόπιμο είναι οι προσκλήσεις να αφορούν ένα πραγματικό γεγονός.
- Στο ίδιο κεφάλαιο εμπεριέχεται και μια ανακοίνωση, είδος κειμένου με το οποίο τα παιδιά έρχονται συχνά σε επαφή στη σχολική τους καθημερινότητα. Οι μαθητές αντλώντας στοιχεία από την ανακοίνωση θα απαντήσουν στην πρώτη άσκηση στο Β.Μ.

Καλό είναι να γράψουν και οι ίδιοι ανακοινώσεις για θέματα που απασχολούν την τάξη τους (π.χ. έναν εκπαιδευτικό περίπατο) και να τις αναρτήσουν σε σχετικό πίνακα.

9.6 Αντίο, όνειρά μου (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ)

Το ποίημα της Αργυρώς Κοκορέλη προέρχεται από το βιβλίο *Παιχνίδι με τα όνειρα*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σε εικονογράφηση Φωτεινής Στεφανίδη. Έχουν τηρηθεί η εικονογράφηση και τα τυπογραφικά στοιχεία της έκδοσης.

- Τα παιδιά σε μικρές ομάδες εικονογραφούν τις σκηνές του ποιήματος και τις δραματοποιούν.
- Στις ασκήσεις 2 και 4 του Τ.Ε. τα παιδιά ασκούνται στην τοποθέτηση σε χρονική σειρά των γεγονότων μιας ιστορίας. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επαναλάβει αυτή τη δραστηριότητα χρησιμοποιώντας μικρά κείμενα, γνωστά στα παιδιά. Τα χωρίζει σε τμήματα και ζητά από τα παιδιά να ταβάλουν στη σωστή χρονική σειρά.
- Η σωστή σειρά των αποσπασμάτων στην άσκηση 4 του Τ.Ε. είναι: 1, 2, 4, 5, 3 (με τη σειρά του βιβλίου).

10η ενότητα: Το κοχύλι

Προτάσεις επεξεργασίας κειμένων από το Ανθολόγιο:

«Ο τελευταίος ιππόκαμπος» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου.

«Ξ... όπως Ξιφίας» της Μαρίας Φραγκιά, από το βιβλίο *Το Αλφαβητάρι της φύσης*.

Η ενότητα προσφέρεται για διαθεματικές δραστηριότητες που αφορούν τη θάλασσα και απειλούμενα είδη ζώων. Όλη η ενότητα στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των παιδιών σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

10.1 Καλοκαιρινή εκδρομή

 Ορθογραφία: Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη, Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή.

- Οι μαθητές μέσα από έναν απλό πίνακα δρομολογίων εξασκούνται στην ανεύρεση και κατανόηση πληροφοριών. Στη συνέχεια καλούνται να οργανώσουν και να χρησιμοποιήσουν την πληροφορία αυτή κάνοντας απλούς μαθηματικούς συλλογισμούς. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προεκτείνει τη δραστηριότητα ζητώντας από τους μαθητές να κάνουν αντίστοιχους υπολογισμούς σε πραγματικές περιστάσεις, π.χ σε μια σχολική εκδρομή.
- Στο Τ.Ε. γίνεται επανάληψη των ημερών της εβδομάδας και εξάσκηση στην ορθογραφία τους.
- Στην άσκηση 3 τα παιδιά ασκούνται στον πληθυντικό αριθμό. Οι απαντήσεις είναι: *Οι ποντικοί φωτογραφίζουν τα ψηλά δέντρα. Τα κοτσυφάκια κοιτούν με τα τηλεσκόπιά τους.*

10.2 Ίχνη στην άμμο

Τα κεφάλαια *Ίχνη στην άμμο*, *Η χελώνα Καρέττα Καρέττα* και *Αρχαίοι μύθοι* έχουν ως κεντρικό τους θέμα τη χελώνα Καρέττα Καρέττα και την προστασία της. Το φωτογραφικό και πληροφοριακό υλικό παραχωρήθηκε από το Σύλλογο Προστασίας της Θαλάσσιας Χελώνας Αρχέλων και το Μεσογειακό Σύνδεσμο για τη σωτηρία Θαλάσσιων Χελώνων Medasset.

 Ορθογραφία: Η θαλάσσια χελώνα θάβει τα αυγά της στην άμμο.

- Τα παιδιά συζητούν για ποιο λόγο η μαμά του Ορφέα απέτρεψε τα παιδιά από το να παίξουν με την άμμο στο συγκεκριμένο σημείο της παραλίας.
- Η απάντηση στην άσκηση 2 του Τ.Ε είναι *δίχτυ*. Υποδεικνύεται στα παιδιά η εξαίρεση της κατάληξης της λέξης. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να φτιάξουν παρόμοιες ασκήσεις και να τις ανταλλάξουν μεταξύ τους.

10.3 Η χελώνα Καρέττα Καρέττα (ΠΑΡΑΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ)

- Επισημαίνεται η παρατακτική σύνδεση όμοιων όρων μέσα στην πρόταση.

 Ορθογραφία: **1η.** Θα γίνω φίλος με το γλάρο, τον κάβουρα, τον αχινό, τον αστερία και το χελωνάκι. (Από το πλαίσιο με το γλωσσικό φαινόμενο, σ. 72 του Β.Μ.)
2η. Το σκυλάκι είδε ένα χταπόδι που κρυβόταν στο βυθό.

- Το κείμενο είναι πληροφοριακό. Τα παιδιά εντοπίζουν, αξιολογούν και οργανώνουν τις πληροφορίες που χρειάζονται προκειμένου να απαντήσουν στις ασκήσεις 1 και 2 του Τ.Ε.
- Προκειμένου οι μαθητές να αντιληφθούν το μέγεθος της θαλάσσιας χελώνας, ο/η εκπαιδευτικός

συγκρίνει το μήκος της χελώνας με το ύψος των παιδιών της πρώτης τάξης. Το μήκος του καβουκιού μιας θαλάσσιας χελώνας είναι 90 εκ. περίπου.

- Κατασκευάζουν ομαδικά ένα μεγάλο επιδαπέδιο ή επιτραπέζιο παιχνίδι με θέμα τη ζωή της θαλάσσιας χελώνας. Τα παιδιά φτιάχνουν πιόνια-χελώνες από πλαστελίνη ή πηλό, καθώς και ένα μεγάλο χάρτινο ζάρι. Σε χαρτί του μέτρου, χαρτόνι ή ελαιόπανο σχεδιάζουν ένα μεγάλο δρόμο που ελίσσεται. Τον χωρίζουν σε μεγάλα αριθμημένα τετράγωνα (προτεινόμενος αριθμός 20). Σε κάθε τετράγωνο υπάρχει μια διαφορετική πληροφορία για τη θαλάσσια χελώνα, καθώς και μία εντολή. Για παράδειγμα, στη θέση 5 μπορεί να είναι γραμμένο: *Στην παραλία κάποιος έβαλε πολύ δυνατά τη μουσική. Πήγαινε 2 τετράγωνα πίσω.* Στη θέση 3: *Είναι νύχτα και η παραλία είναι έρημη. Παίξε ξανά.* Εκπαιδευτικός και παιδιά διαμορφώνουν μαζί τα κείμενα και τους κανόνες του παιχνιδιού τους οποίους και καταγράφουν.
- Πριν γράψουν τα παιδιά την άσκηση 2 στο Τ.Ε., καλό είναι να προηγηθεί συζήτηση στην τάξη κατά την οποία θα καταγραφούν στον πίνακα λέξεις-κλειδιά του κύκλου της ζωής της χελώνας με χρονική σειρά.
- Κατά τη συμπλήρωση της άσκησης 5, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να συμβουλευτούν την άσκηση 4 για την ορθογραφία των λέξεων.

Πηγές πληροφόρησης: Οργανισμοί, βιβλιογραφία, ηλεκτρονικές διευθύνσεις

Ενδεικτικά:

- Αρχέλων, Σύλλογος για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας: Σολωμού 57, 10682, Αθήνα, τηλ. 210 5231342. www.archelon.gr. Ξεναγήσεις σε σχολικές ομάδες στο Κέντρο Διάσωσης Θαλάσσιας Χελώνας, στη Γλυφάδα (τηλ. 2108982600). Δανειστικό υλικό: Βαλίτσα της χελώνας, Βαλίτσα των ακτών.
- Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών MEDASSET, Λυκαβηττού 1γ, 106 72 Αθήνα, τηλ. 210 361 3572, 210 364 0389 www.medasset.gr και ο αγγλόφωνος διαδικτυακός τόπος με εκπαιδευτικά προγράμματα www.medasset.org
- Εθνικό θαλάσσιο πάρκο Ζακύνθου, 29100 Αργάσι, Ζάκυνθος, τηλ.: 2695 29870-2 www.nmp-zak.ogr
- Παγκόσμιο ταμείο για τη Φύση, WWF Ελλάς, Φιλελλήνων 26, 10558 Αθήνα, τηλ.: 210 3314893. <http://www.wwf.gr> Διατίθεται και εκπαιδευτικό υλικό για σχολεία.

- Καραγκούνη, Α. 2002². *Εγώ η χελώνα Καρέττα-Καρέττα*. Αθήνα: Ακρίτας.
- Σιλιμένη, Τ. 1995. *Το κάστρο της Καρέτα-Καρέτα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κρεμέζη-Μαργαριτούλη, Ά. 1995. *Καρέττα. Ζώα που κινδυνεύουν*. Αθήνα: Ερευνητές.
- Βενιζέλου, Λ. 1996. *Η Θαλάσσια Χελώνα. Ένα ακόμα είδος που απειλείται στη Μεσόγειο*. Αθήνα: Άγκυρα.
- *Μεσόγειος Θάλασσα. Πηγής Ζωής: Περιβαλλοντικό εκπαιδευτικό πακέτο*. 2002. Αθήνα: MEDASSET, Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, Καλειδοσκόπιο. Διατίθεται από τα Περιφερειακά Πρωτοβάθμια Γραφεία Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και από το MEDASSET.

10.4 Αρχαίοι μύθοι

Ορθογραφία: Οι μικροί κότσυφες γεμίζουν με ζεστή άμμο το κουβαδάκι τους.

- Στόχος του κεφαλαίου είναι να κατανοήσουν τα παιδιά την αναγκαιότητα της προστασίας ειδών που απειλούνται, όπως η χελώνα.
- Ο μύθος με τους ελέφαντες και τη χελώνα είναι ινδικής προέλευσης.

10.5 Στη σπηλιά (ΚΑΤΑΛΗΞΙΣ -μαι, -σαι, -ται, -νται ΤΩΝ ΠΑΘΗΤΙΚΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ: ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΣΚΗΣΗ)

Ορθογραφία: Σκέφτομαι, είναι σωστό να μπω μέσα στη σπηλιά;

- Στην άσκηση 1 του Τ.Ε. τα ρήματα που θα συμπληρώσουν τα παιδιά είναι γραμμένα με τη σωστή σειρά. Στις ασκήσεις 2 και 3 θα πρέπει να επιλέξει το παιδί τη σωστή τους θέση.

10.6 Η μπουρού (ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ)

- Εντοπίζεται η δυνατότητα αντικατάστασης ουσιαστικών από τις προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου.

Ορθογραφία: Το χειμώνα δεν μπορείς να μπεις στη σπηλιά. Αυτή γεμίζει με νερό.

- Το μάθημα μπορεί να αποτελέσει αφορμή για ενασχόληση με την ελληνική μυθολογία και ειδικότερα με μύθους γύρω από τη θάλασσα.

10.7 Τα τζιτζίκια / Κοχύλι (ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ)

Το ποίημα «Τα τζιτζίκια» προέρχεται από τη συλλογή ποιημάτων *Τα ρω του έρωτα*, του Οδυσσέα Ελύτη, εκδόσεις Ύψιλον/βιβλία, Αθήνα 1986³. Το ποίημα «Κοχύλι» του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, σε μετάφραση Άρη Δικταίου, περιέχεται στη συλλογή *Τα ποιήματα* (Σ.Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 1996⁴).

Το ποίημα «Τα τζιτζίκια» έχει μελοποιηθεί από το Σταύρο Κουγιουμτζή στο δίσκο το *Θαλασσινό τριφύλλι*.

- Στην άσκηση 1 του Τ.Ε. η σειρά των προτάσεων είναι: 5, 2, 3, 4, 1. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να ετοιμάσουν σε ομάδες παρόμοιες ασκήσεις και να τις ανταλλάξουν μεταξύ τους.
- Στην άσκηση 3 τα παιδιά απαντούν ελεύθερα παρατηρώντας τις εικόνες.
- Η άσκηση 4 μπορεί να επαναληφθεί με την αντικατάσταση της λέξης *κοχύλι* από άλλες λέξεις, όπως *καλάθι, πινέλο, κιθάρα...* Τα παιδιά καλούνται να αλλάξουν κατ' αναλογία και άλλες λέξεις, ώστε το ποίημα να αποκτήσει ένα διαφορετικό νόημα.
- Προτείνεται να ακούσουν στην τάξη και να μάθουν να τραγουδούν «Τα τζιτζίκια» καθώς και το μελοποιημένο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη «Το κοχύλι» από το μουσικό έργο του Μιχάλη Τραουδάκη, *Οδυσσέα Ελύτη, Η ποδηλάτισσα. Τραγούδια*.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Βαρνάβα-Σκούρα, Τζ. 1990. *Θέματα γνωστικής ανάπτυξης, μάθησης και αξιολόγησης*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Baynham, M. 2002. *Πρακτικές γραμματισμού*. Μτφρ. Μ. Αραποπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Browne, A. 1996. *Developing Language and Literacy 3-8*. Λονδίνο: Paul Chapman.
- Browne, A. 1998. *A Practical Guide to Teaching Reading in the Early Years*. Λονδίνο: Paul Chapman.
- Γιαννικοπούλου, Α. 1998. *Από την προανάγνωση στην ανάγνωση. Οδηγός για γονείς και εκπαιδευτικούς*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Cope, B. & M. Kalantzis (επιμ.). 2000. *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. Λονδίνο: Routledge. (Ελληνική μετάφραση, υπό έκδοση, από τις εκδόσεις Μεταίχμιο.)
- Courto, L. M., Morillo, M. M. & M. M. Teixido. 1998. *Γραφή και Ανάγνωση*. Τόμ. Ι-ΙΙΙ. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Δημητρίου, Α., Κύρδη, Κ., Λάππα, Κ., Μώραλη, Σ., Νικολάου, Β., Σύφαντος, Ν. & Α. Τηγάνη. 2000. *Οδηγίες για τη διδασκαλία των βιβλίων της Α΄ τάξης. ΥΠΕΠΘ: Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Dombey, H. & M. Meek-Spencer (επιμ.). 1995. *Πρώτη ανάγνωση και γραφή. Συνεργασία σπιτιού, σχολείου, παιδιού. Ευρωπαϊκές εμπειρίες*. Μτφρ. Μ. Δεληγιάννη. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Η δομητική προσέγγιση της γραπτής γλώσσας*. Πρακτικά σεμιναρίου (2-3 Δεκεμβρίου 1996). Επιστημονική ευθύνη: Τζέλα Βαρνάβα-Σκούρα. Θεσσαλονίκη & Αθήνα: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης & ΟΕΔΒ.
- Fijalkow, J. 1997. *Κακοί αναγνώστες, γιατί;*. Μτφρ. Σπ. Τάνταρος. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Goodman, K. 1975. «The reading process». Στο *Language and Literacy: The Selected Writings of K.S. Goodman*, επιμ. F. Gollasch, 1ος τόμ. Βοστώνη: Routledge & Kegan Paul.
- Halliday, M.A.K. 1975. *Learning How to Mean: Explorations In the Development of Language*. Λονδίνο: Arnold.
- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as Social Semiotic*. Λονδίνο: Arnold.
- Halliday, M.A.K. & R. Hassan. 1985. *Language, Context and Text*. Λονδίνο: Oxford University Press.
- Καραντζόλα, Ε. 2000. «Από “τα γράμματα” στον (κριτικό) γραμματισμό. Συνέπειες για τη διδασκαλία/εκμάθηση του γραπτού λόγου στο σχολείο». Εισήγηση στο Forum συζητήσεων του Ηλεκτρονικού Κόμβου του ΚΕΓ, www.komvos.edu.gr.
- Καραντζόλα, Ε. 2000 (=2001). «Γραμματική, γλωσσικό μάθημα και προγράμματα σπουδών στην Ελλάδα». *Γλωσσικός Υπολογιστής 2*: 15-31.
- Κατή, Δ. 1992. *Γλώσσα και επικοινωνία στο παιδί*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Κορτέση-Δαφέρμου, Χ. 2001. «Γραφή και ανάγνωση στο νηπιαγωγείο: Ξεκινώντας από τα ονόματα των παιδιών». *Γέφυρες 1*.
- Κουτσουβάνου, Ε. 2000. *Πρώτη ανάγνωση και γραφή. Στρατηγικές διδακτικής*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Kress, G.R. 1997. *Before Writing: Rethinking the Paths to Literacy*. Λονδίνο: Routledge.
- Kress, G.R. 2002. «Γλώσσα και εκπαίδευση στο νέο επικοινωνιακό τοπίο». *Γέφυρες 3 & 6*.
- Kress, G.R. 2003. *Γλωσσικές διαδικασίες σε κοινωνικοπολιτισμική πρακτική*. Μτφρ. Ελ. Γεωργιάδη. Αθήνα: Σαββάλας.
- Kress, G.R. & T. van Leeuwen. 1996. *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. Λονδίνο: Routledge.
- Kress, G.R. & T. van Leeuwen. 2001. *Multimodal Discourse: The Modes and Media of Contemporary Communication*. Λονδίνο: Arnold.
- Κύρδη, Κ. & Θ. Παπαδόπουλος. 2001. «Όταν ο λύκος είναι εδώ. Μια διαθεματική, διαπολιτισμική προσέγγιση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας». *Γέφυρες 2* (14-25).

- Ματσαγγούρας, Η. 2001. *Κεμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Παπαδοπούλου, Σ. 2000. *Η ολική γλώσσα στη διδακτική της γλωσσικής έκφρασης για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.
- Παπαρίζος, Χρ. 2004. *Γλωσσική πολιτική και γλωσσική παιδεία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπούλια-Τζελέπη, Π. 2001. *Ανάδυση του Γραμματισμού*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ροντάρι, Τζ. 2003. *Γραμματική της φαντασίας: Εισαγωγή στην τέχνη να επινοείς ιστορίες*. Μτφρ. Γ. Κασαπίδης. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σπανέλλη, Τ. 2001. «Πώς ένας λύκος μπορεί να είναι καλόκαρδος; Μια διαθεματική προσέγγιση για την Α΄ Δημοτικού». *Γέφυρες* 2: 26-31.
- Σύφαντος, Ν. (επιμ.). 1994. *Ανάγνωση και γραφή στο δημοτικό σχολείο (αφιέρωμα)*. *Εκπαιδευτική Κοινότητα* 27.
- Σφυρόρα, Μ. 2003. «Το λάθος ως εργαλείο μάθησης και διδασκαλίας» (Κλειδιά και αντικλειδιά). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Τσιαγκάνη, Θ. 2002. «Βατραχοϊστορίες. Μια διαθεματική προσέγγιση της λογοτεχνίας, της μελέτης περιβάλλοντος και της αισθητικής αγωγής στα πλαίσια ενός περιβαλλοντικού προγράμματος». *Γέφυρες* 3: 24-31.
- Whitehead, M. 1996. *The Development of Language and Literacy*. Λονδίνο: Hodder & Stoughton.

Ενδιαφέροντες δικτυακοί τόποι

www.komvos.edu.gr/periodiko

www.readingonline.org

<http://ericeece.org/pubs/digests/2000/new00.html>

Για την ανάγνωση βιβλίων στην τάξη

- Αποστολίδου, Β. 1997. *Κριτήρια επιλογής λογοτεχνικών βιβλίων για σχολική χρήση*. Αθήνα: ΕΚΕΒΙ, ΟΕΔΒ.
- Αποστολίδου, Β., Καπλάνη, Ε. & Ε. Χοντολίδου (επιμ.). 2000. *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο. Μια νέα πρόταση διδασκαλίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Μπράσερ, Φ. 2005. *1001 δραστηριότητες για να αγαπήσω το βιβλίο*. Μτφρ. Ε. Γεροκώστα. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ποσλάνιεκ, Κ. 1992. *Να δώσουμε την όρεξη στα παιδιά για διάβασμα*. Μτφρ. Στ. Αθήνη. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σκυταλοδρομία ανάγνωσης. 2004. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, ΥΠΠΟ, ΥΠΕΠΘ.
- Spink, J. 1990. *Τα παιδιά ως αναγνώστες*. Μτφρ. Κ. Ντελόπουλος. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Yates, I. 1997. *Παιδιά αναγνώστες. Διδακτική θεωρία και πράξη*. Μτφρ. Ι. Κουτσόγιωργα. Αθήνα: Πατάκης.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης δώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

BIBΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.